

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Etnologie

Historické vedy – etnologie

Alexander Mušinka

**Formy a mechanizmy marginalizácie
Rómov na východnom Slovensku**

**Forms and Mechanisms of Romas Community
Marginalisation in the Estearn Slovakia**

Dizertačná práca

vedúci práce – Doc. František Vrhel, CSc.

2009

Prehlasujem, že som dizertačnú prácu spracoval samostatne
s využitím uvedených prameňov a literatúry.

Obsah

Úvod	... 5
Metódy používané v rámci sledovanej problematiky	... 7
Vymedzenie základných pojmov	... 10
Časť 1. - Rómovia v Prešovskom kraji	... 18
Časť 2. - Problematika integrácie Rómov na Slovensku po roku 1989 a niektoré pokusy jej riešenia v Prešovskom kraji	... 59
Časť 3. – Vybrané spôsoby a mechanizmy marginalizácie	
Rómov v oblasti bývania na Slovensku	... 71
Niekoľko poznámok k historickej situácii	... 71
Obec Svinia	
Stručný popis obce a situácie Rómov	... 78
Spôsoby marginalizácie Rómov v oblasti bývania v obci Svinia	... 87
Koncentrácia Rómov na jednom mieste	... 87
Kúpa pozemkov alebo nehnuteľnosti Rómami priamo v obci	... 87
Prenájom nehnuteľnosti v nerómskej časti obce Rómami	... 91
Povoľovanie trvalého a prechodného pobytu Rómom v obci	... 92
<i>Prípad rodiny P. K.</i>	... 95
<i>Prípad rodiny I. Č. st. a Ž. P.</i>	... 96
<i>Prípad sestier Z a B. Č.</i>	... 98
<i>Dlhodobé neprihlásenie k trvalému pobytu R. T. a Š. M.</i>	... 101
Zrušenie výstavby novej obytnej lokality pre Rómov v obci Svinia	... 103
Odmietnutie spolupráce Obecného zastupiteľstva s mimovládnyimi organizáciami pôsobiacimi v obci	... 109
Ignorovanie situácie v bytových domoch v rómskej osade zo strany OcÚ Svinia	... 110

Historické doklady potvrdzujúce majetkovo-právny nárok Rómov na pozemky v nerómskej časti obce	... 113
Rekonštrukcia budovy tzv. <i>Starej fary</i> pre potreby aktivít miestnej rómskej komunity	... 114
Mesto Prešov	
Stručný popis mesta a situácie Rómov	... 115
Vývoj situácie v tzv. kauze Stará tehelňa	... 118
Marginalizácia Rómov v lokalite Stará tehelňa	... 130
<i>Rodina A. H.</i>	... 133
<i>Rodina M. K.</i>	... 136
<i>Rodina M. K.</i>	... 138
<i>Prípady Š. P. a jej rodiny</i>	... 140
Mesto Veľký Šariš	
Stručný popis mesta a situácie Rómov	... 142
Záver	... 144
Zoznam použitej literatúry	... 148
Dodatky	... 151
Abstrakt	... 159
Abstrakt v anglickom jazyku	... 161

Úvod

Vo svojej práci som sa pôvodne plánoval zaoberať problematikou marginalizácie Rómov na východnom Slovensku. V priebehu výskumu sa však ukázalo, že podať vyčerpávajúcu a komplexnú analýzu tohto problému v rozsahu jednej práce nie je možné a zároveň sa ukázalo, že pôvodné vymedzenie skúmaného regiónu je nad sily jedného výskumníka. Preto som bol nútený čiastočne obmedziť problémový a teritoriálny rozsah skúmanej problematiky. Vo svojej práci sa preto budem prioritne orientovať na spôsoby a mechanizmy marginalizácie Rómov, a to hlavne v jednej z mnohých sfér v ktorých sa tieto procesy dajú interpretovať – vo sfére bývania.

Teritoriálne práca bude vychádzať z údajov v rámci Prešovského kraja Slovenskej republiky. Aj napriek takto zúženej téme, v žiadnom prípade nepôjde o vyčerpávajúcu analýzu skúmanej problematiky, ale skôr o jej určitý náčrt.

V zásade táto práca sleduje skúmanú problematiku v troch rovinách. Prvou rovinou je rovina tak povediac všeobecná, v rámci ktorej prezentujem situáciu Rómov v Prešovskom kraji z teritoriálneho hľadiska. Poukážem na teritoriálne rozmiestnenie rómskych komunít v kraji, ich početnosť a hlavne na ich priestorové rozmiestnenie. Prioritným záujmom v tomto smere bude sledovanie miery marginalizácie v celokrajskom kontexte a sledovanie jej variability, t. z. v tejto rovine ma bude hlavne zaujímať, kde sa jednotlivé rómske komunity v kraji nachádzajú a či ide o komunity integrované, separované alebo segregované.

Druhou rovinou, ktorú budem v práci prezentovať bude sledovanie snáh o integráciu rómskej komunity do majoritnej spoločnosti. Analýzou štyroch celoštátnych programov, ktoré boli orientované na

tieto procesy sa pokúsim zistiť do akej miery sú tieto úspešné, alebo či vôbec môžu byť (minimálne v teoretickej rovine) úspešné.

Poslednou rovinou, v rámci ktorej budem skúmať sledovanú problematiku je prezentácia jednotlivých foriem a mechanizmov, ktorými majoritná spoločnosť marginalizuje Rómov v oblasti bývania. Toto budem sledovať na príkladoch z vybraných lokalít okresu Prešov formou prípadových štúdií.

Pri tejto príležitosti by som sa rád poďakoval ľuďom, ktorí mi cennými pripomienkami pomáhali pri napísaní tejto práce. Z mnohých by som hlavne poďakoval Jaroslavovi Skupnikovi z FF UK Praha, Davidovi Z. Schefflovi z Thompson Rivers University z Kamloops (B.C. Kanada), Anne Jurovej zo SVÚ SAV z Košíc a Márii Drabbovej z Vihorlatského múzea v Humennom.

Metódy používané v rámci sledovanej problematiky

Údaje, ktoré používam v tejto práci som prevažne získal na základe dlhodobých terénnych výskumov, ktoré som od roku 1998 realizoval v rómskej osade v obci Svinia pri Prešove. V tejto obci som pôsobil do roku 2004 ako lokálny koordinátor medzinárodného rozvojového *Projektu Svinia*, ktorý v tejto lokalite realizoval profesor kultúrnej antropológie David Z. Scheffel z Thompson Rivers University (TRU) z mesta Kamloops (B. C., Kanada)¹ a ktorý bol financovaný z prostriedkov kanadskej vlády prostredníctvom Kanadskej medzinárodnej rozvojovej agentúry (Canadian International Development Agency – CIDA). Aj keď si uvedomujem, že moja prítomnosť v tejto komunite v pozícii koordinátora rozvojového projektu nebola ideálnym spôsobom ako realizovať antropologický výskum (mám na mysli hlavne rovinu „nenápadnosti“ a „nezávislosti“), som presvedčený, že v kontexte skúmanej problematiky môj štatút v komunite nebol negatívom alebo obmedzením. Práve naopak, myslím si, že to bolo do určitej miery výhodou. Ako človek, ktorý vstupoval do rómskej komunity s „mocenským“ zázemím som možno spočiatku mohol získavať „neobjektívne“ údaje, na druhej strane práve toto zázemie mi umožnilo zúčastňovať sa rôznych stretnutí, ktoré v kontexte skúmanej problematiky sa ukázali ako veľmi dôležité (zasadnutie obecných, či mestských zastupiteľstiev; zasadnutia rôznych obecných, vládnych, či mimovládnych komisií; jednania, na ktorých sa riešili jednotlivé prípady a pod.). Na druhej strane práve dlhodobý kontakt s touto komunitou (viac ako 5 rokov) mi umožnil dostať sa k nej „výrazne blízko“ a to do takej miery, že miestni Rómovia, aj keď ma stále vnímali ako koordinátora projektu, akceptovali moju prítomnosť a brali ma ako „štandardnú“ súčasť

---

¹ V tom čase sa TRU nazývala University College of the Cariboo.

každodenného života. Údaje získane z tejto komunity som využil pri písaní tretej časti tejto práce.

Materiál do druhej časti práce som okrem iných zdrojov získal z verejne dostupných oficiálnych dokumentov, väčšina ktorých je voľne prístupná aj na internete. Skúsenosti z terénnej práce a údaje získané počas mnohých (často špecializovaných) výskumov zameraných na iné témy v rámci rómskej problematiky, boli podnetom, ktorý inicioval môj záujem skúmať a sledovať problematiku prezentovanú v tejto časti práce. Nemalou mierou sa na tomto podieľal aj fakt, že v rokoch 2005 - 2006 som pôsobil takmer desať mesiacov ako poradca vtedajšej ministerky práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky prof. Ivety Radičovej.

Prvá časť práce je napísaná hlavne na základe údajov, ktoré sme získali v rámci aktivít *Krajského centra pre rómske otázky (KCpRO)* v Prešove. Toto občianske združenie vzniklo v roku 2002 a od počiatku sa orientuje okrem iného na výskumnú činnosť v oblasti rómskych komunít na Slovensku so zvláštnym zameraním na Prešovský kraj. V rámci tohto OZ sme realizovali ešte v rámci *Projektu Svinia*, prehľad rómskych komunít prešovského kraja, ktorý sa následne dopĺňal a aktualizoval v rámci *Sociografického mapovania rómskych komunít na Slovensku* v roku 2004 a 2005. Tento výskum prebiehal na celom Slovensku a realizovali ho Nadácia S.P.A.C.E. z Bratislavy, Inštitút pre verejné otázky z Bratislavy a naše KCpRO. Práve toto mapovanie, ktoré sa realizovalo na objednávku Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, bolo základom *Atlasu rómskych komunít* (Bratislava 2006), do ktorého sme dodávali informácie o rómskych komunitách práve z Prešovského kraja. V rámci tohto výskumu sme navštívili všetky obce, v ktorých sa vyskytujú rómske komunity a o týchto sme následne získavali potrebné údaje. Značnú časť týchto

obcí som aj osobne navštívil, či už v rámci vyššie uvádzaných výskumov alebo v rámci iných aktivít.

Čo sa týka počtu Rómov, ktoré uvádzam (hlavne v prvej časti svojej práce) musím upozorniť, že tieto údaje v žiadnom prípade nie je možné brať ako exaktné a presné. V kontexte vyššie spomínaného výskumu, v rámci ktorého sa tieto údaje získavali, ide z metodologického hľadiska iba o kvalifikovaný odhad, ktorý sa navyše v časovom horizonte neustále mení. Základným metodologickým prístupom, bolo kontaktovanie sa s príslušným obecným úradom (telefonicky sme kontaktovali všetky obce v Prešovskom kraji) a zisťovanie faktu o prítomnosti resp. neprítomnosti rómskej komunity v príslušnej obci.² V prípade, že nám prítomnosť Rómov v obci potvrdili, anketári danú obec a všetky rómske komunity v nej navštívili a priamo na mieste zisťovali všetky sledované údaje. Počty Rómov sa zisťovali prostredníctvom obecných alebo mestských úradov, kde nám poskytli nielen celkové počty, ale pokiaľ mali k dispozícii aj počty obyvateľov v jednotlivých rómskych komunitách. Vzhľadom na to, že oficiálne podľa zákonov SR, nie je možné evidovať obyvateľov obce na základe etnickej príslušnosti tieto údaje treba vnímať iba ako kvalifikované odhady, v ktorých chybovosť je priamo úmerná veľkosti komunity a obce – čím väčšia obec, tým je pravdepodobnejšie že počty ľudí označovaných ako Rómovia budú nepresnejšie. Som presvedčený, že pre potreby tejto práce, je znalosť kvantitatívnych údajov o miestnych rómskych komunitách na lokálnej úrovni dostatočná, pričom ich chybovosť je štatisticky nevýznamná (nemá zásadný alebo významný vplyv na celkové výsledky).

---

² Pojmami Róm, Rómovia, rómska komunita a pod, sa budem venovať v nasledujúcej časti práce.

Vymedzenie základných pojmov

Aj napriek tomu, že táto práca nie je prioritne orientovaná na teoretické problémy, myslím si, že je vhodné, aby som sa na tomto mieste vyjadril k vymedzeniu niektorých pojmov, ktoré budem v práci používať.

V prvom rade je potrebné vymedziť najčastejšie používaný pojem Róm a Rómovia. Na základe Ústavy SR, platných zákonov a nariadení, v Slovenskej republike je všeobecne dané, koho je možné považovať za príslušníka národa, či národnostnej menšiny. Základný princíp je stanovený tak, že jednotlivec (občan Slovenskej republiky), ktorý chce byť považovaný za príslušníka národa alebo národnostnej menšiny túto svoju príslušnosť musí osobne verejne deklarováť. Spôsob a forma deklarovania však v právnom poriadku SR nie sú explicitne definované. Najčastejšie sa to deje verejným vyhlásením alebo vyplnením príslušnej kolónky v oficiálnych dokumentoch. Následne môže takáto osoba využívať určité práva, ktoré vychádzajú zo zákonov SR upravujúce používanie jazyka národnostných menším, združovania sa občanov v národnostných spolkoch a pod.³ Ak sa pri pravidelných sčítaniach ľudu (Sčítanie obyvateľov, domov a bytov Slovenskej republiky) prihlási v určitej obci k národnostnej menšine viac ako 20 % jej obyvateľov, národnostná menšina môže následne požadovať aby takáto obec (ako aj všetky oficiálne inštitúcie v nej) bola označená aj v jej jazyku, ktorý by sa používal aj v úradnom styku a pod. Hlavné zákony, ktoré sa dotýkajú života národnostných menšín v Slovenskej republike sú okrem Ústavy SR a Listiny základných práv a slobôd, sú

---

³ Je nutné upozorniť, že využívanie práv národnostných menšín nie je na individuálnej rovine viazané na formálnu formu deklarovania svojej etnickej príslušnosti. Deje sa tak preto, že oficiálny systém (o ktorom budem písať ďalej) neumožňuje spätnú kontrolu toho, kto sa k akej národnosti prihlásil, t.j. na individuálnej rovine práva národnostnej menšiny môže využívať každý kto chce bez ohľadu na to, či svoju národnosť formálne deklaruje alebo nie.

Zákon č. 184/1999 Z. z. – o používaní jazykov národnostných menšín a Zákon č. 191/1994 Z. z. – o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín.⁴ Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 221/1999 uvádza počet 57 obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k rómskej národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva. Z týchto 57 obcí je 30 v Prešovskom kraji.

Podobne aj v odbornej literatúre a diskusiách, je problematika etnickej identifikácie široko prezentovaná. V krátkosti povedané, v súčasnej dobe prevažuje názor, že etnicita je individuálna záležitosť, ktorá v plnej miere záleží na osobnom deklarovaní sa jednotlivca. V zásade zastávam názor, v rámci ktorého vnímam národ ako skupinu ľudí, ktorí majú rovnakú etnicitu, pričom etnicita je pocit spolupatričnosti, ktorý si každý jednotlivec vytvára na základe ním definovaných a selektovaných znakov resp. prvkov. Vzhľadom na fakt, že väčšina ľudí na rovnakom území prechádza podobnými procesmi socializácie, je vysoko pravdepodobné, že aj selekcia znakov resp. prvkov, na základe ktorých si každý jednotlivec vytvára svoju etnicitu bude veľmi podobná. V našom kultúrnom kontexte napríklad bude výrazne dominovať jazyk, spoločné (často domnelé) tradície, dejiny a pod. Takto vnímaná etnicita následne nie je súhrnom (viac menej) exaktne definovaných prvkov ale subjektívnou charakteristikou, v rámci ktorej môžu (ale aj nemusia) exaktné prvky zohrávať výraznejšiu úlohu.

Pre moje potreby však tento prístup nebol dosť dobre použiteľný a preto som zvolil prístup iný. Ten bol následne aplikovaný aj v kontexte už vyššie spomínaného Sociografického mapovania rómskych komunít na Slovensku, na ktorom som aktívne participoval. V rámci takéhoto výskumu nebolo možné, aby sme všetkých

---

⁴ Na úplný prehľad zákonov a nariadení vlády SR, ktoré sa dotýkajú národnostných menšín SR, pozri internetový zdroj na WWW adrese www.mensiny.vlada.gov.sk/index.php?ID=469, kde sa nachádza materiál „Právne postavenie príslušníkov národnostných menšín v Slovenskej republike“ [cit. 3.11.2008].

potenciálnych nositeľov rómskej etnicity individuálne oslovovali. V neposlednom rade takéto zisťovanie by bolo aj značne neefektívne, keďže sa realizuje v rámci pravidelných celoštátnych sčítaniach ľudu. Posledné bolo realizované v roku 2001, kedy sa k rómskej národnosti prihlásilo 89.920 obyvateľov Slovenska. Nechcem na tomto mieste polemizovať, či je alebo nie je toto číslo poddimenzované. V každom prípade je nutné akceptovať toto číslo ako jediné oficiálne a „objektívne“. Výskum preto **nezisťoval etnicitu Rómov**, to znamená nezisťoval napríklad počty a status Rómov na základe ich vlastného deklarovania sa, ale zisťoval počty a charakter komunit, ktoré sú **okolitou majoritou vnímané ako rómske** a ako k takým sa k nim aj v spoločenských vzťahoch pristupuje (v pozitívnom alebo negatívnom zmysle tohto pojmu). Následne, v takto definovaných lokalitách boli realizované jednotlivé výskumy. Výskumy sa realizovali hlavne dotazníkovou formou.⁵ Inými slovami povedané, **nezisťovali sme etnicitu deklarovánú, ale etnicitu pripísanú.**

Takýto prístup má aj svoje úskalia. Použitím tohto metodologického postupu môže dôjsť k tomu, že v zistených číslach sa mohli ocitnúť na jednej strane príslušníci iných národov a národností a zároveň na druhej strane tento výskum nemusel postihnúť tých Rómov, ktorí sa k svojej etnicite hlásia, ale okolitá majorita ich za nich nepovažuje. V prvom prípade tu môže ísť napríklad o neRómov⁶

---

⁵ Kompletný dotazník použitý v rámci tohto výskumu, je súčasťou príloh tejto práce.

⁶ Označenie neRóm je síce gramaticky nesprávne (podľa pravidiel slovenského pravopisu by sa správne malo označovať Neróm) avšak toto označenie sa mi javí ako vhodnejšie a viac vystihujúcejšie význam tohto slova. Slovenský jazyk píše označenia alebo názvy jednotlivých národov a ich príslušníkov s veľkým písmenom. Pre označenie príslušníka rómskeho národa používame preto v slovenčine pojem Róm. Pojmom neRóm označujem tých, ktorých etnicita nie je rómska, t. j. príslušníkov všetkých iných národov a národností. Vzhľadom na to, že takto definovaná skupina ľudí netvorí z etnického hľadiska homogénnu skupinu, nemôžeme ju, podľa môjho názoru, označovať rovnako ako označujeme príslušníkov národov a národností. Významovo presnejšie sa mi javí preto používanie označenia neRóm vo význame „*tí druhí*“, ktorí nie sú Rómovia.

(gádžov), ktorí trvale bývajú v rómskych komunitách a v druhom prípade môže ísť o tých Rómov, ktorí bývajú plne integrovane v rámci majoritnej populácie (pováčšine môže ísť o obce, kde takíto Rómovia môžu vytvárať iba štatisticky minimálny počet) alebo takých, ktorí žijú v zmiešaných manželstvách a pod.

Podobným spôsobom môžeme následne vymedziť pojem rómska komunita. Pre potreby tejto práce je úplne dostačujúce vymedzenie, v rámci ktorého považujem za rómsku komunitu skupinu osôb, ktorá je majoritou vnímaná ako rómska a ktorá obýva majoritou definovaný obytný (alebo urbanistický) priestor - osídlenie. V rámci svojej práce a následne aj v Atlase rómskych komunit rozlišujem tri typy osídlenia podľa jeho polohy v rámci príslušnej obce:

- koncentrované osídlenie v obci/meste
- osídlenie na okraji obce/mesta
- osídlenie vzdialené od obce/mesta alebo oddelené prírodnou či umelou bariérou.

V zásade tento materiál pracuje ešte so štvrtým typom rómskej komunity, ktorú však nie je možné začleniť do vyššie uvedenej typológie. Ide o Rómov, ktorí bývajú v príslušnej obci/meste integrovane v rozptyle medzi majoritným obyvateľstvom.

Pre potreby tejto práce, hlavne v kontexte jej tretej časti je potrebné ešte uviesť jedno delenie - na komunity mestského typu a komunity dedinského typu. Nie všetky komunity, ktoré sa administratívne nachádzajú v mestách musia mať aj mestský charakter (napr. segregovaná komunita v meste Veľký Šariš ma skôr charakter dedinský). Zároveň existujú komunity v dedinskom prostredí ktorých charakter je skôr mestský (napr. komunita v obci Šarišské Michaľany). V kontexte nami sledovanej problematiky však nie je efektívne takto detailne kategorizovať a analyzovať jednotlivé komunity a získané

údaje mi to v konečnom dôsledku ani neumožnia. V plnom rozsahu mi bude postačovať delenie v rovine administratívnej.

Ak by sme sa však pokúsili v krátkosti definovať toto delenie veľmi zjednodušene povedané, to, čo odlišuje jednotlivé rómske komunity je spôsob, akým sú vnímaní okolitou majoritou a ako sa ona k nim „správa“ prostredníctvom mocenských štruktúr, ktoré ovláda. V dedinskom prostredí je primárnym spôsob komunikácie (v najširšom význame tohto pojmu) medzi Rómami a neRómami osobná interakcia. Oficiálna písomná komunikácia je v tomto prípade až sekundárna. A platí to aj na mocenskej úrovni – obecný úrad, starosta a pod. V mestskom prostredí je to presne naopak.

Inak povedané, ak niečo potrebuje Róm na dedine napr. od starostu (alebo naopak) tak sa s ním alebo zamestnancami obecného úradu dohodne a potom sa príslušná ústna dohoda aj realizuje. Písomná stránka veci v tomto kontexte je veľmi často irelevantná. Dokonca v mnohých prípadoch je natoľko irelevantná, že aj napriek jasnému písomnému stanovisku v reálnom živote má nulovú hodnotu. V tomto kontexte spomeniem napríklad iba kauzu Rómov z obce Čabiny, kde aj napriek jasnému stanovisku zo strany kompetentných úradov obec odmietla usídlenie sa Rómov v obci, a to aj napriek tomu, že v nej mali trvalý pobyt.⁷

Diametrálne odlišná situácia je v mestskom prostredí, kde vďaka vyššiemu počtu obyvateľov dochádza k podstatne väčšej personálnej anonymite a personálne vzťahy v podstatne väčšej miere ustupujú do

---

⁷ Pozri napr. článok *Byty pre čabinských Rómov v budove Lesostavu*. In: Korzár, Košice 13.2.2001 (<http://www.cassovia.sk/korzar/archiv/clanok.php3?sub=13.2.2001/19Z&title=Byty%20pre%20E8abinsk%FDch%20R%F3mov%20v%20budove%20Lesostavu%0D%0A>) [cit. 3.11.2008] alebo článok *Dva dni so splnomocnenkyňou vlády SR pre rómske komunity PhDr. Klárou Orgovánovou...* In: Romano nevo ľil, Prešov, č. 620-621, 13.ročník, 24.11.-7.12.2003 (<http://www.rnl.sk/modules.php?name=News&file=article&sid=422>) [cit. 3.11.2008].

pozadia v prospech oficiálnych formalizovaných (napr. písomných) foriem.

Je však nutné jasne poznamenať, že tento charakter vzájomnej komunikácie v mestskom alebo dedinskom prostredí nie je limitovaný iba na interetnickú komunikáciu medzi Rómami a neRómami, ale je charakteristickým javom pre celkovú komunikáciu v obci.

Druhou výraznou črtou, ktorá je veľmi dôležitá pri vnímaní procesov marginalizácie Rómov na Slovensku je ich miera koncentrácie v jednotlivých urbálnych celkoch príslušných obcí.

Ak sa na Slovensku⁸ hovorí o problematike Rómov, poukazuje sa v prípade tohto etnika na celý rad charakteristík (hlavne negatívnych), ktoré sú prezentované v etnickej rovine. Mám na mysli hlavne rôzne stereotypné generalizácie typu Rómovia: *sú nezamestnaní (resp. nezamestnateľní), nespoľahliví, leniví, špinaví, je u nich vo výraznej miere zastúpená konzumácia alkoholu, nemajú záujem o vzdelanie, sú výborní muzikanti, dobrí tanečníci, majú výrazne zvýšenú natalitu a pod.* Nechcem spochybňovať fakt, že mnohé z vyššie uvedených charakteristík sú prítomné v mnohých rómskych komunitách, avšak som presvedčený, že je nesprávne ich vnímanie v rovine etnickej. V rámci vyššie uvedených charakteristík je možné skôr hovoriť o sociálnej charakteristike, resp. o charakteristike príslušnej sociálnej alebo spoločenskej skupiny. Je vysoko pravdepodobné, že v prípade komparácie príslušných charakteristík s identickou sociálnou skupinou majoritnej nerómskej spoločnosti by sme dospeli k podobným ak nie identickým výsledkom. Podobné výskumy, akokoľvek by boli inšpiratívne a zaujímavé, sú mimo možností tejto práce.

---

⁸ V tomto kontexte si myslím, že Slovenská republika nie je výnimkou. S podobnými charakteristikami sa môžeme stretnúť (samozrejme v rôznej miere a forme) minimálne aj v iných štátoch Európy ak nie na celom svete.

Predsa sa však musím dotknúť jednej roviny, ktorá sa vzťahuje k tejto problematike. Aj napriek pravdepodobným porovnateľným výsledkom medzi rómskou a nerómskou komunitou je faktom, že o týchto charakteristikách (hlavne negatívnych) sa hovorí hlavne (alebo výhradne) iba v prípade Rómov. Vzniká preto otázka, či predsa len nejde do určitej miery o etnickú charakteristiku. Pri detailnejšom skúmaní zistíme, že za určitých podmienok by sme mohli nájsť etnickú rovinu a to minimálne v dvoch prípadoch. V prvom rade musíme skonštatovať, že pomerné zastúpenie sociálne najnižších vrstiev spoločnosti, je v prípade Rómov výrazne vyššie ako v prípade nerómskej spoločnosti. Vysvetlenie tohto fenoménu by sa mohlo uberať v smere, o ktorom som písal vyššie pri vymedzení pojmu Róm. Ako som uviedol, v tomto kontexte hovoríme o skupine ľudí, ktorej etnicita bola pripísaná okolitou majoritou. Je vysoko pravdepodobné, že v tomto kontexte sociálny štatút zohráva veľmi výraznú úlohu.

Druhou rovinou, ktorá vykazuje známky etnicity, je samotné porovnanie priestorovej lokácie jednotlivých sociálnych vrstiev. Ak porovnáme priestorové rozmiestnenie najchudobnejších sociálnych vrstiev v celej spoločnosti, zistíme, že v dlhodobom horizonte sa na Slovensku vyskytujú určité disproporcie medzi rómskou a nerómskou komunitou. V prípade „chudobných“ Rómov, ktorí sú na rozdiel od „chudobných“ neRómov, koncentrovaní do samostatných priestorových celkov – rómske osady, štvrte, ulice a pod. Práve (ne)koncentrácia chudoby je odlišujúcim faktorom týchto dvoch komunit (rómskej a nerómskej). V budúcnosti sa však aj toto špecifikum bude pravdepodobne meniť, tak ako sme toho svedkami aj v iných štátoch. Sociálna disproporcía, hlavne v mestskom prostredí bude stále viac a viac vytlačovať sociálne slabšie vrstvy do menej lukratívnych urbanistických celkov (bytovky, ulice, štvrte e pod.) a to často bez ohľadu na etnickú charakteristiku príslušníkov týchto sociálnych vrstiev.

Následne uvedená charakteristika limituje mnohé činnosti a sociálne mechanizmy v týchto komunitách. Mám na mysli napr. výrazne rýchlejšie šírenie informácií, ktoré sú dôležité pre „život“ tejto komunity, akými sú napríklad informácie o sociálnych benefitoch (napr. štátne sociálne dávky) a mechanizmoch ich získavania. Z toho potom následne môže vznikáť mylný stereotyp medzi majoritným obyvateľstvom o nadštandardných schopnostiach Rómov orientovať sa v zložitom sociálnom systéme štátu.⁹

Tomu, že vyššie spomínaná koncentrácia sa deje na základe pripísanej etnicity nasvedčuje fakt, že značná časť Rómov v Prešovskom kraji býva v presne definovaných (a tým aj do určitej miery marginalizovaných) urbanistických celkoch. Viac o tom budem písať nižšie.

Práve spoločenský tlak (veľmi často neformálny – vid'. tretiu časť tejto práce) na koncentráciu Rómov do presne vymedzených celkov, ktoré sú spoločensky často „stigmatizované“ ako priestor pre sociálne nižšie vrstvy, vytvára dojem (a zároveň aj následne štatisticky dokázateľný fakt), že v rómskej komunite je zastúpenie nižších vrstiev výrazne väčšie ako v prípade nerómskej spoločnosti.

---

⁹ Dôkazom toho, že práve fenomén (ne)koncentrácie chudoby a nie etnické charakteristiky zohrávajú výrazne limitujúcu úlohu pri fungovaní kultúrnych interakcií v týchto komunitách môžu byť koncentrácie nerómskych neplatičov v mestách (ktoré zatiaľ nemáme ale už môžeme sledovať tendencie k ich vzniku, hlavne vo väčších mestách). Môžeme z vysokou pravdepodobnosťou očakávať, že v týchto koncentráciách (napr. bytovkách) nájdeme veľmi podobné ak nie identické prvky, ktorými dnes charakterizujeme rómske koncentrácie. Určitým potvrdením tejto hypotézy je aj fakt, že napr. v prešovskej lokalite Stará Tehelňa, v ktorej dominujú Rómske rodiny, býva aj niekoľko nerómskych rodín (ide hlavne o neplatičov), ktorí sa v tejto lokalite správajú ako ktorákoľvek rómska rodina.

Časť 1.

Rómovia v Prešovskom kraji

Všeobecné charakteristiky o Prešovskom kraji.

Prešovský kraj v dnešnej podobe oficiálne vznikol na základe Zákona o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky dňa 24. 07. 1996. Rozprestiera sa celkovo na výmere 8 974,5 km² vďaka čomu je druhým najväčším krajom na Slovensku (na prvom mieste je Banskobystrický kraj). Počet obyvateľov, ktorý podľa údajov k 31.12.2005 dosiahol 798 596 osôb, zaradzuje Prešovský kraj dokonca na prvé miesto na Slovensku. Neprekvapí preto, že v tomto kraji sa nachádza aj najväčší počet okresov (13) a najvyšší počet obcí (666).¹⁰ Z tohto počtu je 23 miest a 643 dedín. Detailnejšie vid' Tab 1.

**Tab. č. 1 – Počty dedín a miest v jednotlivých okresoch
Prešovského kraja**

Okres	Dediny	Mestá	Spolu
Bardejov	85	1	86
Humenné	61	1	62
Kežmarok	39	3	42
Levoča	31	2	33
Medzilaborce	22	1	23
Poprad	26	3	29

¹⁰ Všetky údaje sú prevzaté z materiálov štatistického úradu Slovenskej republiky, ktoré sú dostupné na internetových stránkach www.statistics.sk, z publikácií, ktoré vyšli v roku 2003 pre jednotlivé okresy *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001 za okresy a obce*. Administratívne údaje sú prevzaté z publikácie: Korec Pavol, Lauko Viliam, Tolmáči Ladislav, Zubriczký Gabriel, Mičetová Eva: *Kraje a okresy Slovenska. Nové administratívne členenie*. Bratislava, Q111, 1997, 392 str.

Prešov	89	2	91
Sabinov	41	2	43
Snina	33	1	34
Stará Ľubovňa	42	2	44
Stropkov	42	1	43
Svidník	66	2	68
Vranov n/Topľou	66	2	68
Spolu	643	23	666

Z demografického hľadiska, je počet obyvateľov žijúcich v mestách približne rovnaký ako počet obyvateľov, ktorí žijú v dedinách. V 643 dedinách žije celkovo 406.226 (50,87 %) obyvateľov, zatiaľ čo v 23 mestách žije spolu 392.370 obyvateľov (49,13 %). Bližšie o počte obyvateľov v mestách Prešovského kraja pozri Tab. č. 2.

Tab. č. 2 – Počty obyvateľov v mestách Prešovského kraja.

P.č.	Mesto	Okres	Poč. ob.*
1	Bardejov	BJ	33 374
2	Humenné	HN	35 028
3	Kežmarok	KK	12 726
4	Spišská Bela	KK	6 189
5	Spišská Stará Ves	KK	2 335
6	Levoča	LE	14 677
7	Spišské Podhradie	LE	3 871
8	Medzilaborce	ML	6 659
9	Poprad	PP	55 158
10	Svit	PP	7 510
11	Vysoké Tatry	PP	4 804

12	Prešov	PO	91 621
13	Velký Šariš	PO	4 643
14	Sabinov	SB	12 378
15	Lipany	SB	6 340
16	Snina	SN	21 326
17	Stará Ľubovňa	SL	16 363
18	Podolíneec	SL	3 204
19	Stropkov	ST	10 829
20	Svidník	SK	12 384
21	Giraltovce	SK	4 182
22	Vranov n/Topľou	VV	23 109
23	Hanušovce n/ Topľou	VV	3 660
	SPOLU		392 370

* Stav k 31.12.2005

Ak hovoríme o počtoch Rómov v Prešovskom kraji prvotným údajom je počet obyvateľov kraja, ktorí sa pri sčítaní ľudu v roku 2001 prihlásili k rómskej národnosti. Z celkového počtu obyvateľov (podľa stavu v roku 2001 to bolo 789.968 občanov) sa k rómskej národnosti oficiálne prihlásilo v kraji spolu 31.653 občanov, čo z celkového počtu Rómov, ktorí sa prihlásili k tejto národnosti na Slovensku tvorí 35,2 %. Prehľad podľa jednotlivých okresov ukazuje Tabuľka č. 3.

Tab. č. 3 - Prehľad počtu osôb, ktoré sa prihlásili k rómskej národnosti v rámci Sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001 v jednotlivých okresoch Prešovského kraja

Okres	Počet obyvateľov podľa údajov z roku 2001	Z toho Rómov	% zastúpenie Rómov v jednotlivých okresoch kraja
Bardejov	75 793	2 254	2,97
Humenné	64 845	1 386	2,14
Kežmarok	63 231	5 574	8,82
Levoča	31 880	2 275	7,14
Medzilaborce	12 668	202	1,59
Poprad	104 348	3 372	3,23
Prešov	161 782	4 175	2,58
Sabinov	54 067	3 339	6,17
Snina	39 633	520	1,31
Stará Ľubovňa	50 684	1 900	3,75
Stropkov	21 027	485	2,31
Svidník	33 506	875	2,61
Vranov nad Topľou	76 504	5 296	6,92
Spolu	789 968	31 653	4,00

„Reálne“ číslo Rómov v Prešovskom kraji je však podstatne vyššie. Ak použijeme metodický princíp zisťovania počtu a stavu rómskych komunít v Prešovskom kraji, ktorý som uviedol v predošlej kapitole a ktorý pracuje s konceptom pripísanej etnicity, výjde nám, že v Prešovskom kraji žije celkovo 86.659 ľudí, ktorých okolitá majorita

vníma ako Rómov. Prehľad takto vnímaných rómskych komunít podľa jednotlivých okresov ukazuje tabuľka č. 4.

Tab. č. 4 - Prehľad približného počtu osôb, ktoré boli identifikovani v rámci Sociografického prieskumu rómskych komunít v roku 2003 a 2004 ako Rómovia v jednotlivých okresoch Prešovského kraja a ich percentuálny podiel

Okres	Počet obyvateľov*	% podiel na celkovom počte obyvateľov kraja	Z toho Rómov**	% podiel na celkovom počte obyvateľov kraja	% podiel na celkovom počte Rómov kraja
Bardejov	76 543	9,58	6 635	8,67	7,66
Humenné	64 519	8,08	3 867	5,99	4,46
Kežmarok	65 689	8,23	13 340	20,31	15,39
Levoča	32 377	4,05	4 811	14,86	5,55
Medzilaborce	12 324	1,54	1 073	8,71	1,24
Poprad	104 326	13,06	10 732	10,29	12,38
Prešov	164 331	20,58	12 525	7,62	14,45
Sabinov	55 658	6,97	7 616	13,68	8,79
Snina	39 090	4,89	2 071	5,30	2,39
Stará Ľubovňa	51 539	6,45	5 930	11,51	6,84
Stropkov	20 862	2,61	1 586	7,60	1,83
Svidník	33 407	4,18	3 618	10,83	4,17
Vranov nad Topľou	77 931	9,76	12 855	16,50	14,83
Spolu	798 596	100,00	86 659	10,85	100,00

* Stav k 31.12.2005

** Údaje z Atlasu rómskych komunít

Ako je možné vidieť vyššie, hlavne pri porovnaní tabuliek č. 3 a č. 4, reálny počet Rómov v Prešovskom kraji je oproti oficiálnym štatistikám podstatne vyšší. Zároveň je z tabuľky č. 4 jasne viditeľné, že ich rozmiestnenie v rámci regiónu nie je rovnomerné. Ako v absolútnych číslach, tak aj v percentuálnom zastúpení je zjavné, že v severovýchodnej časti kraja (napríklad okresy Stropkov, Snina, Humenné) sú Rómovia zastúpení minimálne, zatiaľ čo v centrálnej a západnej časti kraja ich počet stúpa a to až do takej miery, že napríklad v okrese Kežmarok Rómovia tvoria viac ako pätinu celkového počtu obyvateľov. O nerovnomernosti zastúpenia Rómov v Prešovskom kraji svedčia aj údaje o ich percentuálnom rozmiestnení v rámci jednotlivých okresov. Ako je vidieť z vyššie spomínanej tabuľky existujú výrazne disproporcie v prípade niektorých okresov. Najvýraznejšie je to vidieť na príklade okresu Kežmarok, ktorého obyvatelia tvoria 8,23 % celkovej populácie kraja, avšak rómske komunity tu majú takmer dvojnásobné zastúpenie a predstavujú až 15,39 % všetkých Rómov v kraji. Podobne je to aj v okrese Vranov nad Topľou, kde rozdiel je viac ako polovičný. Na druhej strane, presne opačná situácia je v okresoch Snina alebo Stropkov.

Ak hovorím o Rómoch v mestách Prešovského kraja musím konštatovať, že rómske komunity sa nachádzajú v 22 mestách kraja z celkového počtu 23 miest. Jediným mestom, v ktorom nebola identifikovaná žiadna rómska komunita je mesto Vysoké Tatry v okrese Poprad.

Na rozdiel od celkovej populácie, počet Rómov bývajúcich v mestskom prostredí je percentuálne nižší. Ako som už uviedol vyššie, zatiaľ čo v Prešovskom kraji tvoria obyvatelia miest až 49,13 %, v prípade Rómov je toto číslo podstatne nižšie. Rómovia bývajúci

v mestskom prostredí tvoria iba necelých 30% celkovej rómskej populácie v kraji. Logicky z toho vyplýva, že viac ako dve tretiny Rómov v Prešovskom kraji býva v dedinskom prostredí. Podrobnejšie informácie pozri v tabuľke č. 5

Tab. č. 5 – Prehľad počtu Rómov v mestskom a v dedinskom prostredí v porovnaní s celkovým počtom obyvateľov Prešovského kraja.

	Celkový počet obyvateľov	Počet obyvateľov bývajúcich v mestách	Percentuálny podiel (v %)	Počet obyvateľov bývajúcich v dedinách	Percentuálny podiel (v %)
Prešovský kraj celkovo*	798 596	392 370	49,13	406 226	50,87
Rómovia v Prešovskom kraji**	86 659	25 988	29,99	60 671	70,01

* Stav k 31.12.2005

** Údaje z Atlasu rómskych komunit

Ako ukazuje tabuľka č. 6 v absolútnych číslach najvyšší počet Rómov je logicky v najpočetnejších mestách. Na pomyselnom prvom mieste je krajské mesto Prešov s 3 528 člennou rómskou komunitou a za ním je mesto Poprad s 3 075 Rómami, na treťom mieste je Levoča s 2 755 člennou rómskou komunitou. Naopak, ak nepočítame mesto Vysoké Tatry, najmenej početné sú rómske komunity v mestách Lipany (160 Rómov), Spišská Stará Ves (161 Rómov) a Svit (303 Rómov).

Úplne iná situácia je v prípade percentuálneho podielu Rómov na celkovom počte obyvateľov mesta. Najvyššie percentuálne zastúpenie je v meste Levoča, v ktorom Rómovia tvoria až 18,77 % obyvateľov mesta, čo je takmer tri krát viac ako priemer. Veľmi podobne sú na tom aj mestá Hanušovce nad Topľou (17,90%) a Giraltovce (17,81%), ktoré sú však všeobecne málo početné. Naopak percentuálne najnižšie zastúpenie má rómska komunita v mestách Lipany (2,37%), Prešov (3,56%) a Svit (4,04%).

Pri demografickej analýze v mestskom prostredí, však musíme jasne upozorniť, že uvedené počty sú iba orientačné. Na príslušných mestských úradoch majú často iba veľmi obmedzené informácie o reálnych počtoch Rómov na území svojho mesta. Pritom v zásade v tomto prípade platí pravidlo, že čím je väčšie mesto, tým sú odhady menej presné. Na druhej strane je taktiež nutné upozorniť, že Rómovia v príslušných mestách žijú veľmi často bez trvalého pobytu a vykazujú taktiež veľmi vysokú mieru migrácie. Z tohto dôvodu je kontrola alebo registrácia tejto skupiny v teréne reálne veľmi ťažko vykonateľná, ba až nemožná. Typickým príkladom môže byť mesto Prešov, ktoré predpokladá približne 3 528 Rómov na svojom území, pričom iba v lokalite Stará tehelňa, kde bývajú takmer výhradne Rómovia, sa odhaduje počet obyvateľov približne na 1700¹¹ (pričom Atlas rómskych komunít uvádza číslo 1181).

---

¹¹ Pozri napr. článok *Starú tehelňu budú monitorovať kamery a strážiť policajti* (<http://www.rpa.sk/?id=housing&lang=slovak&show=3846>) [cit. 3.11.2008].

**Tab. 6 – Prehľad počtu Rómov v jednotlivých mestách
Prešovského kraja.**

p.č.	Mesto	Okres	Počet obyvateľov*	Približný počet Rómov**	Percentuálne zastúpenie Rómov v meste
1	Bardejov	BJ	33 374	1 548	4,64
2	Humenné	HN	35 028	2 347	6,70
3	Kežmarok	KK	12 726	880	6,91
4	Spišská Bela	KK	6 189	415	6,71
5	Spišská Stará Ves	KK	2 335	161	6,90
6	Levoča	LE	14 677	2 755	18,77
7	Spišské Podhradie	LE	3 871	399	10,31
8	Medzilaborce	ML	6 659	676	10,15
9	Poprad	PP	55 158	3 075	5,57
10	Svit	PP	7 510	303	4,03
11	Vysoké Tatry	PP	4 804	0	0,00
12	Prešov	PO	91 621	3 258	3,56
13	Veľký Šariš	PO	4 643	424	9,13
14	Sabinov	SB	12 378	1 500	12,12
15	Lipany	SB	6 340	150	2,37
16	Snina	SN	21 326	1 025	4,81
17	Stará Ľubovňa	SL	16 363	1 522	9,30
18	Podolíneec	SL	3 204	420	13,11
19	Stropkov	ST	10 829	931	8,60
20	Svidník	SK	12 384	827	6,68

21	Giraltovce	SK	4 182	745	17,81
22	Vranov n/Topľou	VV	23 109	1 972	8,53
23	Hanušovce n/ Topľou	VV	3 660	655	17,90
	SPOLU		392 370	25 988	6,62

* Stav k 31.12.2005

** Údaje z Atlasu rómskych komunít

Situácia v dedinskom prostredí je v porovnaní s mestami diametrálne odlišná. Zatiaľ čo v prípade miest majú rómsku komunitu skoro všetky mestá (s výnimkou jedného), v prípade dedín to neplatí. Z celkového počtu 643 dedín v Prešovskom kraji boli rómske komunity identifikované iba v 229 dedinách. Prehľad počtu dedín podľa jednotlivých okresov, v ktorých sú Rómovia identifikovaní ukazuje tabuľka č. 7. V zátvorke je uvedený percentuálny podiel týchto dedín na celkovom počte dedín v okrese.

Tab. č. 7 - Prehľad počtu dedín podľa jednotlivých okresov, v ktorých sú Rómovia identifikovaní

Okres	celkový počet dedín	dediny s rómskym obyvateľstvom
Bardejov	85	28 (32,94%)
Humenné	61	13 (31,31%)
Kežmarok	39	20 (51,28%)
Levoča	31	8 (25,81 %)
Medzilaborce	22	7 (31,82%)
Poprad	26	20 (76,92%)
Prešov	89	35 (39,33%)
Sabinov	41	14 (34,15%)
Snina	33	9 (27,27%)
Stará Ľubovňa	42	13 (30,95%)
Stropkov	42	12 (28,57%)
Svidník	66	19 (28,79%)
Vranov n/Topľou	66	31 (46,97%)
Spolu	643	229 (35,61%)

Ako ukazuje tabuľka č. 7 najväčší počet dedín (v absolútnych číslach), v ktorých sú identifikovaní Rómovia je v okresoch Prešov, Vranov n/Topľou a Bardejov a naopak najmenší počet je v okresoch Medzilaborce, Levoča a Snina. Vzhľadom na značnú diferencovanosť v počte dedín v jednotlivých okresoch (na jednej strane Prešov s 89 dedinami a na druhej strane Medzilaborce s 22 dedinami), objektívnejšie je percentuálne zastúpenie takýchto dedín v okrese. V tomto ohľade najvyšší počet dedín s identifikovaným rómskym obyvateľstvom je v okresoch Poprad, Kežmarok a Vranov nad Topľou,

na druhej strane najmenší počet je v okresoch Levoča, Snina a Stará Ľubovňa.

V týchto číslach sú zastúpené aj obce, v ktorých je iba veľmi malá komunita, ktorá je identifikovaná ako rómska. Často ide iba o niekoľko osôb. Ak z našej vzorky vyčleníme tie dediny, kde počet identifikovaných Rómov je menší ako 50, zistíme, že celkový počet sledovaných dedín klesol z pôvodného počtu 229 dedín, na číslo 181, pričom počet Rómov v týchto obciach klesol iba o 1 355 ľudí (z pôvodných 60.671 na 59.316 ľudí).

V týchto obciach žije celkovo 216.041 obyvateľov, z ktorých sa 18.499 (8,56 %) v roku 2001 prihlásilo k rómskej národnosti. Podľa vyššie uvedených kritérií tu žije 59.316 (27,46 %) ľudí, ktorí sú označovaní ako Rómovia. Takto „upravený“ počet obcí podľa jednotlivých okresov ukazuje tabuľka č. 8. V tabuľke je uvedený aj pokles počtu obcí v jednotlivých okresoch vyjadrený absolútnymi číslami, ako aj v percentách.

Tab. č. 8 - Prehľad počtu dedín podľa jednotlivých okresov, v ktorých je viac ako 50-členná rómska komunita

Okres	celkový počet dedín	dediny s viac ako 50-člennou rómskou komunitou	pokles počtu dedín
Bardejov	85	21 (24,71%)	-7 (8,24%)
Humenné	61	9 (14,75%)	-4 (6,56%)
Kežmarok	39	17 (43,59%)	-3 (7,69%)
Levoča	31	7 (22,58%)	-1 (3,23%)
Medzilaborce	22	3 (13,64%)	-4 (18,18%)
Poprad	26	19 (73,08%)	-1 (3,85%)
Prešov	89	28 (31,46%)	-7 (7,87%)
Sabinov	41	12 (29,27%)	-2 (4,88%)
Snina	33	6 (18,18%)	-3 (9,09%)
Stará Ľubovňa	42	12 (28,57%)	-1 (2,38%)
Stropkov	42	6 (14,29%)	-6 (14,26%)
Svidník	66	13 (19,70%)	-6 (9,09%)
Vranov n/Topľou	66	28 (42,42%)	-3 (4,55%)
Spolu	643	181 (28,15%)	-48 (7,47%)

Ako ukazuje táto tabuľka najväčší počet dedín (v absolútnych číslach), v ktorých bola identifikovaná viac ako 50-členná rómska komunita je opäťovne v okresoch Prešov, Vranov n/Topľou a Bardejov a naopak najmenší počet je v okresoch Medzilaborce, Stropkov a Snina. Percentuálne aj naďalej bude vynikať okres Poprad, za ktorým sú okresy Kežmarok a Vranov n/Topľou. Z opačnej strany, najmenšie percentuálne zastúpenie je v okresoch Medzilaborce, Stropov a Humenné.

Práve vďaka tejto tabuľke (ak sa pozrieme na pokles počtu dedín, v ktorých sú iba nevelké rómske komunity) ešte viac vyniknú regionálne rozdiely vo veľkosti komunít. V absolútnych číslach najstabilnejšie, t.j. zaznamenali najmenší pokles počtu dedín, sú okresy Stará Ľubovňa, Poprad a Levoča, v ktorých je iba jedna obec v ktorej je rómska komunita málopočetná. Platí to aj v percentuálnom vyjadrení. Na druhej strane najväčšie rozdiely sú viditeľné v okresoch Bardejov, Prešov, Stropkov a Svidník, avšak v percentuálnom vyjadrení sú to okresy Medzilaborce, Stropkov a Svidník.

Ako je vidieť z uvedených prehľadov, v Prešovskom kraji sú badateľné veľmi výrazne disproporcie v zastúpení rómskych komunít v jednotlivých okresoch. Najviac zastúpení sú Rómovia na Spiši (okresy Poprad, Kežmarok, Levoča), ďalej okresy Stará Ľubovňa, Prešov, Sabinov, Bardejov a Vranov n/Topľou. V týchto regiónoch sú zastúpené aj početné rómske komunity. Typickým príkladom je práve okres Stará Ľubovňa, kde z celkového počtu 13 dedín, v ktorých sú rómske komunity, je iba jedna, v ktorej rómska komunita má menej ako 50 ľudí; alebo okres Poprad, kde z 20 dedín málopočetné komunity má taktiež iba jedna dedina. Ak nepočítame obec Jarovnice v okrese Sabinov s 3 300-člennou rómskou komunitou, práve v týchto Spišských okresoch sa nachádzajú aj najpočetnejšie rómske komunity v kraji – napríklad obec Lomnička v Starej Ľubovni (1 654 Rómov) alebo Veľká Lomnica (1 358 Rómov) či Rakúsy (1 349 Rómov) v okrese Kežmarok. Detailnejšie informácie o počte Rómov v jednotlivých dedinách Prešovského kraja pozri tabuľku č. 9.

Pomerne málo sú Rómovia zastúpení v severovýchodnej oblasti Prešovského kraja (Humenné, Svidník, Stropkov, Snina a Medzilaborce). Aj keď aj v tomto regióne nájdeme rómske komunity v relatívne mnohých dedinách, poväčšine sa jedná práve o malé komunity do 50 ľudí. Asi najvýraznejšie je to vidieť v okrese

Medzilaborce, kde je 7 dedín, v ktorých sa nachádzajú rómske komunity, ale viacpočetné sú iba v 3 dedinách. Podobne je to aj v okrese Stropkov, kde z 12 dedín, v ktorých bývajú Rómovia sú až v 6 dedinách málopočetné rómske komunity do 50 ľudí; alebo okres Svidník, kde z celkového počtu 19 dedín málopočetné komunity sú tiež v 6 dedinách. Vysoké zastúpenie málopočetných rómskych komunit je aj v okrese Bardejov (celkovo v 7 dedinách), avšak v tomto okrese sa nachádza aj relatívne dosť dedín, v ktorých sú rómske komunity viac početné (spolu 21 dedín).

Vysvetlenie príčin takejto disproporcie čaká na svoj výskum, ale dá sa predpokladať, že určitý vplyv na tento stav mal aj fakt, že tieto okresy patrili už v minulosti k prosperujúcim a okrem iného sa tu nachádzali hlavné obchodné cesty a komunikačné ťahy (cesty, železnica a pod.).

V nižšie uvedenej tabuľke č. 9 poskytujem prehľad všetkých dedín v Prešovskom kraji, v ktorých boli identifikované viac ako 50-členné rómske komunity vrátane ich percentuálneho podielu na celkovom počte obyvateľov dediny.

Následne, pre lepšiu názornú orientáciu, prikladáme mapu Prešovského kraja (mapa. č. 1), v ktorej sú zaznačené všetky obce s identifikovanými rómskymi komunitami, pričom svetlejšie sú vyznačené tie komunity, v ktorých sú iba málopočetné (menej ako 50 členné) rómske komunity.

Tab. 9 – Prehľad počtu Rómov v jednotlivých dedinách
Prešovského kraja.

Por. číslo	Okres	Názov obce	Počet obyvateľov*	Približný počet Rómov**	Percentuálne zastúpenie Rómov v dedine
001	BJ	Andrejová	316	80	25,32
002	BJ	Cigelka	477	314	65,83
003	BJ	Frička	263	159	60,46
004	BJ	Gerlachov	1 018	164	16,11
005	BJ	Hrabské	549	212	38,62
006	BJ	Kurima	1 079	157	14,55
007	BJ	Kurov	560	136	24,29
008	BJ	Lascov	526	122	23,19
009	BJ	Lenartov	1 005	438	43,58
010	BJ	Lukov	584	191	32,71
011	BJ	Malcov	1 435	239	16,66
012	BJ	Marhaň	948	157	16,56
013	BJ	Nižný Tvarožec	468	130	27,78
014	BJ	Petrová	676	425	62,87
015	BJ	Raslavice	2 609	317	12,15
016	BJ	Rokytov	532	130	24,44
017	BJ	Snakov	672	160	23,81
018	BJ	Sveržov	513	52	10,14
019	BJ	Šarišské Čierne	317	62	19,56
020	BJ	Varadka	170	142	83,53
021	BJ	Zborov	2 910	1 140	39,18

Por. číslo	Okres	Názov obce	Počet obyvateľov*	Približný počet Rómov**	Percentuálne zastúpenie Rómov v dedine
022	HN	Brekov	1 267	285	22,49
023	HN	Kamenica nad Cirochou	2 339	256	10,94
024	HN	Karná	439	117	26,65
025	HN	Ľubiša	857	75	8,75
026	HN	Myslina	556	69	12,41
027	HN	Nižná Jablonka	180	56	31,11
028	HN	Slovenská Volová	499	157	31,46
029	HN	Vyšný Hrušov	464	60	12,93
030	HN	Zbudské Dlhé	598	326	54,52
031	KK	Holumnica	819	520	63,49
032	KK	Huncovce	2 444	835	34,17
033	KK	Ihľany	1 346	800	59,44
034	KK	Jurské	844	752	89,10
035	KK	Križová Ves	1 764	1 079	61,17
036	KK	Ľubica	8 418	481	5,71
037	KK	Malý Slavkov	868	275	31,68
038	KK	Podhorany	1 620	1 041	64,26
039	KK	Rakúsy	2 200	1 349	61,32
040	KK	Slovenská Ves	1 816	242	13,33
041	KK	Stará Lesná	946	276	29,18
042	KK	Stráne pod Tatrami	1 333	1 022	76,67
043	KK	Toporec	1 713	937	54,70
044	KK	Tvarožná	635	80	12,60
045	KK	Veľká Lomnica	3 799	1 358	35,75
046	KK	Vrbov	1 270	129	10,16

Por. číslo	Okres	Názov obce	Počet obyvateľov*	Približný počet Rómov**	Percentuálne zastúpenie Rómov v dedine
047	KK	Výborná	935	613	65,56
048	LE	Bijacovce	847	102	12,04
049	LE	Dlhé Stráže	507	136	26,82
050	LE	Doľany - Rožkovce	443	267	60,27
051	LE	Dravce	770	123	15,97
052	LE	Jablonov	1 001	197	19,68
053	LE	Spišský Hrhov	1 099	212	19,29
054	LE	Spišský Štvrtok	2 341	576	24,60
055	ML	Čabalovce	357	106	29,69
056	ML	Palota	183	73	39,89
057	ML	Radvaň n/Laborcom	585	80	13,68
058	PP	Batizovce	2 156	476	22,08
059	PP	Gánovce	1 096	294	26,82
060	PP	Gerlachov	804	235	29,23
061	PP	Hranovnica	2 626	1 050	39,98
062	PP	Jánovce	1 205	568	47,14
063	PP	Kravany	828	106	12,80
064	PP	Liptovská Teplička	2 312	400	17,30
065	PP	Lučivná	988	372	37,65
066	PP	Mengusovce	609	194	31,86
067	PP	Nová Lesná	1 559	367	23,54
068	PP	Spišská Teplica	1 939	372	19,19
069	PP	Spišské Bystré	2 376	187	7,87
070	PP	Spišský Štiavnik	2 164	682	31,52
071	PP	Štrba	3 619	357	9,86

Por. číslo	Okres	Názov obce	Počet obyvateľov*	Približný počet Rómov**	Percentuálne zastúpenie Rómov v dedine
072	PP	Šuňava	1 926	82	4,26
073	PP	Švábovce	1 109	290	26,15
074	PP	Veľký Slavkov	1 185	285	24,05
075	PP	Vikartovce	1 801	456	25,32
076	PP	Vydrník	994	545	54,83
077	PO	Abranovce	572	129	22,55
078	PO	Bzenov	727	88	12,10
079	PO	Červenica	773	456	58,99
080	PO	Drienov	2 100	250	11,90
081	PO	Drienovská Nová Ves	706	104	14,73
082	PO	Fričovce	1 088	147	13,51
083	PO	Hermanovce	1 532	363	23,69
084	PO	Chmeľov	910	160	17,58
085	PO	Chmiňany	783	358	45,72
086	PO	Chminianske Jakubovany	1 686	1 092	64,77
087	PO	Kendice	1 681	426	25,34
088	PO	Kojatice	1 023	95	9,29
089	PO	Lemešany	1 763	253	14,35
090	PO	Lesíček	301	120	39,87
091	PO	Malý Slivník	735	466	63,40
092	PO	Mirkovce	1 043	549	52,64
093	PO	Petrovany	1 801	292	16,21
094	PO	Rokycany	810	380	46,91
095	PO	Ruská Nová Ves	1 009	210	20,81
096	PO	Svinia	1 506	684	45,42

Por. číslo	Okres	Názov obce	Počet obyvateľov*	Približný počet Rómov**	Percentuálne zastúpenie Rómov v dedine
097	PO	Šarišská Poruba	439	158	35,99
098	PO	Šarišská Trstená	268	76	28,36
099	PO	Šindliar	541	117	21,63
100	PO	Terňa	1 086	250	23,02
101	PO	Tuhrina	434	200	46,08
102	PO	Varhaňovce	1 126	729	64,74
103	PO	Vít'az	1 960	88	4,49
104	PO	Žehňa	867	420	48,44
105	SB	Jarovnice	4 708	3 300	70,09
106	SB	Krivany	1 139	131	11,50
107	SB	Mil'poš	659	67	10,17
108	SB	Nižný Slavkov	791	130	16,43
109	SB	Olejníkov	361	160	44,32
110	SB	Ostrovany	1 648	910	55,22
111	SB	Pečovská Nová Ves	2 302	460	19,98
112	SB	Ražňany	1 449	202	13,94
113	SB	Rožkovany	1 289	106	8,22
114	SB	Šarišské Michaľany	2 719	205	7,54
115	SB	Torysa	1 480	146	9,86
116	SB	Uzovské Pekľany	374	96	25,67
117	SN	Belá nad Cirochou	3 311	68	2,05
118	SN	Kalná Roztoka	595	52	8,74
119	SN	Klenová	527	103	19,54
120	SN	Stakčín	2 374	440	18,53
121	SN	Ubľa	873	134	15,35

Por. číslo	Okres	Názov obce	Počet obyvateľov*	Približný počet Rómov**	Percentuálne zastúpenie Rómov v dedine
122	SN	Ulič	1 017	175	17,21
123	SL	Čirč	1 165	179	15,36
124	SL	Hniezdne	1 411	115	8,15
125	SL	Jakubany	2 493	730	29,28
126	SL	Jarabina	847	149	17,59
127	SL	Kamienka	1 400	97	6,93
128	SL	Kolačkov	1 064	229	21,52
129	SL	Kyjov	757	196	25,89
130	SL	Lomnička	1 865	1 654	88,69
131	SL	L'ubotín	1 357	165	12,16
132	SL	Nová L'ubovňa	2 762	61	2,21
133	SL	Šarišské Jastrabie	1 189	332	27,92
134	SL	Vyšné Ružbachy	1 288	66	5,12
135	ST	Breznica	722	68	9,42
136	ST	Bukovce	572	118	20,63
137	ST	Kolbovce	179	59	32,96
138	ST	Miková	157	58	36,94
139	ST	Veľkrop	218	81	37,16
140	ST	Vyšná Olšava	611	102	16,69
141	SK	Cernina	593	51	8,60
142	SK	Hunkovce	333	107	32,13
143	SK	Kečkovce	226	111	49,12
144	SK	Krajná Bystrá	331	164	49,55
145	SK	Kružlová	568	320	56,34
146	SK	Ladomirová	868	338	38,94

Por. číslo	Okres	Názov obce	Počet obyvateľov*	Približný počet Rómov**	Percentuálne zastúpenie Rómov v dedine
147	SK	Lúčka	514	69	13,42
148	SK	Nižný Komárnik	147	64	43,54
149	SK	Rovné	512	50	9,77
150	SK	Roztoky	272	170	62,50
151	SK	Stročín	499	153	30,66
152	SK	Vyšný Mirošov	579	195	33,68
153	SK	Vyšný Orlík	403	84	20,84
154	VV	Banské	1 580	410	25,95
155	VV	Benkovce	539	58	10,76
156	VV	Bystré	2 676	411	15,36
157	VV	Čaklov	2 261	968	42,81
158	VV	Čičava	1 020	467	45,78
159	VV	Dlhé Klčovo	1 434	103	7,18
160	VV	Ďurďoš	236	137	58,05
161	VV	Hencovce	1 257	127	10,10
162	VV	Hlinné	1 661	724	43,59
163	VV	Jastrabie nad Topľou	406	101	24,88
164	VV	Kamenná Poruba	1 167	551	47,22
165	VV	Kučín	502	216	43,03
166	VV	Malá Domaša	434	116	26,73
167	VV	Nižný Hrabovec	1 609	360	22,37
168	VV	Ondavské Matiašovce	803	233	29,02
169	VV	Pavlovce	732	56	7,65
170	VV	Poša	839	212	25,27
171	VV	Prosačov	208	112	53,85

Por. číslo	Okres	Názov obce	Počet obyvateľov*	Približný počet Rómov**	Percentuálne zastúpenie Rómov v dedine
172	VV	Rudlov	641	129	20,12
173	VV	Sačurov	2 043	531	25,99
174	VV	Sečovská Polianka	2 699	330	12,23
175	VV	Sedliská	1 283	115	8,96
176	VV	Skrabské	735	232	31,56
177	VV	Soľ	2 318	929	40,08
178	VV	Vehec	2 360	913	38,69
179	VV	Vyšný Žipov	1 208	141	11,67
180	VV	Zámutov	2 808	1 219	43,41
181	VV	Žalobín	769	228	29,65
SPOLU			216 041	59 316	27,46

* Stav k 31.12.2005

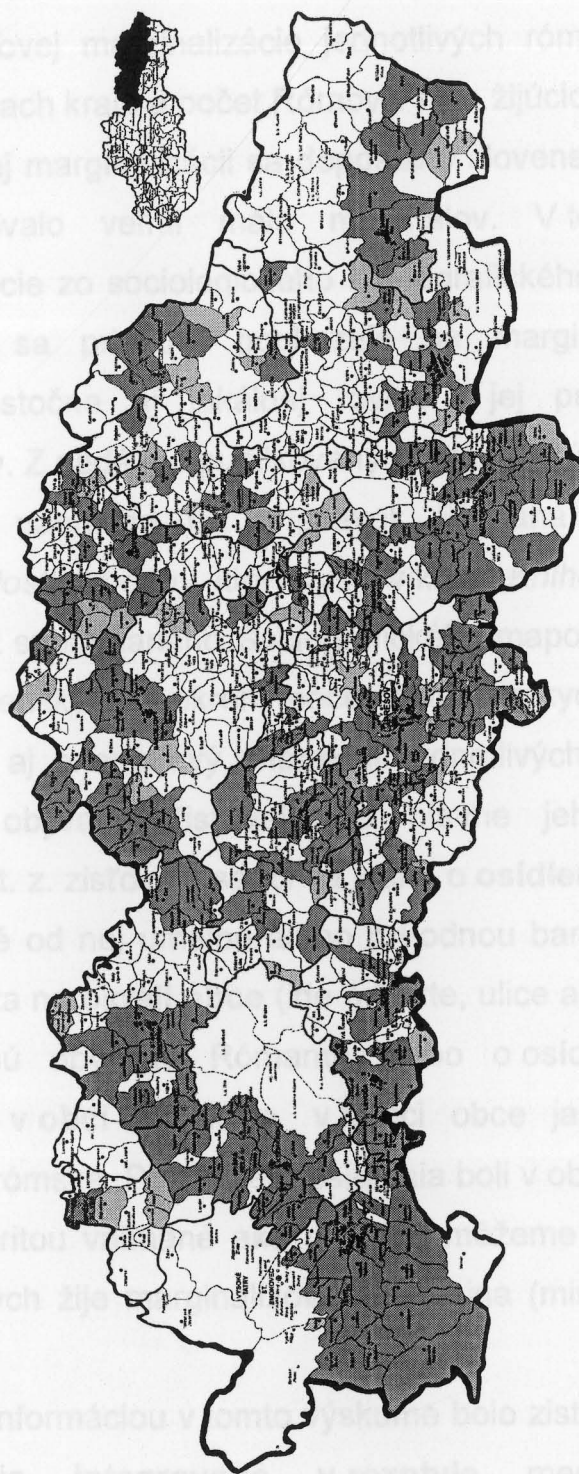
** Údaje z Atlasu rómskych komunít

Celkovo v Prešovskom kraji bolo identifikovaných minimálne 85 304 osôb, ktoré sú majoritou vnímané ako Rómovia (v mestách 25 988 osôb, v dedinách 59 316). Celkovo teda môžeme povedať, že v tomto kraji žije približne štvrtina všetkých osôb, ktoré sú na celom Slovensku vnímané ako Rómovia (pri odhadoch minimálne 320 tisíc osôb na celom Slovensku).

Vyššie popísaný stav ďaleko výstižnejšie znázorní priložená mapa, v ktorej je rozmiestnenie jednotlivých rómskych komunít v Prešovskom kraji.

Mapa 1 – Prehľad rómskych komunít v Prešovskom kraji

■ obce s viac ako 50-člennými rómskymi komunitami

■ obce s menej ako 50-člennými rómskymi komunitami

V kontexte mnou sledovanej problematiky je v rovine teritoriálnej marginalizácie Rómov v Prešovskom kraji zaujímavé sledovanie typológie priestorovej marginalizácie jednotlivých rómskych komunít v príslušných obciach kraja a počet Rómov v nich žijúcich.

O priestorovej marginalizácii sa doposiaľ v slovenskom odbornom kontexte publikovalo veľmi málo materiálov. V tomto kontexte prevažujú publikácie zo sociologického a geografického uhlu pohľadu, v rámci ktorého sa prioritne poukazuje na marginalizovanosť v regionálnej a čiastočne aj lokálnej rovine a jej previazanosť na fenomén chudoby. Z nedávno publikovaných prác na túto tému by som chcel upozorniť napríklad na príspevok Romana Džambazoviča *Priestorové súvislosti chudoby*, ktorý vyšla v knihe *Kniha o chudobe*.¹²

Súčasťou už spomínaného Sociografického mapovania rómskych komunít na Slovensku bol okrem početnosti rómskych komunít ako celku, zisťovaný aj priestorový charakter jednotlivých osídlení, ktorý tieto komunity obývajú. Zisťovalo sa hlavne jeho umiestnenie v kontexte obce, t. z. zisťovalo sa, či sa jedná o **osídlenie mimo obce**, ktoré je oddelené od nej umelou alebo prírodnou bariérou, osídlenie, ktoré sa nachádza na **okraji obce** (ide o štvrte, ulice alebo zoskupenie domov, ktoré sú obývané Rómami) alebo o osídlenie, ktoré je **koncentrované v obci** avšak je v rámci obce jasne priestorovo vymedzené ako rómske. Pokiaľ tieto osídlenia boli v obci identifikované a miestnou majoritou vnímané ako rómske, môžeme ich vnímať ako osídlenia, v ktorých žije marginalizovaná skupina (minimálne v rovine priestorovej).

Poslednou informáciou v tomto výskume bolo zisťovanie, či v obci bývajú Rómovia **integrovane v rozptyle** medzi majoritným obyvateľstvom.

---

¹² Džambazovič Roman: *Priestorové súvislosti chudoby*. str. 41-60. In: Gerbery Daniel, Lesay Ivan, Škobla Daniel (ed.) *Kniha o chudobe*, Bratislava 2007, 144 str.

Chcem však upozorniť, že priestorovú marginalizáciu v žiadnom prípade nemôžeme považovať za marginalizáciu v sociálnej rovine. Vzhľadom na značnú heterogenitu rómskych komunít (a Prešovský kraj v tomto kontexte nie je výnimkou) sa v teréne všeobecne môžeme stretnúť so situáciou, kedy zistený údaj o priestorovej marginalizácii nekoreluje so sociálnou marginalizáciou alebo jeho interpretácia je minimálne otázná. Mám na mysli napríklad situáciu v obci Lomnička, Jurské alebo Varadka, v ktorých je takmer 90% zastúpenie Rómov.

Heterogenitu rómskych komunít názorne ukazuje situácia napríklad v obci Kurima alebo Čaklov, v ktorých sa Rómovia nachádzajú na okraji obce rovnako ako v obci Hermanovce, avšak ich sociálna marginalizácia je vzájomne neporovnateľná. Zatiaľ čo v Kurime alebo Čaklove sú miestni Rómovia aj napriek priestorovej marginalizácii vnímaní ako viac-menej rovnocenní obyvatelia, v Hermanovciach ide o silne segregovanú komunitu. Podobných príkladov by sme mohli nájsť v Prešovskom kraji mnoho.

Na druhej strane početné zastúpenie Rómov v jednotlivých typoch osídlenia a hlavne jeho komparácia s počtami Rómov, ktoré bývajú v príslušnej obci integrované medzi majoritným obyvateľstvom, nám ďaleko presnejšie dokáže vypovedať o potenciálnej miere marginalizácie Rómov v príslušnej obci. Som presvedčený, že ak v príslušnej obci vôbec nie sú Rómovia, ktorí by žili v rozptyle medzi majoritou, alebo ich počet je minimálny (pre potreby tejto práce som stanovil úroveň minimálne 20 %), môžeme o takejto komunite uvažovať ako o marginalizovanej. Platí to aj v prípadoch, kedy je vzájomná interakcia medzi majoritou a miestnymi Rómami vnímaná ako bezproblémová.

Podobne, ako som to urobil v predchádzajúcich tabuľkách, aj v tomto prípade som jednotlivé komunity rozdelil podľa toho, či sa nachádzajú v mestskom prostredí alebo v dedinskom prostredí.

Rozmiestnenie jednotlivých typov osídlení, v ktorých bývajú Rómovia v mestskom prostredí, ukazuje podrobnejšie tabuľka č. 10. Počet ľudí, ktorí sú okolitou majoritou považovaní za Rómov podľa jednotlivých typov osídlení ukazuje tabuľka č. 11.

Tab. č. 10 – Rómske osídlenia v mestskom prostredí

Por. číslo	Okres	Názov obce	Mimo obce			V obci koncentrovaní		Na okraji obce		V obci rozptýlení		V obci rozptýlení	
			Približný počet Rómov v obci celkovo	Približný počet Rómov	% podiel na celkovom počte R. v obci	Približný počet Rómov	% podiel na celkovom počte R. v obci	Približný počet Rómov	% podiel na celkovom počte R. v obci	Počet separovaných a segregovaných Rómov	% podiel separovaných a segregovaných na celkovom počte R. v obci	Približný počet Rómov	% podiel na celkovom počte R. v obci
01	BJ	Bardejov	1548	75	4,84	0	0,00	973	62,86	1048	67,70	500	32,30
02	HN	Humenné	2347	0	0,00	0	0,00	1180	50,28	1180	50,28	1167	49,72
03	KK	Kežmarok	880	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	880	100,00
04	KK	Spišská Belá	415	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	415	100,00
05	KK	Spišská Stará Ves	161	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	161	100,00
06	LE	Levoča	2755	0	0,00	0	0,00	2164	78,55	2164	78,55	591	21,45
07	LE	Spišské Podhradie	399	0	0,00	399	100,00	0	0,00	399	100,00	0	0,00
08	ML	Medzilaborce	676	0	0,00	676	100,00	0	0,00	676	100,00	0	0,00
09	PP	Poprad	3075	0	0,00	2575	83,74	0	0,00	2575	83,74	500	16,26
10	PP	Svit	303	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	303	100,00
11	PO	Prešov	3258	0	0,00	2622	80,48	136	4,17	2758	84,65	500	15,35
12	PO	Veľký Šariš	424	0	0,00	0	0,00	204	48,11	204	48,11	220	51,89
13	SB	Lipany	150	0	0,00	0	0,00	150	100,00	150	100,00	0	0,00
14	SB	Sabinov	1500	0	0,00	0	0,00	826	55,07	826	55,07	674	44,93
15	SN	Snina	1025	0	0,00	707	68,98	0	0,00	707	68,98	318	31,02

Por. číslo	Okres	Názov obce	Mimo obce			V obci koncentrovani		Na okraji obce		V obci rozptýlení			
			Približný počet Rómov v obci celkovo	Približný počet Rómov	% podiel na celkovom počte R. v obci	Približný počet Rómov	% podiel na celkovom počte R. v obci	Približný počet Rómov	% podiel na celkovom počte R. v obci	Počet separovaných a segregovaných Rómov	% podiel separovaných a segregovaných na celkovom počte R. v obci	Približný počet Rómov	% podiel na celkovom počte R. v obci
16	SL	Podolíneec	420	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	420	100,00
17	SL	Stará Ľubovňa	1522	0	0,00	0	0,00	702	46,12	702	46,12	820	53,88
18	ST	Stropkov	931	0	0,00	0	0,00	421	45,22	421	45,22	510	54,78
19	SK	Giraltovce	745	0	0,00	0	0,00	393	52,75	393	52,75	352	47,25
20	SK	Svidník	827	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	827	100,00
21	VV	Hanušovce n/Topľou	655	0	0,00	90	13,74	358	54,66	448	68,40	207	31,60
22	VV	Vranov nad Top.	1972	0	0,00	0	0,00	530	26,88	530	26,88	1442	73,12

Tab. č. 11 – Približný počet ľudí, bývajúcich v jednotlivých typoch rómskych osídlení v mestskom prostredí

	Približný počet Rómov v mestách celkovo	Približný počet Rómov bývajúcich mimo mesta	Približný počet Rómov bývajúcich v meste koncentrovane	Približný počet Rómov bývajúcich na okraji mesta	Približný počet separovaných a segregovaných Rómov	Približný počet Rómov bývajúcich v meste integrovane
SPOLU	25 988	75	7 069	8 037	15 181	10 807

Ako ukazuje vyššie uvedená tabuľka, je zjavné, že takmer 60 % Rómov, ktorí bývajú v mestách, býva v osídleniach, ktoré by sme mohli nazvať ako marginalizované. Bohužiaľ, tak ako som uviedol vyššie, údaje z mestského prostredia sú minimálne v prípade niektorých miest diskutabilné (napríklad Svidník) a preto aj tieto čísla je nutné vnímať iba ako orientačné.

Odlišná situácia je v prípade dedín, kedy chybovosť je minimálna a nepredstavuje štatisticky významné hodnoty. V každom prípade môžem prehlásiť, že typy osídlení v ktorých bývajú Rómovia v jednotlivých dedinách korelujú s realitou, avšak v prípade čísiel ich musíme brať s väčšou mierou tolerancie. V niektorých dedinách miestni informátori neboli schopní uviesť presné počty obyvateľov, ktorí obývajú príslušné osídlenia. Často sa preto uchýľovali k všeobecnejším odhadom (asi štvrtina, možno dvadsať percent a pod.). Som však presvedčený, že pre potreby tejto práce presné počty nie sú nevyhnutné a kvalifikované odhady miestnych informátorov sú viac ako dostačujúce.

Ako som už uviedol vyššie, v dedinách Prešovského kraja, v ktorých boli identifikované viac ako 50-členné rómske komunity, žije celkovo približne 59 316 osôb, ktoré sú okolitou majoritou vnímané ako Rómovia. Z tohto počtu až 48 756 (82,20 %) býva v koncentráciách, ktoré môžeme vnímať ako marginalizované – t.j. bývajú mimo obce, na jej okraji alebo v obci, ale koncentrovane. Iba 10 560 (17,80 %) Rómov býva v týchto obciach rozptýlene medzi majoritou. Detailnejšie pozri tabuľku č. 12.

Tab. č. 12 – Približný počet ľudí, bývajúcich v jednotlivých typoch rómskych osídlení v dedinskom prostredí

	Približný počet Rómov v dedinách celkovo	Približný počet Rómov bývajúcich mimo dedín	Približný počet Rómov bývajúcich v dedinách koncentrovane	Približný počet Rómov bývajúcich na okraji dedín	Približný počet separovaných a segregovaných Rómov	Približný počet Rómov bývajúcich v dedinách integrovane
SPOLU	59 316	19 649	3 214	25 893	48 756	10 560

Z vyššie uvedenej tabuľky, obzvlášť po jej porovnaní s tabuľkou č. 11 (Približný počet Rómov bývajúcich v mestskom prostredí) vidíme jasne, že aj napriek faktu, že v dedinskom prostredí býva viac ako dvojnásobný počet Rómov, (25 988 v mestách a 59 316 na dedinách) počet Rómov, ktorí žijú rozptýlene medzi majoritou je približne rovnaký (10 807 v mestách a 10 560 na dedinách).

Ak sa pozrieme na tieto údaje v rovine počtu dedín, zistíme, že z celkového počtu 181 dedín, v ktorých boli identifikované viac ako 50-členné rómske komunity je až 104 takých, v ktorých všetci Rómovia bývajú v obci marginalizovane a medzi majoritným obyvateľstvom integrovane nebýva ani jeden Róm. Ak túto hranicu posunieme a zahrnieme do tohto čísla aj obce, v ktorých je marginalizovných viac ako 80 % Rómov, t. z. rozptýlene býva iba veľmi malá časť (menej ako 20%) príslušnej miestnej rómskej komunity zistíme, že počet takýchto dedín stúpol na číslo 136.

Na druhej strane počet dedín, v ktorých býva celá rómska komunita integrovane, t.j. v rozptyle je 25 a ak tento limit (podobne ako v predošlom prípade) posunieme na hranicu 20 %, počet dedín sa zvýši iba o jednu, na celkový počet 26.

Práve tento fakt z vysokou pravdepodobnosťou poukazuje na výraznú polarizáciu prístupu miestnej majority k spolunažívaniu s Rómami. Buď majorita pristupuje k Rómom jednoznačne negatívne (a tento prístup jasne dominuje) alebo jednoznačne pozitívne. V prípade práve pozitívneho prístupu majority k spolunažívaniu s Rómami musíme vziať do úvahy aj faktor, ktorý následne ešte výraznejšie negatívne ovplyvní už aj tak nízky počet identifikovaných obcí. Z vyššie spomínaných 25 (resp. 26) dedín je časť takých, v ktorých Rómovia tvoria početnú väčšinu a sú de-facto v pozícii majority a preto hovoriť o rozptyle v takýchto prípadoch je minimálne otázne (napríklad v obci Holumnica (okres Kežmarok) – v rozptyle žije 100 % ale celkove zastúpenie Rómov v obci je 63,49%; v obci Ihľany (okres Kežmarok) – v rozptyle žije 100% ale celkove zastúpenie Rómov v obci je 59,44%; v obci Jurské (okres Kežmarok) – v rozptyle žije 33,24% ale celkove zastúpenie Rómov v obci je 89,10%; v obci Výborná (okres Kežmarok) – v rozptyle žije 100 % ale celkove zastúpenie Rómov v obci je 65,56%; v obci Červenica (okres Prešov) – v rozptyle žije 81,58% ale celkove zastúpenie Rómov v obci je 58,99% a. i.).

Práve výrazne zastúpenie marginalizovaných rómskych komunít v Prešovskom kraji, môže poukazovať na skutočnosť, že majorita nemá (resp. nepoužíva, či nevie používať) mechanizmy, ktoré by viedli k rovnocennému spolunažívaniu Rómov a neRómov, a týchto jednoznačne vníma minimálne ako „iných“, prítomnosť ktorých je v obci skôr trpená či akceptovaná. Počas realizácie tohto výskumu sa jednoznačne ukazovali niektoré indície, ktoré by vyššie uvedený predpoklad mohli potvrdzovať. Bolo veľmi častým javom, že keď sme zavolali na príslušný obecný úrad a opýtali sme sa či v obci sa nachádza rómska komunita, odpoveďou bolo: „Bohu žiaľ áno“ alebo naopak „Vďaka Bohu nie“. Prípadný (hypotetický) odchod celej rómskej komunity z obce bol takmer vždy jednoznačne vnímaný ako pozitívny

jav.¹³ Výskum stavu, príčin a dôsledkov tohto stavu však ešte len čaká na svoju realizáciu.

Detailnejšie túto situáciu ukazuje tabuľka č. 13, v ktorej je prehľad všetkých obcí s počtami osôb a ich percentuálnym zastúpením v jednotlivých typoch rómskych osídlení. Pre lepšiu vizualizáciu uvádzam následne aj mapu č. 2, na ktorej je znázornené regionálne rozmiestnenie vyššie uvedených miest a dedín.

Nižšie uvádzané tabuľky poskytujú detailný prehľad práve o tejto miere marginalizácie v dedinskom prostredí Prešovského kraja. Prvé tri stĺpce tabuľky tvoria základnú paspartizáciu jednotlivých lokalít (okres a názov obce). Práve početnosť v absolútnych číslach, resp. percentuálne zastúpenie Rómov bývajúcich v osídleniach, ktoré sa môžu vnímať ako separované alebo segregované uvádzam v piatom až desiatom stĺpci.

Najdôležitejšou časťou nižšie uvedených tabuliek sú posledne štyri stĺpce. V stĺpci 11-12 je súčet všetkých Rómov bývajúcich v jednotlivých osídleniach príslušnej obce, ktoré sú vnímané ako separované alebo segregované. V posledných dvoch stĺpcoch uvádzam počty a percentuálne zastúpenie Rómov, ktorí bývajú v príslušnej obci integrovane, t.j. rozptýlene medzi neRómskym obyvateľstvom. Pomer medzi týmito dvoma údajmi nám vo výraznej miere nasvedčuje mieru segregácie (či separácie) alebo integrácie v konkrétnej obci.

Vzhľadom na relevantnejšiu výpovednú hodnotu týchto údajov, neuvádzam všetky v kontexte celkového počtu obyvateľov obce ale

---

¹³ Určitým indikátorom môže byť aj skutočnosť, že počas druhej svetovej vojny z prostredia slovenskej dediny a slovenských miest sa stratila (vďaka násilným deportáciám) celá židovská komunita. Počas archívnych a terénnych výskumov sme doposiaľ nezaznamenali žiadne výraznejšie prejavy určitej „lútosťi“ nad faktom straty jednej časti spoločnosti a následného ochudobnenia jej „rôznosti“.

„iba“ v kontexte počtu Rómov v príslušnej obci. Tento prístup zdôvodňujem tým, že nie je dôležité koľko obyvateľov v obci býva separovane alebo segregovane, ale dôležité je koľko Rómov v obci takto býva. Na základe sledovaní situácie v jednotlivých lokalitách Prešovského kraja, môžem konštatovať, že Rómovia sú jedinou societou (alebo etnikom), ktorá je vo výraznejšej miere koncentrovaná do samostatných urbanistických celkov. Platí to aj v prípade multietnického a multikonfesionálneho prostredia, t.j. platí to aj v prípade obcí, v ktorých napríklad žijú spoločne Slováci, Rusíni, Ukrajinci a i., alebo rímkokatolíci, gréckokatolíci či pravoslávni.

Tab. č. 13 – Rómske osídlenia v dedinskom prostredí

Poradové číslo	Okres	Názov obce	Približný počet obyvateľov osídlenia - celkovo	Približný počet Rómov bývajúcich mimo dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine koncentrovane	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich na okraji dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Počet separovaných a segregovaných Rómov	% podiel separovaných a segregovaných na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine rozptýlene	% podiel na celkovom počte Rómov v obci
1	BJ	Andrejová	80	72	90,00	0	0,00	0	0,00	72	90,00	8	10,00
2	BJ	Cigelka	314	314	100,00	0	0,00	0	0,00	314	100,00	0	0,00
3	BJ	Frička	159	43	27,04	68	42,77	48	30,19	159	100,00	0	0,00
4	BJ	Gerlachov	164	148	90,24	0	0,00	16	9,76	164	100,00	0	0,00
5	BJ	Hrabské	212	212	100,00	0	0,00	0	0,00	212	100,00	0	0,00
6	BJ	Kurima	157	0	0,00	0	0,00	157	100,00	157	100,00	0	0,00
7	BJ	Kurov	136	136	100,00	0	0,00	0	0,00	136	100,00	0	0,00
8	BJ	Lascov	122	122	100,00	0	0,00	0	0,00	122	100,00	0	0,00
9	BJ	Lenartov	438	435	99,32	0	0,00	0	0,00	435	99,32	3	0,68
10	BJ	Lukov	191	174	91,10	0	0,00	0	0,00	174	91,10	17	8,90
11	BJ	Malcov	239	139	58,16	0	0,00	94	39,33	233	97,49	6	2,51
12	BJ	Marhaň	157	140	89,17	0	0,00	0	0,00	140	89,17	17	10,83
13	BJ	Nížny Tvarožec	130	122	93,85	0	0,00	0	0,00	122	93,85	8	6,15
14	BJ	Petrová	425	415	97,65	0	0,00	0	0,00	415	97,65	10	2,35
15	BJ	Raslavice	317	0	0,00	0	0,00	312	98,42	312	98,42	5	1,58
16	BJ	Rrokytov	130	0	0,00	0	0,00	130	100,00	130	100,00	0	0,00
17	BJ	Snakov	160	0	0,00	160	100,00	0	0,00	160	100,00	0	0,00
18	BJ	Sveržov	52	52	100,00	0	0,00	0	0,00	52	100,00	0	0,00
19	BJ	Šarišské Čierne	62	15	24,19	0	0,00	38	61,29	53	85,48	9	14,52
20	BJ	Varadka	142	0	0,00	0	0,00	100	70,42	100	70,42	42	29,58
21	BJ	Zborov	1140	540	47,37	0	0,00	25	2,19	565	49,56	575	50,44
22	HN	Brekov	285	0	0,00	0	0,00	285	100,00	285	100,00	0	0,00
23	HN	Kamenica nad Cirochou	256	0	0,00	70	27,34	142	55,47	212	82,81	44	17,19
24	HN	Karná	117	117	100,00	0	0,00	0	0,00	117	100,00	0	0,00
25	HN	Ľubiša	75	0	0,00	0	0,00	75	100,00	75	100,00	0	0,00
26	HN	Myslina	69	58	84,06	0	0,00	0	0,00	58	84,06	11	15,94
27	HN	Nížna Jablonka	56	56	100,00	0	0,00	0	0,00	56	100,00	0	0,00
28	HN	Slovenská Volová	157	0	0,00	0	0,00	157	100,00	157	100,00	0	0,00
29	HN	Vyšný Hrušov	60	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	60	100,00
30	HN	Zbudské Dlhé	326	326	100,00	0	0,00	0	0,00	326	100,00	0	0,00
31	KK	Holumnica	520	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	520	100,00
32	KK	Huncovce	835	835	100,00	0	0,00	0	0,00	835	100,00	0	0,00
33	KK	Ihľany	800	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	800	100,00

Poradové číslo	Okres	Název obce	Približný počet obyvateľov osídlenia - celkovo	Približný počet Rómov bývajúcich mimo dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine koncentrovane	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich na okraji dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Počet separovaných a segregovaných Rómov	% podiel separovaných a segregovaných na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine rozptýlene	% podiel na celkovom počte Rómov v obci
34	KK	Jurské	752	0	0,00	0	0,00	502	66,76	502	66,76	250	33,24
35	KK	Križová Ves	1079	873	80,91	0	0,00	0	0,00	873	80,91	206	19,09
36	KK	Ľubica	481	0	0,00	0	0,00	481	100,00	481	100,00	0	0,00
37	KK	Malý Slavkov	275	0	0,00	275	100,00	0	0,00	275	100,00	0	0,00
38	KK	Podhorany	1041	1041	100,00	0	0,00	0	0,00	1041	100,00	0	0,00
39	KK	Rakúsy	1349	1128	83,62	0	0,00	0	0,00	1128	83,62	221	16,38
40	KK	Slovenská Ves	242	0	0,00	0	0,00	204	84,30	204	84,30	38	15,70
41	KK	Stará Lesná	276	74	26,81	0	0,00	0	0,00	74	26,81	202	73,19
42	KK	Stráne pod Tatrami	1022	1005	98,34	0	0,00	0	0,00	1005	98,34	17	1,66
43	KK	Toporec	937	420	44,82	0	0,00	434	46,32	854	91,14	83	8,86
44	KK	Tvarožná	80	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	80	100,00
45	KK	Veľká Lomnica	1358	1058	77,91	0	0,00	0	0,00	1058	77,91	300	22,09
46	KK	Vrbov	129	0	0,00	0	0,00	102	79,07	102	79,07	27	20,93
47	KK	Výborná	613	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	613	100,00
48	LE	Bijacovce	102	0	0,00	0	0,00	102	100,00	102	100,00	0	0,00
49	LE	Dihé Stráže	136	0	0,00	0	0,00	136	100,00	136	100,00	0	0,00
50	LE	Doľany - Rožkovce	267	267	100,00	0	0,00	0	0,00	267	100,00	0	0,00
51	LE	Dravce	123	62	50,41	0	0,00	61	49,59	123	100,00	0	0,00
52	LE	Jablonov	197	197	100,00	0	0,00	0	0,00	197	100,00	0	0,00
53	LE	Spišský Hrhov	212	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	212	100,00
54	LE	Spišský Štvrtok	576	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	576	100,00
55	ML	Čabalovce	106	106	100,00	0	0,00	0	0,00	106	100,00	0	0,00
56	ML	Palota	73	73	100,00	0	0,00	0	0,00	73	100,00	0	0,00
57	ML	Radvaň n/Laborcom	80	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	80	100,00
58	PP	Batizovce	476	0	0,00	0	0,00	409	85,92	409	85,92	67	14,08
59	PP	Gánovce	294	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	294	100,00
60	PP	Gerlachov	235	0	0,00	235	100,00	0	0,00	235	100,00	0	0,00
61	PP	Hranovnica	1050	0	0,00	0	0,00	1050	100,00	1050	100,00	0	0,00
62	PP	Jánovce	568	388	68,31	0	0,00	150	26,41	538	94,72	30	5,28
63	PP	Kravany	106	0	0,00	0	0,00	106	100,00	106	100,00	0	0,00
64	PP	Liptovská Teplička	400	0	0,00	0	0,00	400	100,00	400	100,00	0	0,00
65	PP	Lučivná	372	0	0,00	0	0,00	372	100,00	372	100,00	0	0,00
66	PP	Mengusovce	194	0	0,00	0	0,00	194	100,00	194	100,00	0	0,00
67	PP	Nová Lesná	367	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	367	100,00

Poradové číslo	Okres	Názov obce	Približný počet obyvateľov osídlenia - celkovo	Približný počet Rómov bývajúcich mimo dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine koncentrovane	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich na okraji dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Počet separovaných a segregovaných Rómov	% podiel separovaných a segregovaných na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine rozptýlene	% podiel na celkovom počte Rómov v obci
68	PP	Sp. Teplica	372	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	372	100,00
69	PP	Sp. Bystré	187	134	71,66	0	0,00	0	0,00	134	71,66	53	28,34
70	PP	Sp. Štiavnik	682	0	0,00	0	0,00	682	100,00	682	100,00	0	0,00
71	PP	Štrba	357	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	357	100,00
72	PP	Šuňava	82	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	82	100,00
73	PP	Švábovce	290	142	48,97	120	41,38	0	0,00	262	90,34	28	9,66
74	PP	Veľký Slavkov	285	124	43,51	0	0,00	0	0,00	124	43,51	161	56,49
75	PP	Vikartovce	456	456	100,00	0	0,00	0	0,00	456	100,00	0	0,00
76	PP	Vydrník	545	425	77,98	0	0,00	0	0,00	425	77,98	120	22,02
77	PO	Abranovce	129	0	0,00	0	0,00	129	100,00	129	100,00	0	0,00
78	PO	Bzenov	88	88	100,00	0	0,00	0	0,00	88	100,00	0	0,00
79	PO	Červenica	456	84	18,42	0	0,00	0	0,00	84	18,42	372	81,58
80	PO	Drienov	250	0	0,00	0	0,00	250	100,00	250	100,00	0	0,00
81	PO	Drienovská Nová Ves	104	104	100,00	0	0,00	0	0,00	104	100,00	0	0,00
82	PO	Fričovce	147	0	0,00	0	0,00	147	100,00	147	100,00	0	0,00
83	PO	Hermanovce	363	0	0,00	0	0,00	363	100,00	363	100,00	0	0,00
84	PO	Chmeľov	160	0	0,00	16	10,00	144	90,00	160	100,00	0	0,00
85	PO	Chmiňany	358	0	0,00	0	0,00	358	100,00	358	100,00	0	0,00
86	PO	Chminianske Jakubovany	1092	1092	100,00	0	0,00	0	0,00	1092	100,00	0	0,00
87	PO	Kendice	426	224	52,58	127	29,81	66	15,49	417	97,89	9	2,11
88	PO	Kojatice	95	95	100,00	0	0,00	0	0,00	95	100,00	0	0,00
89	PO	Lemešany	253	0	0,00	0	0,00	253	100,00	253	100,00	0	0,00
90	PO	Lesíček	120	0	0,00	0	0,00	120	100,00	120	100,00	0	0,00
91	PO	Malý Slivník	466	466	100,00	0	0,00	0	0,00	466	100,00	0	0,00
92	PO	Mirkovce	549	0	0,00	0	0,00	519	94,54	519	94,54	30	5,46
93	PO	Petrovany	292	0	0,00	0	0,00	174	59,59	174	59,59	118	40,41
94	PO	Rokycany	380	0	0,00	0	0,00	380	100,00	380	100,00	0	0,00
95	PO	Ruská Nová Ves	210	0	0,00	0	0,00	139	66,19	139	66,19	71	33,81
96	PO	Svinia	684	684	100,00	0	0,00	0	0,00	684	100,00	0	0,00
97	PO	Šarišská Poruba	158	158	100,00	0	0,00	0	0,00	158	100,00	0	0,00
98	PO	Šarišská Trstená	76	0	0,00	0	0,00	76	100,00	76	100,00	0	0,00
99	PO	Šindliar	117	0	0,00	0	0,00	117	100,00	117	100,00	0	0,00
100	PO	Terňa	250	0	0,00	225	90,00	0	0,00	225	90,00	25	10,00

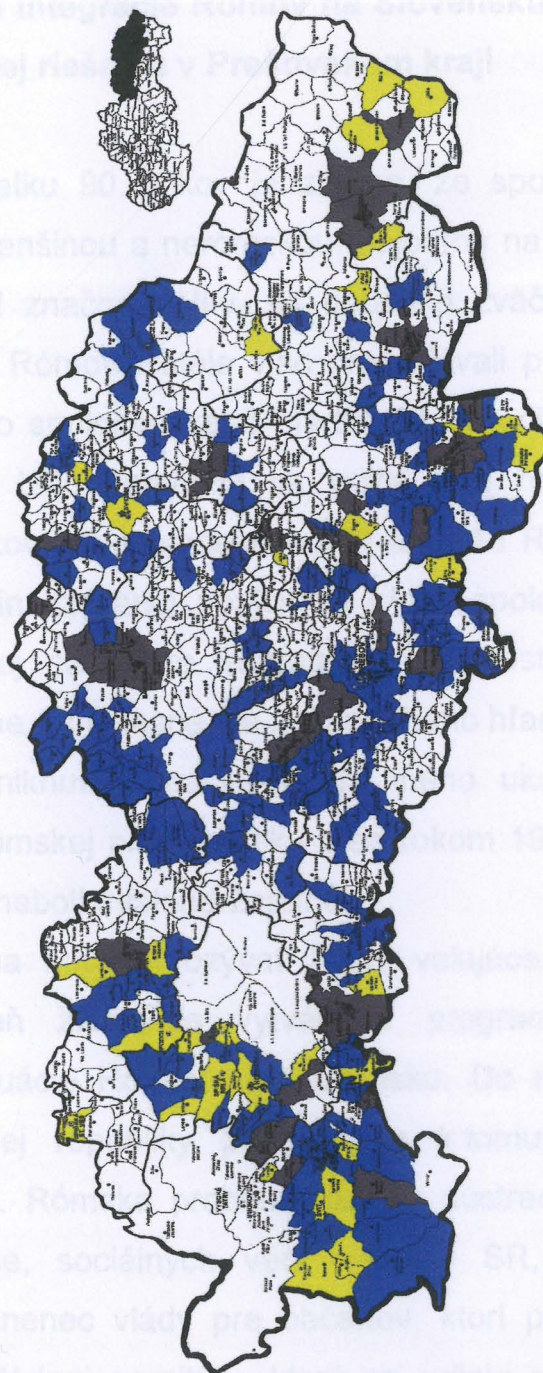
Poradové číslo	Okres	Název obce	Přibližný počet obyvatelov osídlenia - celkovo	Přibližný počet Rómov bývajúcich mimo dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Přibližný počet Rómov bývajúcich v dedine koncentrovane	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Přibližný počet Rómov bývajúcich na okraji dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Počet separovaných a segregovaných Rómov	% podiel separovaných a segregovaných na celkovom počte Rómov v obci	Přibližný počet Rómov bývajúcich v dedine rozptýlene	% podiel na celkovom počte Rómov v obci
101	PO	Tuhrina	200	0	0,00	0	0,00	200	100,00	200	100,00	0	0,00
102	PO	Varhaňovce	729	0	0,00	0	0,00	729	100,00	729	100,00	0	0,00
103	PO	Víťaz	88	88	100,00	0	0,00	0	0,00	88	100,00	0	0,00
104	PO	Žehňa	420	420	100,00	0	0,00	0	0,00	420	100,00	0	0,00
105	SB	Jarovnice	3300	0	0,00	0	0,00	3300	100,00	3300	100,00	0	0,00
106	SB	Krivany	131	0	0,00	131	100,00	0	0,00	131	100,00	0	0,00
107	SB	Milpoš	67	67	100,00	0	0,00	0	0,00	67	100,00	0	0,00
108	SB	Nížný Slavkov	130	130	100,00	0	0,00	0	0,00	130	100,00	0	0,00
109	SB	Olejníkov	160	0	0,00	0	0,00	160	100,00	160	100,00	0	0,00
110	SB	Ostrovany	910	910	100,00	0	0,00	0	0,00	910	100,00	0	0,00
111	SB	Pečovská N.V.	460	388	84,35	17	3,70	44	9,57	449	97,61	11	2,39
112	SB	Ražňany	202	0	0,00	0	0,00	202	100,00	202	100,00	0	0,00
113	SB	Rožkovany	106	35	33,02	0	0,00	71	66,98	106	100,00	0	0,00
114	SB	Šar.Michaľany	205	0	0,00	0	0,00	75	36,59	75	36,59	130	63,41
115	SB	Torysa	146	0	0,00	0	0,00	146	100,00	146	100,00	0	0,00
116	SB	Uzovské Pekl'any	96	0	0,00	0	0,00	96	100,00	96	100,00	0	0,00
117	SN	Belá n/C.	68	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	68	100,00
118	SN	Kalná Rostoka	52	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	52	100,00
119	SN	Klenová	103	0	0,00	0	0,00	53	51,46	53	51,46	50	48,54
120	SN	Stakčín	440	0	0,00	0	0,00	295	67,05	295	67,05	145	32,95
121	SN	Ubľa	134	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	134	100,00
122	SN	Ulič	175	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	175	100,00
123	SL	Čirč	179	0	0,00	0	0,00	179	100,00	179	100,00	0	0,00
124	SL	Hniezdne	115	0	0,00	0	0,00	103	89,57	103	89,57	12	10,43
125	SL	Jakubany	730	8	1,10	0	0,00	720	98,63	728	99,73	2	0,27
126	SL	Jarabina	149	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	149	100,00
127	SL	Kamienka	97	0	0,00	0	0,00	97	100,00	97	100,00	0	0,00
128	SL	Kolačkov	229	0	0,00	0	0,00	229	100,00	229	100,00	0	0,00
129	SL	Kyjov	196	0	0,00	0	0,00	196	100,00	196	100,00	0	0,00
130	SL	Lomnička	1654	0	0,00	1654	100,00	0	0,00	1654	100,00	0	0,00
131	SL	Ľubotín	165	0	0,00	0	0,00	143	86,67	143	86,67	22	13,33
132	SL	Nová Ľubovňa	61	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	61	100,00
133	SL	Šar. Jastrabie	332	0	0,00	0	0,00	332	100,00	332	100,00	0	0,00
134	SL	Vyš.Ružbachy	66	0	0,00	0	0,00	66	100,00	66	100,00	0	0,00
135	ST	Breznica	68	0	0,00	0	0,00	68	100,00	68	100,00	0	0,00
136	ST	Bukovce	118	118	100,00	0	0,00	0	0,00	118	100,00	0	0,00
137	ST	Kolbovce	59	0	0,00	0	0,00	59	100,00	59	100,00	0	0,00

Poradové číslo	Okres	Názov obce	Približný počet obyvateľov osídlenia - celkovo	Približný počet Rómov bývajúcich mimo dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine koncentrovane	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich na okraji dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Počet separovaných a segregovaných Rómov	% podiel separovaných a segregovaných na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine rozptýlene	% podiel na celkovom počte Rómov v obci
138	ST	Miková	58		0,00	0	0,00	58	100,00	58	100,00	0	0,00
139	ST	Veľkrop	81	0	0,00	0	0,00	81	100,00	81	100,00	0	0,00
140	ST	Vyšná Olšava	102	102	100,00	0	0,00	0	0,00	102	100,00	0	0,00
141	SK	Cernina	51	0	0,00	0	0,00	51	100,00	51	100,00	0	0,00
142	SK	Hunkovce	107	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	107	100,00
143	SK	Kečkovce	111	0	0,00	0	0,00	65	58,56	65	58,56	46	41,44
144	SK	Krajná Bystrá	164	79	48,17	0	0,00	85	51,83	164	100,00	0	0,00
145	SK	Kružlová	320	0	0,00	0	0,00	320	100,00	320	100,00	0	0,00
146	SK	Ladomirová	338	0	0,00	0	0,00	338	100,00	338	100,00	0	0,00
147	SK	Lúčka	69	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	69	100,00
148	SK	Niž.Komárnik	64	64	100,00	0	0,00	0	0,00	64	100,00	0	0,00
149	SK	Rovné	50	0	0,00	0	0,00	50	100,00	50	100,00	0	0,00
150	SK	Roztoky	170	0	0,00	0	0,00	138	81,18	138	81,18	32	18,82
151	SK	Stročín	153	0	0,00	0	0,00	153	100,00	153	100,00	0	0,00
152	SK	Vyš. Mirošov	195	195	100,00	0	0,00	0	0,00	195	100,00	0	0,00
153	SK	Vyš. Orlík	84	0	0,00	0	0,00	70	83,33	70	83,33	14	16,67
154	VV	Banské	410	0	0,00	0	0,00	410	100,00	410	100,00	0	0,00
155	VV	Benkovce	58	0	0,00	0	0,00	58	100,00	58	100,00	0	0,00
156	VV	Bystré	411	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	411	100,00
157	VV	Čaklov	968	0	0,00	0	0,00	968	100,00	968	100,00	0	0,00
158	VV	Čičava	467	0	0,00	0	0,00	467	100,00	467	100,00	0	0,00
159	VV	Dlhé Klčovo	103	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	103	100,00
160	VV	Ďurďoš	137	28	20,44	0	0,00	0	0,00	28	20,44	109	79,56
161	VV	Hencovce	127	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	127	100,00
162	VV	Hlinné	724	0	0,00	0	0,00	724	100,00	724	100,00	0	0,00
163	VV	Jastrabie n/T.	101	0	0,00	0	0,00	101	100,00	101	100,00	0	0,00
164	VV	Kamenná Poruba	551	0	0,00	0	0,00	551	100,00	551	100,00	0	0,00
165	VV	Kučín	216	0	0,00	0	0,00	216	100,00	216	100,00	0	0,00
166	VV	Malá Domaša	116	0	0,00	0	0,00	116	100,00	116	100,00	0	0,00
167	VV	Niž.Hrabovec	360	0	0,00	0	0,00	152	42,22	152	42,22	208	57,78
168	VV	Ondavské Matiašovce	233	0	0,00	0	0,00	217	93,13	217	93,13	16	6,87
169	VV	Pavlovce	56	0	0,00	0	0,00	56	100,00	56	100,00	0	0,00
170	VV	Poša	212	212	100,00	0	0,00	0	0,00	212	100,00	0	0,00
171	VV	Prosačov	112	112	100,00	0	0,00	0	0,00	112	100,00	0	0,00
172	VV	Rudlov	129	0	0,00	0	0,00	83	64,34	83	64,34	46	35,66

Poradové číslo	Okres	Názov obce	Približný počet obyvateľov osídlenia - celkovo	Približný počet Rómov bývajúcich mimo dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine koncentrovane	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich na okraji dediny	% podiel na celkovom počte Rómov v obci	Počet separovaných a segregovaných Rómov	% podiel separovaných a segregovaných na celkovom počte Rómov v obci	Približný počet Rómov bývajúcich v dedine rozptýlene	% podiel na celkovom počte Rómov v obci
173	VV	Sačurov	531	429	80,79	0	0,00	0	0,00	429	80,79	102	19,21
174	VV	Sečovská Polianka	330	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	330	100,00
175	VV	Sedliská	115	0	0,00	0	0,00	115	100,00	115	100,00	0	0,00
176	VV	Skrabské	232	0	0,00	0	0,00	70	30,17	70	30,17	162	69,83
177	VV	Sol'	929	0	0,00	0	0,00	883	95,05	883	95,05	46	4,95
178	VV	Vehec	913	597	65,39	0	0,00	316	34,61	913	100,00	0	0,00
179	VV	Vyš. Žipov	141	0	0,00	116	82,27	0	0,00	116	82,27	25	17,73
180	VV	Zámutov	1219	0	0,00	0	0,00	1219	100,00	1219	100,00	0	0,00
181	VV	Žalobín	228	228	100,00	0	0,00	0	0,00	228	100,00	0	0,00

**Mapa 2 – Prehľad rómskych komunit v Prešovskom kraji
podľa miery marginalizácie**

- obce v ktorých 80-100 % Rómov býva marginalizovane
- obce v ktorých 80-100 % Rómov býva integrovane
- ostatné obce s viac ako 50 člennými rómskymi komunitami

Časť 2.

Problematika integrácie Rómov na Slovensku po roku 1989 a niektoré pokusy jej riešenia v Prešovskom kraji

Už od začiatku 90. rokov je zrejmé, že spoločenský dištanc medzi rómskou menšinou a nerómskou majoritou na Slovensku, ktorý už z minulosti bol značne veľký, sa neustále zväčšuje. V mnohých ukazovateľoch sa Rómovia stále viac prepádávali pod celoslovenský priemer, pričom zo spoločenského hľadiska bolo očividné, že značná časť príslušníkov tejto komunity sa ocitla pod hranicou chudoby. Jedným z výsledkov tohto procesu bol aj fakt, že Rómovia sa ocitali stále viac v marginalizovanej pozícii na okraji spoločnosti, ktorá ich v stále zväčšujúcej sa miere segregovala v priestorovej, ale aj v spoločenskej rovine. Bolo jasné, že z dlhodobého hľadiska je tento stav neudržateľný. Vzniknutá situácia okrem iného ukázala, že vládne politiky riešenia rómskej problematiky pred rokom 1989 neboli účinné, alebo minimálne, neboli trvaloudržateľné.

Postupne sa začínali ozývať hlasy volajúce po zmene tejto situácie a zároveň žiadajúce vytváranie programov na riešenie nevyhovujúcej situácie Rómov na Slovensku. Do roku 1999 vládna politika Slovenskej republiky pristupovala k tomuto problému iba v rovine sociálnej. Rómska problematika sa sústreďovala hlavne na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR, v rámci ktorého pôsobil splnomocnenec vlády pre občanov, ktorí potrebujú osobitnú pomoc. Zmena vládnej garnitúry, ktorá sa udiala po voľbách v roku 1998 priniesla zásadnú zmenu aj v tomto smere.

Bol vytvorený post podpredsedu vlády pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj a následne 10. 2. 1999 vláda vymenovala na pozíciu splnomocnenca vlády pre riešenie problémov rómskej

národnostnej menšiny Vincenta Danihela. Tento úrad bol organizačne začlenený do štruktúry Úradu vlády SR, konkrétne do pôsobnosti podpredsedu vlády Pála Csákyho. Týmto aktom došlo k posunu vnímania rómskej problematiky z roviny čisto sociálnej do roviny etnickej.¹⁴

Už od počiatku sa ozývali hlasy smerujúce k tomu, aby sa spôsoby riešenia orientovali smerom k väčšej integrácii rómskej society do majoritnej spoločnosti. Ak nevezmeme do úvahy extrémistické názory tvrdiace, že riešením je fyzická alebo teritoriálna likvidácia rómskych komunit alebo na druhej strane názory tvrdiace, že riešením je de-facto neriešenie a ponechanie týchto komunit vlastnému osudu, názor o *potrebe integrácie* sa stal všeobecne prijatým názorom. V tomto kontexte nad pojmom INTEGRÁCIA sa v podstate ani nikto nezamýšľal a spoločenská a odborná diskusia sa orientovala na dôvody a spôsoby integrácie, jej efektívnosť a mieru, do akej je možné proces integrácie realizovať bez toho, aby nedošlo k asimilácii.¹⁵

Pri sledovaní diskusie okolo problému integrácie zistíme, že jej značná časť sa orientovala na opozitný princíp. Integračné snahy sa v zásade orientovali na analýzu problémov marginalizácie, t.j. analyzovali sa prvky, ktoré viedli k vzniku segregácie z uhla pohľadu majority. Práve na ich likvidáciu sa v konečnom dôsledku zamerala

---

¹⁴ Detaily vid' Alena Kotvanová, Attila Szép, Michal Šebesta: Vládna politika a Rómovia 1948-2002. Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, Bratislava 2003, 124 str.

¹⁵ Napr. Vo vízii vývoja SR do roku 2020, ktorú spracoval Inštitút pre verejné otázky sa v kapitole o demografickom vývoji, problémoch rodiny a migrácii Boris Vaňo okrem iného píše „Okrem integrácie cudzincov bude vážnou spoločenskou úlohou v najbližších rokoch integrácia Rómov, ktorí sa v súčasnosti významnou mierou podieľajú na reprodukcii obyvateľstva Slovenska.“ (str. 316) In: Gál, Fedor (ed.) Mesežnikov, Grigorij (ed.) Kollár, Miroslav (ed.): Vízia vývoja Slovenskej republiky do roku 2020, Bratislava 2003. Podobne o tom písal tiež časopis *Verejná politika* (vydáva Ministerstvo vnútra SR), kde bol opublikovaný článok *Únikom zo sociálnej pasce je práca*, ktorý v podtitule uvádzal: *Súčasnú finančnú závislosť od štátnej podpory musí nahradiť integrácia Rómov*. In: *Verejná politika*, Bratislava, r. 2003, č. 4.

orientácia integračných aktivít.¹⁶

V materiáli vlády *Vyhodnotenie aktivít vlády SR v oblasti riešenia problémov rómskych komunít za rok 2001* sa v jeho závere jasne hovorí: „Predkladaný materiál nemá ambíciu robiť odpočet aktivitám vlády SR v problematike zlepšovania integračných podmienok časti rómskeho obyvateľstva. Je skôr vyhodnotením dopadu niektorých opatrení a programov, ktoré sa z iniciatívy vlády SR v r. 2001 realizovali. **Poskytuje taktiež prehľad o niektorých aspektoch, ktoré sú v súvislosti s postavením rómskej menšiny na Slovensku dôležité**“ (zvýraznenie autora).¹⁷ V tomto materiáli okrem iného boli definované tieto aspekty vedúce k neustálemu nárastu segregácie Rómskej komunity – problém vzdelania, úroveň bývania (hlavne v rómskych komunitách), oblasť kultúry, vysoká miera nezamestnanosti a i. Odstránením práve týchto prvkov je podmieňovaná schopnosť Rómov integrovať sa medzi majoritné obyvateľstvo. Inak povedané,

¹⁶ Pozri napríklad článok v časopise *Vládna politika* s názvom *Integrácia Rómov je dlhodobý proces. Špecifickým problémom sú nevyhovujúce životné podmienky v rómskych osadách* (*Vládna politika*, r. 2002, č. 13-14. Podobne o tom uvažovali aj autori správy *Vyhodnotenie aktivít vlády SR v oblasti riešenia problémov rómskych komunít za rok 2001*, ktorý vláda vzala na vedomie na svojej 205. schôdzi (27. 2. 2002). Iba okrajovo uvádzame niekoľko výňatkov z tohto materiálu (detaily viď: www.rokovania.sk)

„Aj v roku 2001 zostáva špecifickým problémom situácia v rómskych osadách, pre ktoré je základným charakteristickým znakom chudoba a v jej dôsledku sociálne vylúčenie chudobných, ktoré sa prejavuje v znevýhodnení v oblasti bývania, zamestnania, vzdelania, prístupu k hlavným sociálnym inštitúciám, ktoré distribujú rôzne životné šance.“ A následne uvádzajú: „V súvislosti so zhoršujúcim sa životom ľudí v rómskych osadách, v tom lepšom prípade nemenným, pripravoval v poslednom štvrtroku 2001 Sekretariát splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity v spolupráci s viacerými rezortmi komplexný program pre rómske osady. Cieľom tohto Komplexného rozvojového programu rómskych osád je vytvoriť občiansku vybavenosť v týchto osadách, komunikačné spojenie s materskou obcou, vybudovať technickú infraštruktúru, zmierniť a postupom času odstrániť sociálnu segregáciu, zmeniť obecnú (verejnú) mienku vo vzťahu k Rómom a vytvoriť priestor na postupnú integráciu Rómov do obce.“

„Segregácia v oblasti vzdelávania, zdravotníctva a bývania - tak ako to konštatovala správa - je v niektorých prípadoch bohužiaľ realitou. Mnohé rómske deti sa vzdelávajú v segregovaných triedach.“ A následne uvádzajú: „Každé úsilie o zmenu postavenia Rómov na Slovensku je spojené so vzdelávaním.“

¹⁷ Viď: www.rokovania.sk, 205. rokovanie vlády SR dňa 27.2.2002

pokiaľ Rómovia nebudú vzdelaní, nezlepšia si úroveň bývania, nezačnú pracovať a pod. nebude ich majorita akceptovať a zároveň, riešením práve týchto problémov sa začne integračný proces.

Definovaním požiadaviek alebo potrieb rómskej komunity v prípravných fázach sa nikto reálne nezaoberal a to aj napriek tomu, že participácia rómskych komunít sa často priamo vyžadovala. Z týchto premís sa začali aj snahy o riešenie tohto problému. Boli to aj základné charakteristiky takmer všetkých programov, projektov alebo aktivít smerujúcich na riešenie rómskej problematiky ako zo strany štátu, tak aj zo strany mimovládneho sektora. Vzhľadom na fakt, že významná časť týchto aktivít sa realizovala práve v rómskych osadách, bol Úradom splnomocnenkyne vlády pre rómske komunity spracovaný materiál Komplexný rozvojový program pre rómske osady (spracovaný bol 2. 8. 2002), v ktorom sú tieto zámery jasne definované:

Na druhej strane, akékoľvek pokusy o integráciu alebo asimiláciu komunít z rómskych osád sú nemožné, pretože títo ľudia žijú dlhé roky segregovane a sú v podstate separovaní už územím. Tendenciou posledných rokov je budovanie samostatných škôl či tried, obchodov, dokonca aj kostolov len pre Rómov. Táto segregácia je dostatočným dôvodom na to, aby akceptovanie vnútornej diferencovanosti rómskej komunity bolo jednou z hlavných línií pri tvorbe samostatných programov, zameraných na obce, ktorých súčasťou sú tzv. rómske osady. Takýto program musí reagovať predovšetkým na zlé sociálne podmienky rómskej komunity. Na tomto mieste treba zdôrazniť, že v tejto chvíli nie je možné, aj vzhľadom na vysoký počet ľudí žijúcich v takýchto typoch osídlení, ich plnohodnotne integrovať do obcí. Cieľom tohto programu je vytvoriť v týchto osadách občiansku vybavenosť, komunikačné spojenie s materskou

obcou, vybudovať technickú infraštruktúru, zmierniť a postupom času odstrániť sociálnu segregáciu, zmeniť obecnú (verejnú) mienku vo vzťahu k Rómom a vytvoriť priestor na postupnú integráciu Rómov do obce. Zároveň však nemôže ísť o akési nedobrovoľné dosídľovanie (nedobrovoľné pre Rómov aj ich potenciálnych susedov), žiadny rozptyl, žiadne nanútené riešenia.¹⁸

V tejto časti mojej práce budem analyzovať vybrané projekty v Prešovskom kraji, ktoré sa zameriavali na riešenie rómskej problematiky a mali alebo ešte stále na ňu majú veľký vplyv. Ide o programy:

- výstavby nájomných bytov odlišného štandardu
- program asistentov učiteľov v základných (resp. špeciálnych) školách
- projekt rómskych komunitných centier
- projekt infraštruktúry pre rómske osady

Základnou hypotézou, ktorú prezentujem je predpoklad, že napriek faktu, že všetky spomínané (resp. analyzované) aktivity deklarujú priame integračné ambície alebo minimálne ambície začať procesy vedúce k integrácii, tieto sú explicitne segregačné alebo také, ktoré nemajú reálnu (a často ani teoretickú šancu) začať očakávané procesy. Inak povedané tieto aktivity iba konzervujú alebo dokonca zvyšujú segregované postavenie rómskej komunity v konkrétnej obci alebo regióne.

V prípade **výstavby nájomných bytov odlišného štandardu** sa opierajú už o uznesenie vlády č. 1154 z 12. 12. 2001, v ktorom bolo uložené podpredsedovi vlády pre európske záležitosti, ľudské práva

---

¹⁸ Viz: *Komplexný rozvojový program rómskych osád* z 2.8.2002, dostupný na internetovej adrese <http://romovia.vlada.gov.sk/1799/vladne-materialy.php?page=1> [cit. 3.11.2008].

a menšiny P. Csakymu aby v spolupráci s ministrom výstavby a regionálneho rozvoja a splnomocnenkyňou vlády pre rómske komunity predložil na rokovanie vlády informáciu o realizácii bytovej politiky Rómov z najviac zaostalých rómskych komunít. Následne bol na rokovanie vlády predložený materiál *Informácia o realizácii bytovej politiky Rómov z najviac zaostalých rómskych komunít*.¹⁹ Do dnešného dňa táto aktivita prešla niekoľkými zmenami a najnovšie bolo vládou SR prijaté uznesenie č. 63 (zo 19. 1. 2005) „*Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania*“.²⁰ Podstata tohto programu spočíva v tom, že obce majú možnosť získať zo štátneho rozpočtu až 80% dotácií na výstavbu nájomných bytov nižšieho štandardu, pričom zvyšných 20% môžu vykryť formou nefinančného vkladu (prácou na samotnej stavbe).

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že v drvivej väčšine prípadov kde bola realizovaná výstavba týchto bytov, ide o výstavbu v oddelených, segregovaných a koncentrovaných urbanistických priestoroch. Napríklad mesto Veľký Šariš realizovalo výstavbu 20 nájomných bytov v existujúcej osade Pod Bikošom, obec Čičava výstavbu 12 bytových jednotiek v existujúcej osade, obec Hlinné 15 bytových jednotiek v rómskej časti obce.²¹ Mimo tohto programu boli postavené aj ďalšie nájomné bytové jednotky pre Rómov (napr. s príspevom Štátneho fondu rozvoja bývania), napr. mesto Prešov realizovalo výstavbu nájomných bytov v novej lokalite Stará tehelňa, kde v 176 nájomných bytoch býva oficiálne 1180 osôb, avšak reálny počet je viac ako 1700 ľudí.²²

¹⁹ Vid' www.rokovania.sk, 205. schôdze vlády SR dňa 27.2.2002

²⁰ Vid' www.rokovania.sk, 116. schôdze vlády SR dňa 19.1.2005

²¹ Zoznam niektorých obcí Prešovského kraja v ktorých bol využitý program výstavby nájomných bytov pre Rómov: Čičava, Lomnička, Veľký Šariš, Ihľaný, Žalobín, Terňa, Hlinné, Jarovnice, Stráne pod Tatrami, Zborov, Stropkov, Vechec, Vyšný Žipov, Hanušovce nad Topľou a pod.

²² Vid' (TASR) Múr proti Rómom sa v Prešove budovať nebude. SME 25.7.2005 (www.sme.sk/clanok.asp?cl=2313341) [cit. 3.11.2008].

Práve vyššie spomínaný fakt, že nová výstavba sa realizuje v samostatných urbanistických celkoch a zároveň sa realizuje iba pre vybraný a vopred známy okruh budúcich užívateľov, je iluzórne čo i len predpokladať možnosť integrácie týchto obyvateľov do širšej väčšinovej spoločnosti. Som presvedčený, že v takýchto prípadoch, kedy výstavba bytov, ktoré sú síce z hľadiska stavebných a hygienických noriem lepšie ako predošlé bývanie dotknutých Rómov (mám na mysli chatrče alebo úplne nevyhovujúce iné formy „bývania“ a pod.), ale vzhľadom na vyššie uvádzanú priestorovú segregáciu dochádza v týchto prípadoch k udržiavaniu ich segregovaného postavenia. Segregované (resp. podštandardné) postavenie v spoločenskej rovine je udržiavané aj samotným faktom, že v prípade novej výstavby sa jedná o bývanie nižšieho štandardu. Pritom k rôznym formám segregácie, dochádza nielen v rovine vzťahov medzi majoritou a minoritou, ale môže k nej dôjsť aj vo vnútri minority. Napríklad situácia v meste Veľký Šariš, kde výstavbou bývania v osade Pod Bikošom došlo k tomu, že miestna integrovaná rómska komunita sa ešte viac vyčleňuje voči Rómom v osade.

Jedinú výnimku (aj to doposiaľ iba viac v „teoretickej“ rovine) vo vyššie uvedenom konštatovaní som zaznamenal iba v prípade Starej Tehelne v meste Prešov. V prípade niektorých jej obyvateľov, je „stigmatizácia“ komplexu Starej Tehelne ako miesta v ktorom sú koncentrovaní neplatiči a neprispôsobiví natoľko neakceptovateľná, že aj napriek zvýšeniu formálnej kvality bývania (nový byt) vyvíjajú snahu odstáť sa zo Starej Tehelne a to aj do bytov nižšej kategórie. Do dnešných dní, som však nezaznamenal žiadny úspešný pokus odstáť sa z tejto lokality. Detailnejšie o tom budem písať v poslednej časti svojej práce.

Druhým sledovaným programom je **Program asistentov učiteľov**. Tento projekt, ktorý zo začiatku zastrešovala Nadácia Škola

Dokorán zo Ždiaru nad Hronom a od roku 2003 je pod gesciou Ministerstva školstva SR, je definovaný podobne ako predošlé projekty, t.j. výrazným spôsobom v ňom okrem iného rezonuje integračný prvok²³. V Prešovskom kraji bol k 1. februáru 2005 počet asistentov učiteľov 178.²⁴ Odhadom viac ako 90 % týchto asistentov tvoria samotní Rómovia. Bohužiaľ, väčšina týchto asistentov, ak vôbec pôsobí priamo vo vyučovacom procese²⁵, je začlenená do rómskych tried alebo do tried, v ktorých rómski žiaci dominujú. To znamená, ich činnosť sa sústreďuje na triedy, ktoré je možné vnímať ako triedy segregované. Vzhľadom na absenciu systematického modelu priestupnosti žiakov z týchto tried do tried „štandardných“, môžeme hovoriť iba veľmi ťažko o integračnom procese. Ak by sa aj napriek tomu tento proces zhodnotil pozitívne, tak sa potvrdí iba to, že na príslušný počet žiakov je nutné zvýšiť počet pedagogických pracovníkov, resp. znížiť počet žiakov v triedach.

V poslednom období je v tomto projekte zjavný ešte ďalší proces, ktorý pôsobí protiintegračne. Podľa metodických pokynov Ministerstva školstva SR, na týchto pozíciách môžu pôsobiť absolventi úplného stredného vzdelania, ktorí získajú aj odbornú a pedagogickú spôsobilosť na výkon tejto profesie (vzdelávacie kurzy realizuje napr. ROCEPO v Prešove v rozsahu 200 hodín). V prípade súčasných asistentov, mnohí z nich túto kvalifikáciu nesplňajú, avšak majú

---

²³ *Prínosom tohto programu by mala byť podpora hodnoty a dôstojnosti každého jednotlivca, poskytovanie rovnakých možností pre každého, zlepšenie etnických vzťahov a demokratických hodnôt. Náplňou práce rómskych asistentov by mala byť nielen práca v triedach, ale aj v oblasti voľného času detí a v oblasti pomoci pri angažovaní rómskych rodičov do života školy, triedy, pomáhať vylepšovať prostredie v škole. Ide o podporu hodnoty jednotlivca pre celú spoločnosť, jeho správne začlenenie do spoločnosti a aby sa stal konkurencieschopným na trhu práce.* In: Učiteľské noviny, Bratislava, č. 30/2000, str. 8 (http://www.mia.sk/DE_TL/SKOL/DT_200010/04_10_13.htm) [cit. 3.11.2008].

²⁴ Zdroj týchto a následných informácií je Krajský školský úrad Prešov.

²⁵ Časť asistentov učiteľa je využívaná na prácu v mimoškolských aktivitách (krúžky a doučovanie) a časť dokonca na aktivity technicko-organizačného charakteru (zvolávanie detí do školy, odprevádzanie detí do alebo zo školy a pod).

výnimku, podľa ktorej si do roku 2008 musia požadované vzdelanie doplniť. Vzhľadom na fakt, že nie všetci súčasní asistenti túto podmienku splnia a zároveň vzhľadom na fakt, že na školách dochádza k neustálemu obmedzovaniu počtov pedagogických pracovníkov (pre nedostatok úväzkov) je pravdepodobné, že počet Rómov na týchto pozíciách bude neustále klesať. Tento trend sa prejavuje okrem iného aj na zložení študijných skupín príslušných vzdelávacích kurzov, v ktorých neustále klesá počet rómskych frekventantov.

Tento trend bude podľa mňa mať aj negatívny dopad na sekundárny význam tohto programu (ktorý však nikdy nebol takto definovaný), ktorým je posilnenie (resp. naštartovanie procesu smerujúceho k posilneniu) rómskej strednej vrstvy. Asistent učiteľa je pracovné zaradenie, ktoré je nielen formálne ale aj spoločensky vnímané ako pedagogická práca vo vzdelávacom procese, ktorý je hodnotený spoločnosťou vysoko pozitívne. Inak povedané celý program rómskych asistentov učiteľa, do ktorého je v rámci Slovenska zapojených viac ako 400 zamestnancov, mohol v strednodobom horizonte „vyprodukovať“ niekoľko stoviek príslušníkov Rómskej strednej vrstvy práve v dedinskom prostredí, v ktorom sa najviac realizuje. Okrem samotného faktu primárneho zvýšenia počtu strednej vrstvy by to malo aj výrazný iniciačný dopad pre mladšiu generáciu Rómov, ktorí by v reálnom živote mali názorný príklad možnosti určitej sociálnej mobility a určitý dôkaz jej reálnej dosiahnuteľnosti. Práve absencia názorných príkladov z najbližšieho okolia je jedným z výrazných demotivácií pre prípadne dlhšie zotrvanie v procese vzdelávania. Platí to rovnako pre samotných žiakov ako aj pre ich rodičov.²⁶

---

²⁶ Tieto tvrdenia uvádzam na základe zatiaľ nepublikovaných zistení v rámci výskumu *Limity a determinanty umiestniteľnosti rómskych žien na trhu práce*, ktorý som realizoval v prostredníctvom Krajského centra pre rómske otázky

Ako naznačujú pilotné výskumy KCpRO, práve v rámci rómskej society je zjavná disproporcia v štruktúre spoločnosti. Oproti majoritnej populácii tu vo výraznej miere dominuje prítomnosť nižších vrstiev, pričom stredná vrstva (ktorá tvorí nosnú časť spoločnosti) tu je početne veľmi poddimenzovaná. Konkrétnejšie štatistické zistenia však stále čakajú na spracovanie.

Posledné dva analyzované projekty, už v svojom názve definujú ich umiestnenie alebo využitie výhradne do rómskych komunít. **Projekt rómskych komunitných centier** sa realizoval z prostriedkov dvoch projektov Phare. Prvý bol projekt Phare 2000 – *Zlepšenie situácie Rómov v Slovenskej republike* (SK 0002), ktorý bol ukončený v roku 2003. Celkovo boli zriadené komunitné centra v 10 obciach, z ktorých osem bolo v Prešovskom kraji.²⁷ Druhý sa realizoval v roku 2004 v rámci projektu Phare 2001 – *Podpora Rómskej menšiny v oblasti vzdelávania* – SR 0103.01, tiež v 10 rómskych komunitách, z ktorých 4 boli situované do Prešovského kraja (Hermanovce, Huncovce, Pečovská Nová Ves a Svinia).²⁸ Obidva projekty mali veľmi podobný charakter. Všade sa aktivity týchto centier realizovali segregovane, t.j. tieto centra využívajú výhradne Rómovia (v prípade, že sa jedná o nové budovy realizované priamo v rómskych komunitách) alebo ich Rómovia a neRómovia využívajú v oddelených časoch (napr.

---

v rokoch 2004-2006. Tento výskumný projekt bol finančne podporený z prostriedkov EU v rámci grantovej schémy ESF – Ľudské zdroje.

²⁷ Komunitné centrá sa realizovali v týchto obciach Jarovnice, Markušovce, Letanovce, Snina, Petrová, Sol', Stráne pod Tatrami, Varhaňovce, Zborov a Zbudské Dlhé. V Prešovskom kraji sa nenachádzajú iba Markušovce a Letanovce. (Bližšie pozri materiály o Projekte Phare z roku 2000 - „Zlepšenie situácie Rómov v Slovenskej republike SK0002“, ktoré sú dostupné na internetovej stránke <http://www.mensiny.vlada.gov.sk/index.php?ID=481>) [cit. 3.11.2008]. Celková finančná dotácia na projekt Phare SK 0002 bola 3,8 mil EUR

²⁸ Podpora založenia komunitných centier v Slovenskej republike – ako súčasť projektu PHARE *Podpora Rómskej menšiny v oblasti vzdelávania* – SR 0103.01. Komunitné centra sa realizovali v obciach Belina, Čelovce, Hermanovce, Kecerovce, Pečovská Nová Ves, Svinia, Šimonovce, Šumiac, Telgárt. (<http://phare.osf.sk/index.html>) [cit. 3.11.2008]. Celková finančná dotácia na projekt Phare SR 0103.01 bola 1,7 mil EUR

využívanie počítačov, krúžková činnosť a pod.). Aj napriek tomu, že hlavným cieľom projektu je „*presadzovanie tolerancie a integrácie do spoločnosti*“²⁹, nie sú mi známe žiadne dlhodobšie integračné aktivity v týchto centrách alebo aktivity, ktoré by k integrácii aspoň smerovali. Vzhľadom na relatívnu krátkosť týchto projektov a spornú trvalodržateľnosť je značne otázna aj ich efektívnosť.³⁰

V rámci programu Phare 2001 sa realizoval (program bol ukončený v novembri 2005) projekt *Podpora infraštruktúry pre rómske osady – SR0103.02*. Tento projekt sa plánoval realizovať v 30 rómskych komunitách³¹ a jeho zámerom bolo „*zlepšiť životnú úroveň rómskeho obyvateľstva zavedením doposiaľ chýbajúcej základnej infraštruktúry do osád (napr. prívod pitnej vody, vybudovanie kanalizácie a cestných komunikácií) a tým v širšom meradle vytvoriť lepšie podmienky k integrácii Rómov do spoločnosti*“ (zvýraznenie autora)³². To, že sa tento projekt realizoval výhradne pre rómske osady, ktoré už boli segregované³³, značne znižuje jeho integračné možnosti. V prípade niektorých obcí bola snaha o infraštruktúrne

²⁹ V Terms of Reference tohto projektu sa píše: „*The overall objective of the project is to promote tolerance and integration to the society*“ (str. 3). (<http://phare.osf.sk/dokumenty/ToR%20Establishment%20of%20CC.doc>) [cit. 3.11.2008].

³⁰ Viz napríklad článok Ivana Hriczka a Kristíny Magdolenovej: Hazardné hry s chudobou, ktorý bol uverejnený na stránkach Rómskych listov 9. 12. 2003. (<http://www.rpa.sk/?id=social&lang=slovak&show=1151>) [cit. 3.11.2008].

³¹ Počet obcí, ktoré nakoniec realizujú alebo budú realizovať bude nakoniec nižší z dôvodu neschopnosti alebo neochoty niektorých obcí sľúbené aktivity realizovať. To je napríklad prípad obce Svinia v okrese Prešov.

³² Viz. informácie dostupné na internetovej stránke podpredsedu vlády SR pre ľudské práva, menšiny a etnické skupiny, dostupné na adrese <http://www.mensiny.vlada.gov.sk/data/files/2462.doc> [cit. 3.11.2008] - Prehľad programov financovaných z PHARE zameraných na národnostné menšiny a antidiskrimináciu, PHARE 2001, SR 0103.02 "Podpora infraštruktúry pre rómske osady", Všeobecné informácie o projekte.

³³ Z celkového počtu 44 obcí, technická komisia doporučila 30, v ktorých by sa mali realizovať plánované aktivity. Z týchto 30 obcí bolo v Prešovskom kraji 15 - Hermanovce, Jarovnice, Ostrovany, Svinia, Zbudské Dlhé, Banské, Huncovce, Pečovská Nová Ves, Rakúsy, Sol', Spišský Štiavnik, Strane pod Tatrami, Varhaňovce, Veľká Lomnica, Zborov. Vo všetkých týchto obciach Rómovia žijú segregovane v samostatných separovaných urbanistických celkoch (ulica, časť obce) alebo v segregovaných komunitách mimo obce.

vybavenie rómskych osád miestnou nerómskou majoritou vnímaná ako prostriedok na udržanie segregovaného štatútu miestnych Rómov a oslabenie ich snáh o väčšiu integráciu sa medzi majoritu.

V tomto kontexte by som chcel skonštatovať, že vízia integrácie v analyzovaných projektoch je evidentne neudržateľná. V tejto rovine tieto programy v drvivej väčšine upevňujú (v lepšom prípade iba stabilizujú) marginalizované (segregované) postavenie rómskych komunít v priestore a v spoločnosti.³⁴

Na druhej strane musíme povedať, že tieto projekty majú aj pozitívny dopad na rómsku komunitu a neprikláňam sa k názorom, ktoré navrhujú ich zrušenie. Je však nutné prehodnotiť ich dopad a očakávania, ako aj ich trvaloudržateľnosť. Výstavba bytov nižšieho štandardu v (už) segregovanom priestore síce proces integrácie nezačne, avšak dopad na životné podmienky ich užívateľov očividne má. Podobne je to aj s ostatnými projektmi.

---

³⁴ Práve o tomto fenoméne detailne pojednával vo svojej dizertačnej práci obhájenej v roku 2007 na UE FF UK Praha Tomáš Kobes.

In: Tomáš Kobes: Kritický pohľad na činnosť nevládných organizácií v rámci regionálneho rozvoje. Príspevek k problematike kultúrnej zmeny a procesum akulturácie. Nepublikovaná dizertačná práca, Ústav etnológie FF UK Praha, 2007.

Časť 3.

Vybrané spôsoby a mechanizmy marginalizácie Rómov v oblasti bývania na Slovensku

Niekoľko poznámok k historickej situácii

Nič tak stručne nedokáže popísať situáciu marginalizácie rómskej komunity na Slovensku vo sfére bývania, ako hojne používaný vtip. *Viete aké sú štyri najhoršie slová, ktoré Vám môže povedať Róm? Sú to: Dobré ráno, pán sušed.* Situácia ohľadom bývania alebo bytová otázka na Slovensku všeobecne patrí do kategórie najproblémovejších. V súčasnej spoločnosti v tejto otázke už dlhodobo cítiť napätie, nervozitu a nespokojnosť. V médiách, oficiálnych dokumentoch, ale aj v bežných rozhovoroch ľudí otázka bývania stále ak nie dominuje, tak minimálne zaberá značný priestor. Všeobecne tu rezonujú kategórie ako nedostatok bytov, vysoké ceny bytov, neexistencia alebo minimálny trh s bytmi, vysoké ceny alebo nedostatok stavebných pozemkov, nejasné vlastnícke vzťahy k pozemkom, vysoké ceny stavebných materiálov, služieb, nepriehľadná a komplikovaná legislatíva, atď. Ak táto téma rezonuje medzi väčšinovou spoločnosťou a vytvára v nej negatívne pocity a nálady, tak o to viac sa to týka rómskej komunity na Slovensku. Táto minorita vykazuje v tomto kontexte to, čo sa odborne nazýva dvojité (alebo v tomto prípade znásobená) marginalita.³⁵ Rómovia sú znevýhodnenou komunitou na Slovensku všeobecne, ktorá má ešte znevýhodnenú pozíciu vo sfére bývania a ak k tomu pripočítame znevýhodnený región a potencionálne znevýhodnenie napríklad v rovine sociálneho alebo sexuálneho statusu, tak máme pred sebou typický príklad multimarginality. Inými slovami povedané – byť rómskou slobodnou matkou (resp. matkou bez partnera), bez vzdelania, žijúcou v segregovanej rómskej komunite v

³⁵ O problematike dvojitej marginalizácie hovorí detailnejšie napr. Iveta Radičová vo svojej práci *Hic Sunt Romales*. Bratislava, 2001, 319 str.

podvyvinutom regióne na už aj tak marginalizovanom Slovensku, nie je žiadna "výhra".

Historické korene neutešenej situácie vo sfére bývania môžeme na Slovensku hľadať hlboko v minulosti. Jeden z významných faktorov z minulosti, ktorý ovplyvňuje situáciu aj dnes, môžeme hľadať v právnom systéme Rakúsko-Uhorskej monarchie. V tomto súštatí vedľa seba existovali de-facto dva právne systémy – Uhorský a Rakúsky. Tieto boli značne podobné, ale v niektorých detailoch sa predsa len odlišovali. Jednou z takýchto odlišností bol aj zákon o dedičstve, ktorý v Rakúskej časti monarchie neumožňoval deliť pozemky medzi dedičov. Tieto museli byť dedené v celku a to iba jedným z dedičov. Ostatní dediči museli byť „odškodnení“ iným spôsobom - finančne, dostali iné nehnuteľnosti (napr. dom, hospodárske stavby a pod.) alebo vzdelanie a pod. Delenie pozemkov v rámci dedičského konania medzi jednotlivých dedičov naopak umožňoval uhorský dedičný.³⁶ Táto zdanlivá banalita mala za následok fakt, že na Slovensku (ktoré patrilo pod uhorský právny systém) došlo k neúmernému deleniu pozemkov na miniatúrne políčka (neoficiálne nazývané rezance), tak známe z dobových fotografií. Tento fakt mal za príčinu okrem urbanistických a enviromentálnych špecifik aj dopad na majetkovoprávne vzťahy k pozemkom. Ich veľký počet, nepriehľadnosť vzťahov a ich nedostatočná administratívna registrácia skomplikovali administratívny dohľad nad nimi. Povedomie o tom, komu tie-ktoré pozemky vlastne patria, tak ostávalo na miestnych lokálnych, často iba orálne odovzdávaných vedomostiach, čím sa síce na jednej strane znižoval vplyv štátu na fungovanie obcí, ale na druhej strane to umožňovalo ďaleko jednoduchšiu zmenu a transformáciu "historických faktov" v závislosti od konkrétnej situácie. V prípade Rómov, ako

³⁶ O problematike dedičského konania z právneho hľadiska detailnejšie pozri prácu: Luby Štefan, Dejiny súkromného práva na Slovensku (Bratislava: Iura Editio, 2. vydanie, 2002, 628 s.), v ktorej sa na str. 509-545 venuje výhradne dedičnému právu.

marginalizovanej a nechcenej komunity, sa to dialo veľmi často a s všeobecným súhlasom. Výrazným spôsobom tomu napomáhal aj fakt, že Rómovia neboli súčasťou všeobecného väčšinového „mocenského“ diskurzu a boli iba pasívnymi účastníkmi týchto procesov. Inými slovami, to že Rómovia bývali na určitom mieste už niekoľko storočí so súhlasom obce alebo pôvodného majiteľa a v minulosti sa mohli aj majetkovo vysporiadať s predošlými vlastníkami majetkov, im nezaručovalo kontinuitu ich nároku na vlastníctvo pôdy, na ktorej bývali. Príkladom toho môžu byť mnohé rómske lokality hlavne v spišskom regióne, ale aj v oblasti Šariša. Detailne túto situáciu popisuje Anna Jurová vo svojej práci *Historický vývoj rómskych osád na Slovensku a problematika vlastníckych vzťahov k pôde („nelegálne osady“)*³⁷.

Komunistický režim, ktorý nastúpil v bývalom Československu po roku 1948 k náprave existujúcich pomerov veľmi nepomohol. Majetkovo-právne vzťahy sa ešte viac skomplikovali, pretože súkromné vlastníctvo nebolo (povedané modernou terminológiou) political correct. V takejto situácii sa všeobecne veľmi nedbalo na sledovanie majetkovo-právnych vzťahov k pozemkom, ktoré aj tak mali iba minimálnu trhovú hodnotu a ich reálna využiteľnosť bola značne obmedzená. Prejavovalo sa to hlavne v rovine značnej ignorácie realizácie dedičských konaní zo strany vlastníkov pôdy (hlavne poľnohospodárskej). Dedičské konania často neboli realizované aj po niekoľko desaťročí. To samozrejme v súčasnosti veľmi znepríehľadňuje celú situáciu. Na druhej strane je nutné povedať, že masová výstavba bytov počas komunistického režimu a ich dvojaká cena (oficiálna a tržná) viedli k tomu, že v mnohých prípadoch sa k bytom pristupovalo

---

³⁷ Jurová Anna: *Historický vývoj rómskych osád na Slovensku a problematika vlastníckych vzťahov k pôde („nelegálne osady“)*. In: internetový časopis *Človek a spoločnosť*, Košice 2002, č. 4, roč. 5 <http://www.saske.sk/cas/4-2002/jurova-st.html> [cit. 3.11.2008]

ako ku majetku "krátkodobej spotřeby" (minimálne pre niektoré vrstvy obyvateľstva).

Majetkovo-právna nevysporiadanosť vlastníckych vzťahov k pôde mala v minulosti ale aj dnes veľmi výrazne reziduá v spoločenskom živote takmer každej obce. Jedným z takýchto reziduí je aj fakt, že práve táto formálna nevysporiadanosť pozemkov umožňovala (a stále umožňuje) miestnej nerómskej societe neustále vytvárať nárok na pozemky, na ktorých sú umiestnené rómske osídlenia. Neustále tak dochádza v poukazovaní na „nelegálnosť“ príslušných urbanistických celkov, na „nelegálnosť“ užívania príslušnej parcely a pod. Okrem formálnych nárokov, ktoré však iba zriedkakedy prerastajú do súdnych sporov, tento stav umožňuje vo všeobecnosti nerómskej majorite, poukazovať hlavne na porušenie etických noriem zo strany Rómov (nelegálne užívanie cudzích pozemkov alebo iných nehnuteľností je vo všeobecnosti považované za negatívny jav) a zároveň umožňuje legitimizovať „odsúvanie“ alebo marginalizáciu Rómov do spoločensky najnižších vrstiev. Zároveň to umožňuje ospravedlniť formálnu ale aj neformálnu pasivitu pri riešení problémov takto marginalizovaných komunít. Inak povedané, to že Rómovia „nelegálne“ obývajú „cudzie“ pozemky znamená, že porušujú normy a preto nemajú nárok na solidárne zachádzanie ako ostatní príslušníci najnižších vrstiev. Na druhej strane obecným zastupiteľstvám ako aj iným štátnym a samosprávnym inštitúciám, to v mnohých prípadoch poskytuje argument prečo aktuálnu situáciu nemôžu alebo nemusia riešiť – napr. nevysporiadanosť pozemkov formálne neumožňuje zaviesť do príslušných osídlení infraštruktúrne siete (voda, kanalizácia, plyn a pod.), cesty, chodníky, dať súhlas na výstavbu bytov alebo domov, a pod.

Veľmi negatívny dopad mal aj bývalý *paternalizmus* štátu v tejto otázke. V niektorých aspektoch to malo až „tragické“ následky – neschopnosť niektorých vrstiev obyvateľstva (samozrejme hlavne tých najnižších) získať samostatné bývanie [...ved' nám štát dá alebo musí dať byt...], odkázanosť na udržiavanie bytového fondu z vonkajších (alebo zdanlivo vonkajších) zdrojov [...ved' nám to musia opraviť, ved' je to ich...] sa naplno prejavili po roku 1989, kedy došlo k zmene ekonomicko-politických pomerov na Slovensku. Tým, že sa začali realizovať princípy trhového hospodárstva, občianskej demokracie a pod. došlo k zásadnej zmene aj v bytovej otázke. Vplyv štátu na výstavbu nových bytov sa od tohto okamžiku minimalizoval. Došlo k prudkému nárastu cien bytov a nehnuteľností, čo znamenalo, že v niektorých regiónoch sa (dočasne) stali nedostupnými pre najširšie vrstvy obyvateľstva – t. j. nielen pre ekonomicky najslabších, mladé rodiny a od. ale aj pre značnú časť strednej vrstvy.

Spolu s inými faktormi boli výrazne zmeny v ekonomicko-hospodárskej rovine jedným z hlavných príčin ešte väčšej marginalizácie najnižších vrstiev slovenskej spoločnosti. To, že značná časť Rómov patrí práve do tejto kategórie, a teda, že sa ich to priamo dotýka, nie je potrebné zvlášť zdôrazňovať.

Vyššie spomínaná ekonomicko-spoločenská zmena v bytovej otázke na Slovensku po roku 1989 a nedostupnosť (alebo obmedzenie dostupnosti) štandardného bývania aj pre stredné vrstvy viedla k vyostreniu názorov a prístupov k tejto problematike medzi širšou verejnosťou. Tá vyčíta štátnym inštitúciám laxnosť pri riešení tejto situácie, neschopnosť vytvoriť podmienky na individuálnu rodinnú alebo bytovú výstavbu, alebo na druhej strane, neschopnosť pokračovať v politike štátnej bytovej výstavby. Na druhej strane štát deklaroval (a do značnej miery aj realizoval) podporu výstavby tzv. sociálnych bytov, ktoré v konečnom dôsledku boli určené práve pre

najnižšie vrstvy obyvateľstva, to znamená, že v mnohých regiónoch išlo hlavne o Rómov. Výsledkom je, že majoritná stredná vrstva slovenskej spoločnosti tento stav často vníma ako podporu Rómov, ktorí: *"Aj tak nič nerobia a len neúmerne zaťažujú náš štátny rozpočet. Namiesto toho, aby štát tieto prostriedky radšej použil na výstavbu pre neRómov. Pritom sú to iba zbytočne vyhodené peniaze, pretože Rómovia sú neplatičmi, ktorí nikdy platiť nebudú, sami robiť nebudú a iba tieto byty zničia a o niekoľko rokov budú žiadať nové."*³⁸

V úvodnej fáze môjho výskumu som si urobil menší predvýskum vo vytipovaných rómskych komunitách v okolí Prešova so zameraním na zistenie stavu a situácie miestnych Rómov. Zistenia takmer v každej obci, ktorú som navštívil boli identické – takmer všade boli vo väčšej alebo menšej miere porušované práva a možnosti Rómov spojené s bývaním. Ako príklad uvediem iba niekoľko prípadov, ktoré sa dotýkajú skúmanej problematiky:

- obec Bystré, okres Vranov nad Topľou – miestni Rómovia sa sťažovali, že v rámci sociálnej výstavby miestneho obecného úradu sa stavia niekoľko nových bytových jednotiek pre sociálne slabšie vrstvy miestneho obyvateľstva, ale s poskytnutím týchto bytov pre miestnych Rómov sa neuvažuje.

- obec Torysa, okres. Sabinov – miestni Rómovia sa už niekoľko rokov pokúšajú majetkovo právne vysporiadať pozemky v miestnej lokalite, kde majú vystavané svoje domy, prípadne vysporiadať ďalšie pozemky na novú výstavbu sociálnych bytov. Miestne nerómske zastupiteľstvo a starosta však stále v tejto veci nepodnikajú žiadne kroky, odvolávajú sa na neukončený proces realizácie zjednodušeného registra vlastníkov pôdy a nedostatok financií.

---

³⁸ NeRómsky obyvateľ Prešova, ktorý takto odpovedal na moju otázku čo si myslí o podpore štátu vo sfére bývania a o podpore výstavby tzv. sociálnych bytov. Dotyčný obyvateľ Prešova odmietol uviesť svoje meno.

- obec Abrahamovce, okres. Prešov – stretol som sa s miestnou rómskou rodinou, ktorá si plánovala vystavať rodinný dom na pozemku, ktorý zdedila po svojich rodičoch. Po jednaní s miestnym starostom, ktorý im neoficiálne oznámil, že urobí všetko, čo bude možné, aby tomu zabránil, lebo si nepraje, aby sa v tejto dedine zdržiaval väčší počet Rómov.

- obec Tuhriná, okres Prešov – miestna rómska osada je postavená na majetkovo nevysporiadaných pozemkoch, ktoré majú patriť miestnym neRómom. Aj napriek niekoľkým urgenciám zo strany Rómov aby sa táto situácia s pomocou obecného úradu riešila a aby im pomohol vysporiadať pozemky, do dnešného dňa sa nič neudialo. Naopak, miestny neRóm, ktorému údajne majú patriť spomínané pozemky v rómskej osade sa verejne niekoľkokrát vyjadril, že on pozemky nepredá a že Rómovia sa musia odsťahovať z obce preč.

V ďalšom výskume som sa rozhodol zamerať na tri lokality. Každá z týchto lokalít je v princípe odlišná a predstavuje iný „typ“ marginalizácie Rómov v bývaní. Lokality, na ktoré sa budem zameriavať, sú všetky v okrese Prešov a jedná sa o obec Svinia, mesto Prešov a mesto Veľký Šariš. V tomto kontexte najväčší priestor budem venovať rómskej osade v obci Svinia a následne situácii vo vybraných lokalitách v meste Prešov, ktoré sú vo zvýšenej (alebo absolútnej) miere osídlené Rómami. Situáciu vo Veľkom Šariši uvádzam iba ako atypickú zaujímavosť, kedy došlo k prijatiu dvoch protichodných (alebo konfliktných) zákonných nariadení, ktoré v konečnom dôsledku v lokalite Veľký Šariš, majú dopad na miestnu rómsku komunitu.

Obec Svinia

Stručný popis obce a situácie Rómov

Obec Svinia je vzdialená 8 km od krajského mesta Prešov smerom na západ. Predstavuje typickú dedinu šarišského regiónu. Rozprestiera sa na ploche 1473 ha v údolí riečky Malá Svinka. K 30. septembru 2000 bolo v obci oficiálne prihlásených 1322 obyvateľov, ktorí sa takmer výlučne hlásia k rímskokatolíckemu náboženstvu. Podľa posledného sčítania ľudu z roku 2001 sa k rímskokatolíckemu náboženstvu prihlásilo 1279 obyvateľov, ku gréckokatolíckemu piati, k evanjelickému osem a iba 29 obyvateľov vierovyznanie neuviedlo³⁹. Čo sa týka národností, podľa posledného sčítania ľudu v obci žije 669 obyvateľov ktorí sa prihlásili k slovenskej národnosti a 406 obyvateľov rómskej národnosti – t. z. svoju národnosť „verejne“ deklarovali. K ostatným národnostiam sa hlásili traja obyvatelia.

Okrem obecného úradu a kultúrneho domu sa v obci nachádza miestna materská škôlka, základná škola, jednotné roľnícke družstvo, tri obchody, tri pohostinské zariadenia, niekoľko drobných živnostníkov atď. Obec, s výnimkou rómskej osady, je plynofikovaná, avšak nie je v nej ani verejný vodovod, ani kanalizácia, ktorá je momentálne iba v procese výstavby. Väčšina obyvateľov býva v samostatných rodinných domoch so záhradou. Výnimku tvorí okrem Rómov len niekoľko rodín, ktoré obývajú štyri obecné bytovky.

Obyvatelia dediny sú väčšinou zamestnaní v neďalekom krajskom meste. Najväčším zamestnávateľom v obci je, ako je to v súčasnosti typické pre tento región, obecný úrad a miestna škola, ktorá je v súčasnosti v zriaďovateľskej pôsobnosti obce. V obci do dnešných dní úspešne pôsobí Jednotné roľnícke družstvo (čo už tak typické

³⁹ V tomto kontexte je zaujímavá informácia, že podľa sčítania obyvateľov z roku 1990 v obci bolo až 406 ľudí, u ktorých sa náboženské vyznanie nezistilo.

v tomto regióne nie je). Okrem toho tu pôsobia niekoľkí drobní podnikatelia (stavebná firma Horizont-vertikal, J. T., zväračská firma Renokov, kovoobrábacia firma, kamenárstvo, hrnčiarska firma J. Č. a pod.). Treba podotknúť, že nikto z týchto zamestnávateľov nezamestnáva ani jedného miestneho alebo cezpoľného Róma. Niektorí podnikatelia idú až tak ďaleko, že odmietajú vôbec vpustiť Rómov do svojej prevádzky, a to aj v prípade organizovanej exkurzie detí v rámci školského vyučovania. Tento stav odôvodňujú zvýšenou obavou z možného následného vykradnutia prevádzky zo strany miestnych Rómov – *„Prídu tu, pokukaju co i jak tu je, jak še tu da dostac a v noci me vykradňu. Furt lepši ked tu nebudu vobec.“* (miestny podnikateľ).

Oficiálna nezamestnanosť v komunite dosahuje takmer 100% aj napriek faktu, že v období pred rokom 1989 väčšina dospelých populácie mala stály pracovný pomer. V súčasnej dobe niekoľkí Rómovia chodia pracovať v rámci tzv. šedej ekonomiky mimo obec hlavne do zahraničia. Tieto aktivity sa však obmedzujú v prevažnej miere na krátkodobé alebo sezónne brigády.

V týchto pomeroch sa tiesni takmer 750 Rómov. Určitou výnimkou je miestna materská škola, ktorá v rómskom oddelení, ktoré je umiestnené priamo v osade v minulosti zamestnávala jednu miestnu Rómku (pani V. Č.) ako asistentku (oficiálne je však zamestnaná iba na čiastočný úväzok ako upratovačka). V súčasnosti je však aj táto pozícia zrušená. Do tohto počtu samozrejme nezapočítavame dočasné zamestnávanie Rómov v rámci tzv. aktivačných prác (v minulosti nazývaných verejnoprospešné práce), ktoré realizuje miestny obecný úrad.

Ako som už spomenul, v obci žije početná rómska komunita, ktorá tvorí k dnešnému dňu už miernu väčšinu z celkového počtu obyvateľov obce. Rómovia obývajú kompaktný úsek na konci obce v smere na

susednú obec Lažany. Tento sa všeobecne nazýva *Osada* resp. *Cigánska osada*. Ide o priestor s rozlohou asi 2 ha, na ktorom v súčasnosti stoja 4 neštandardné bytovky, každá s 8 bytmi, viac ako 40 obecných unimobuniiek, 24 unimobuniiek kanadsko-slovenského Projektu Svinia nazývaných *Holandské bunky* a takmer 20 drevohlených chatrčí. Čo sa týka inžinierskych sietí, situácia je nasledovná. V osade nie je žiadny zdroj pitnej vody. Ako náhrada slúži zdroj vody (podotýkam oficiálne nie pitnej) jedna studňa priamo v osade, ktorú dal zrekonštruovať a vyčistiť Projekt Svinia⁴⁰, studnička na okraji neďalekého poľnohospodárskeho poľa (v skutočnosti je to čiastočne studnička a čiastočne melioračný zvod), výtok z ktorej je zvedený do osady samospádovým potrubím, a miestny potok. Pred niekoľkými rokmi dal obecný úrad vyhĺbiť aj studňu pred osadou pri kultúrno-pastoračnom centre, ktorá je počas leta, kedy je nedostatok vody, využívaná aj ako zdroj vody na pitie⁴¹. Takmer celá osada, s výnimkou spomínaných asi 20 chatrčí, je legálne zelektifikovaná. Čierne odbery elektrickej energie v tejto osade v súčasnosti už takmer neexistujú, pretože aj tie chatrčky, ktoré nemajú oficiálne zavedenú elektrinu sú napojené na legálnych odberateľov (najčastejšie sa to deje v rámci rodiny). Ostatná občianska infraštruktúra je tu iba minimálna, vodovodná a kanalizačná infraštruktúra v bytovkách je nefunkčná,

⁴⁰ Bližšie informácie o Projekte Svinia je možné získať na adrese *Krajské centrum pre rómske otázky*, Prešov, Tomašíkova č. 24 alebo na internetovej adrese www.rom.sk.

⁴¹ Nepoužiteľnosť miestnych zdrojov vody ako zdrojov pitnej vody je zaznamenaná aj v dokumentárnom filme, ktorý natočil kanadský režisér John Paskievich v roku 1997 pre National Film Board of Canada a volá sa *The Gypsies of Svinia*. V rámci natáčania tohto filmu, sme odobrali vzorky zo všetkých vodných zdrojov v osade a nechali sme urobiť ich analýzu na Hygienickej stanici v Prešove. Zástupkyňa tejto inštitúcie priamo na kameru potvrdila nepoužiteľnosť týchto zdrojov ako zdrojov pitnej vody. pre úplnosť je nutné však poznamenať, že v obci takmer všetky studne nespĺňajú normy pre pitnú vodu. Studne v osade však sú na tom asi najhoršie zo všetkých. Nehovoriac už o fakte, že melioračný zvod už zo samotnej technickej podstaty veci pre ktorú bol vybudovaný dáva takmer istotu, že všetky poľnohospodárske aktivity (hnojenie umelými a prírodnými hnojivami a pod.) sa zákonite musia prejavovať v kvalite tohto zdroja vody.

rovnako ako kanalizácia na odvádzanie povrchovej a dažďovej vody. Osada na rozdiel od nerómskej časti obce nie je plynofikovaná a ako zdroj tepla sa používa výlučne tuhé palivo. Najčastejšie je to drevo z okolitých lesov, ktoré miestni Rómovia ťažia bez povolenia. Práve tento fakt spôsobuje časté spory medzi oboma komunitami. Do osady vedie asfaltová prístupová cesta. Komunálny odpad sa kolekcionuje do veľkokapacitných kontajnerov, ktoré sa vyvážajú podľa potreby.

Od roku 2004 sa z osady vysťahovali dve rodiny (rodina V.B. a H.Č.), ktoré si priamo v obci vďaka aktivitám kanadského kultúrneho antropológa kúpili dva staršie domy.

Z ďalších skutočností je nutné spomenúť, že tu existujú iba minimálne spoločenské vzťahy medzi nerómskou a rómskou časťou obce. Môžeme povedať, že spoločenskú a ekonomickú moc v obci má nerómska časť, ktorá ako jediná má zastúpenie v inštitúciách obecnej samosprávy a v miestnych podnikateľských aktivitách. Rómovia boli v minulosti aktívni iba ako formálni členovia komisií pri obecnom zastupiteľstve, o ktorých všeobecne platí, že sú viac nefunkčné než funkčné, avšak aj táto skutočnosť už v súčasnosti neplatí. Miestna nerómska komunita sa snaží v čo najväčšej miere obmedziť styk s rómskou komunitou a preto sa snaží o čo najväčšie jej vytlačenie smerom do rómskej osady a zároveň sa snaží o maximálne obmedzenie prítomnosti tejto skupiny v nerómskej časti obce. Pre objektivitu údajov je nutné poznamenať, že tieto aktivity sú do určitej miery výsledkom častých negatívnych skúseností neRómov s rómskou komunitou, ako aj neznalosť alternatívnych spôsobov riešenia vzniknutej situácie. Rómovia sa v obci dostali do pozície trpeného cudzieho (negatívneho) elementu, ktorému sa veľmi jasne vymedzil spoločenský priestor, v ktorom sú akceptovaní. Obrazne by sme mohli túto situáciu definovať ako určitú formu "neformálneho" apartheidu, ktorý na rozdiel od apartheidu napríklad v Juhoafrickej republike, nemá

právne inštitucionalizovanú podobu, to znamená nie je právne kodifikovaný alebo definovaný.

Ako príklad takéhoto spávania môžem uviesť fakt, že z dvoch pohostinských zariadení, ktoré sú v nerómskej časti obce, sú Rómovia akceptovaní, t. j. majú do nich „povolený“ vstup, len v jednom (Pohostinstvo u Filipa). Pre obmedzenie využívania aj tohto zariadenia obecné zastupiteľstvo povolilo bez najmenších reálnych protestov výstavbu obchodu (ktorý zároveň slúžia aj ako krčma) priamo pred samotnou osadou a teda fakticky mimo nerómskej časti obce.⁴²

Podobná situácia je aj v miestnej základnej škole, v ktorej sú rómski žiaci separovaní (alebo sústredovaní) do samostatných tried, z ktorých takmer všetky sú v samostatnej budove. Samotná škola sa nachádza v troch budovách. V budove nazývanej Pri zastávke je umiestnená školská jedáleň a tzv. rómske triedy, to znamená triedy so špeciálnym režimom výučby 1. až 4. ročníka základnej školy. V starej budove, tzv. Kaštieľ, sú ostatné tzv. rómske triedy, t.j. špeciálne triedy. V novej budove sú umiestnené všetky tzv. nerómske triedy (alebo ako ich tu nazývajú triedy pre bielych). Jedinú výnimku v tejto budove tvoria dve triedy (1. a 2. ročník) „regulárnej“ základnej školy, ktoré navštevujú rómske deti, ktorých psychologička nedoporučila preradiť do špeciálnych tried. Aj tieto deti sú však separované do samostatných tried, nie spoločných s neRómami. Separácia sa zdôvodňuje faktom, že Rómovia sú z dôvodu horších výsledkov vo vzdelávacom procese umiestňovaní do tried s osobitným režimom výučby, t.j. do osobitných tried aby mohli lepšie a úspešnejšie zvládnuť aspoň časť vyučovacej

---

⁴² Jediné protesty, ktoré sprevádzali túto akciu boli zamerané reálne nie na fakt existencie samotnej krčmy a obchodu ako takej ale na fakt, že to povolilo zastupiteľstvo pod vedením tzv. proRómskeho starostu Ing. Miloslava Mihoka. Opozícia, ktorá v tom období bola proti nemu, kritizovala všetko, čo tento starosta realizoval bez ohľadu na to, či s tým fakticky súhlasili alebo nie. Dôkazom toho je, že tá istá opozícia, ktorá sa dostala k moci v obci po komunálnych voľbách v decembri roku 2002, neurobila absolútne nič (ani vo formálnej rovine) proti tejto stavbe, resp. krčme – inými slovami tento stav im plne vyhovuje.

látky a hlavne, že v týchto triedach sa im môžu učitelia ďaleko viac venovať. Realita je však taká, že v týchto triedach neexistuje žiadny špeciálny program pre tieto deti a žiadny vyučujúci nemá žiadne špeciálne vzdelanie pre takýto druh výučby alebo pre takúto kategóriu žiakov⁴³. Celkovo z 316 žiakov navštevujúcich Základnú školu v obci Svinia je 211 Rómov a iba 104 neRómov.

V Slovenskej republike, podobne ako v iných krajinách, je základné školstvo rozdelené do dvoch kategórii. Veľmi zjednodušene povedané, okrem „štandardných“ základných škôl, na Slovensku existujú ešte aj špeciálne školy, ktoré sa v zásade prioritne orientujú na tri typy žiakov, ktorí potrebujú špeciálny prístup. Sú to žiaci s mentálnym handicapom, žiaci s telesným handicapom a žiaci s vývinovými poruchami učenia. V týchto školách sú upravované učebné plány (sú zjednodušené), počty žiakov v triedach (sú znížené) ako aj financie prideľované školám na jedného žiaka (tzv. normatívy), sú v prípade špeciálnych tried zvýšené. Vzhľadom na prebiehajúci proces decentralizácie štátu na Slovensku došlo k tomu, že základné školy sú v zriaďovacej pôsobnosti obecných samospráv (ako prenesená kompetencia štátu), zatiaľ čo špeciálne školy sú v zriaďovacej pôsobnosti vyšších územných celkov (krajov). S tým je spojená aj štruktúra financovania a riadenia.⁴⁴

---

⁴³ V celej škole, nie je ani jeden pedagóg, ktorý by mal ukončenú špeciálnu pedagogiku. Je to o to podivuhodnejšie, že v tejto škole, v ktorej je 36 tried, z ktorých je 26 čisto rómskych a 10 nerómskych, je 24 tried tzv. špeciálnych v ktorých sa realizuje výučba podľa metodických pokynov a učebných osnov špeciálnych škôl, pri ktorých sa vyžadujú pedagógovia s aprobáciou špeciálnej pedagogiky. Do nedávna v týchto triedach vyučovali učitelia, ktorí vôbec nemali pedagogické vzdelanie a ich kvalifikácia bola iba pre materské školy.

⁴⁴ Bližšie informácie o systéme základných škôl a špeciálnych škôl je možné získať na internetovej stránke Ministerstva školstva SR v sekcii *Regionálne školstvo* (<http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=2&col=true>), kde je samostatná časť venovaná *Základnému vzdelaniu a výchove a Špeciálnej výchove a vzdelaniu*. V tej istej sekcii sú dostupné aj informácie k financovaniu regionálneho školstva ak metodike.

Pretože nie vo všetkých lokalitách, v ktorých vzniká potreba je možné (vzhľadom na priestorové, personálne a finančné možnosti) zriadiť samostatnú špeciálnu školu, v prípade mnohých základných škôl sa stretávame so situáciou, kedy pri základnej škole sú zriaďované triedy so špeciálnym režimom výuky, tzv. špeciálne triedy, v ktorých sa uplatňujú princípy výuky, financovania a riadenia ako v prípade špeciálnych škôl. Preradenie žiaka do špeciálnej triedy je však podmienené pedagogicko-psychologickým vyšetrením a súhlasom rodiča. Práve znížený počet žiakov v triedach a zvýšený štátny príspevok na žiaka (a tým spojená napr. schopnosť zamestnať v škole viac pedagógov) v mnohých prípadoch vedie k tomu, že zo strany školy je výrazný záujem tieto triedy zriaďovať.

Ako sme už uviedli vyššie, špeciálne školy poznajú iba tri typy handicapovaných žiakov. Práve v kontexte týchto druhov handicapov, sú aj upravované učebné plány. Bohužiaľ žiaci z málo podnetného sociálneho prostredia (alebo inak povedané žiaci so sociálnym handicapom) z formálneho hľadiska v tomto systéme nefigurujú. Takmer všetci sú zaradovaní do kategórie žiakov z mentálnym postihnutím alebo s poruchami učenia. To že ide o dve odlišné kategórie nemusím nijako zvlášť zdôrazňovať.

Obdobná situácia bola aj v školskom klube (školská družina), ktorý je rozdelený do dvoch tried. Nerómski žiaci navštevujú „svoju“ družinu v novej budove a rómski žiaci navštevujú taktiež „svoju“ družinu v starej budove kaštieľa. Je nutné pripomenúť, že túto družinu zriadila škola až na podnet Projektu Svinia, ktorý predtým trikrát z vlastných zdrojov inicioval a organizoval takúto družinu. Až na štvrtý pokus Projektu Svinia základná škola akceptovala túto aktivitu, ale iba pod podmienkou, že bude realizovaná v samostatných priestoroch, oddelene od nerómskych žiakov. Bývalé vedenie základnej školy to

zdôvodňovalo tvrdením, že ak sa táto podmienka nedodrží, rodičia nerómskych žiakov nebudú takýto stav akceptovať a odhlásia svoje deti z družiny a školskej jedálne a s najväčšou pravdepodobnosťou aj zo samotnej školy a umiestnia ich do škôl v neďalekom Prešove. Toto tvrdenie, aj keď bolo založené na celkom pravdepodobnom predpoklade, však neospravedlňuje samotný fakt programového segregovania žiakov v tejto škole. Najviac tragikomická situácia je v školskej jedálni, ktorá akceptovala rómskych žiakov iba pod podmienkou, že sa budú stravovať v oddelenej miestnosti od neRómov a budú používať svoje príbory a kuchynské náradie.

Miestnu materskú škôlku (tzv. bielu, ktorá je v budove Obecného úradu) nenavštevovalo a do dnešného dňa nenavštevuje ani jedno rómske dieťa. Až v rámci Projektu Svinia bola zriadená priamo v osade elokovaná trieda miestnej materskej školy (tzv. rómske oddelenie), ktorú v súčasnosti navštevuje viac ako 25 rómskych detí, ktoré sú umiestnené v dvoch triedach.

Rómovia nie sú majoritou vítaní ani v miestnom kostole a na miestnom cintoríne majú vyhradené osobitné miesto na jeho okraji.

Jediným sociálnym spoločným priestorom, ktorý Rómovia a neRómovia využívajú spoločne, sú miestne obchody. Avšak aj tu je snaha o segregáciu týchto dvoch komunít. Jednou z takýchto foriem je aj povolenie výstavby už spomínaného súkromného obchodu takmer priamo v osade. V súčasnej dobe už tento po niekoľkoročnej činnosti nefunguje a obec uvažuje o odkúpení tohto objektu a jeho následné prebudovanie pre potreby miestnej (rómskej) materskej školy.

Nerómska časť vytyka miestnej rómskej komunite vysoký stupeň sociálnej neprispôsobivosti, veľkú mieru používania alkoholických nápojov, fetovanie, nízku úroveň osobnej hygieny, kriminalitu, vedomostnú obmedzenosť zapríčinenú nízkou mierou vzdelania, vysokú natalitu oproti nerómskej časti a pod.

Napriek snahe o maximálne obmedzenie interetickej komunikácie, táto, paradoxne, stále existuje. Miestnych Rómov využívajú na nárázové alebo sezónne práce, slúžia ako priestor, kde sa dá výhodne odpredať použitý alebo poškodený tovar, ktorý by sa v nerómskej časti len ťažko zhodnotil (použitý nábytok, elektrospotrebiče, oblečenie, choré domáce zvieratá a pod.). Alarmujúce bolo zistenie, že v celej komunite nie je ani jeden človek, ktorý by mal ukončené stredoškolské vzdelanie (aspoň na úrovni učňovskej školy). Ukázalo sa, že v osade je aj veľmi vysoká miera negramotnosti medzi dospelou populáciou (približne 20-30%), ktorá ma často charakter sekundárnej negramotnosti, ktorú ľudia nadobudli tým, že nečítajú a nepíšu, preto tieto návyky stratili.

Spôsoby marginalizácie Rómov v oblasti bývania v obci Svinia

V otázke sledovanej problematiky výskumu som zistil nasledujúce prípady marginalizácie Rómov v oblasti bývania v obci.

Koncentrácia Rómov na jednom mieste.

Už samotný fakt lokalizácie rómskej komunity v obci je zjavne segregačný. Rómovia obývajú takmer kompletne segregovanú časť obce (nazývanú Rómska osada) aj napriek deklaratívnej možnosti je pre miestnych Rómov nemožné získať bývanie mimo osady a to aj v prípade, ak by si legálnou cestou chceli od miestnych neRómov kúpiť pozemky alebo domy. Miestni neRómovia niekoľkokrát verejne deklarovali, že Rómom pozemky nepredajú, ani keby im platili astronomické čiastky. Osobne som bol svedkom niekoľkých verejných vystúpení, na ktorých niektorí neRómovia tieto tvrdenia prezentovali. Potvrdili mi to aj takmer všetci Rómovia, s ktorými som na túto tému v osade diskutoval.

Kúpa pozemkov alebo nehnuteľnosti Rómami priamo v obci.

Odkúpenie voľných alebo starších neobývaných domov v obci miestnymi Rómami neprichádza reálne do úvahy.

Konkrétny prípad: V rámci Projektu Svinia sme iniciovali kúpu opustenej roľníckej usadlosti priamo v obci, avšak o odpredaji miestnym Rómom predávajúci (pozostali po nebohých rodičoch) nechceli nič počuť. Až po tom, čo sme deklarovali, že túto nehnuteľnosť chceme kúpiť do osobného vlastníctva súhlasili, avšak do prvej verzie kúpno-predajnej zmluvy uviedli klauzulu, že s predajom súhlasia, ale iba pod podmienkou, že dom nepredáme Rómom. Na naše razantné upozornenie prostredníctvom realitného makléra, ktorý túto transakciu realizoval, že takáto klauzula je v rozpore so zákonmi

platnými v Slovenskej republike a dokonca v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky a teda by bola trestne stíhateľná, predávajúci upustili od tejto požiadavky. Podobná situácia nastala aj pri získavaní stavebného povolenia na výstavbu nového domu, ktorý sme realizovali na nami odkúpenom pozemku. Pri vybavovaní žiadostí sme museli vyžiadať vyjadrenie susedov, s ktorými susedí náš pozemok. Prvý sused spočiatku váhal, ale nakoniec súhlasil, avšak druhý sused do vyjadrenia napísal, že proti stavbe nemá námietky, avšak si neželá aby v novopostavenej budove bývali Rómovia (Cigáni). To spočiatku spôsobilo na Odbore životného prostredia Okresného úradu v Prešove, ktoré bolo v tom čase oprávnené vydávať stavebné povolenie značnú nervozitu, pretože toto považovali za nesúhlas s výstavbou. Až po našom upozornení, že etnicita potenciálneho nájomcu, nemôže mať nič spoločné s charakterom stavby, si uvedomili svoj „mylný a stereotypný prístup“ a stavebné povolenie nám vydali s poznámkou, že námietky zúčastnených strán nie sú relevantné pre charakter stavby a nie je v ich kompetencii, aby sa k nim vyjadrovali.

Takéto rozhodnutie sa však nepáčilo niektorým poslancom súčasného obecného zastupiteľstva (konkrétne V. M.), ktorý na zasadaní obecného zastupiteľstva v diskusii vytkol, že sme získali stavebné povolenie podvodom, lebo na oprávnené námietky susedov Odbor životného prostredia nebral ohľad. Najväčší rozruch spôsobil fakt, že po odkúpení a zrekonštruovaní tohto domu, ktorý sme realizovali takmer výhradne s pomocou miestnej rómskej komunity, sme do tejto nehnuteľnosti nast'ahovali jednu rómsku rodinu (pôvodne to boli manželia J. a V. K. s dcérou, dnes rodina H. Č.), ktorá mala dozerať na tento dom a pôsobiť tu ako správca. Tento fakt spôsobil neuveriteľnú až agresívnu reakciu miestnej nerómskej komunity, ktorá sa prejavovala verbálnymi útokmi na túto rodinu (vyjadrenia typu: *Kto to kedy videl aby cigáni v bielej Svini bývali.* alebo *To sa nenašiel*

niekto normálny z bieleho okolia, ktorý by dal dohromady tých pár desiatok tisíc korún aby tento barak kúpil a tak zabránil aby sa sem nasťahovali cigáni. patria k tým jemnejším), ale aj nepriamymi útokmi (spočiatku niekoľkokrát kameňmi rozbili okno, kopali do brány alebo kameňmi rozbili prístavbu v záhrade). Až po niekoľkých mesiacoch, kedy sa ukázalo, že prisťahovaním rómskej rodiny sa v obci nič zásadného nezmenilo a tento fakt nemal za následok masový presun Rómov z osady do obce alebo nadštandardné zhlukovanie sa Rómov v okolí tohto domu, útoky prestali a miestna nerómska komunita sa s prítomnosťou rómskej rodiny v obci zmierila. Dokonca sa medzi niektorými neRómami a spomínanou rómskou rodinou vytvorili nadštandardné vzťahy (povedal by som že skoro susedské/priateľské) – niektorí neRómovia občas navštívia túto rodinu, pomáhajú pri udržiavaní rozsiahlej záhrady (kosenie), radia pri údržbe domu a pod. Na druhej strane je však pravdou, že sa to týka iba niektorých neRómov, ktorí majú v obci skôr nižší sociálny štatút.

Aj napriek tomu však vyššie spomínaná pozitívna skúsenosť nevedla k prehodnoteniu postojov miestnych neRómov k prípadnému ďalšiemu odkupovaniu nehnuteľností miestnymi Rómami. O niekoľko rokov neskôr sme plánovali odkúpiť susedný prázdny starší dom od obyvateľky, ktorá už dlhodobo nežije v obci Svinia a nemá tam už ani žiadnych priamych príbuzných. Obec navštevuje iba sporadicky, hlavne na sviatok všetkých svätých, kedy chodí upravovať hroby svojich rodičov a zapáliť na nich sviečku.

Po predbežnej dohode, v rámci ktorej sme dohodli všetky podmienky kúpy splátok ale aj sankcií sme zaplatili dohodnuté čiastky a všetko sa javilo v úplnom poriadku. Tento stav trval až do okamihu, kedy sa o tejto dohode dozvedelo miestne obecné zastupiteľstvo. Toto vyvinulo na predávajúcu tlak a ponúklo jej odkúpenie spomínanej nehnuteľnosti pre potreby obce a to aj napriek tomu, že obec tento

dom nepotrebovala, lebo vlastnila v obci niekoľko nehnuteľností, ktoré boli nevyužitú. Výsledkom tohto tlaku bolo, že predávajúca odstúpila od zmluvy, zaplatila vysokú sankčnú pokutu a dom odpredala radšej obecnému úradu. Na našu otázku prečo tak urobila nám odpovedala: „Aj napriek tomu, že do obce už takmer nechodím, chcem tam aspoň v klúde chodiť na hroby svojich rodičov.“

Musím však podotknúť, že v oficiálnej rovine je verejne deklarovaná možnosť odkúpenia nehnuteľností, či pozemkov zo strany Rómov. Na verejných schôdzach sa súčasnú poslanci obecného zastupiteľstva niekoľkokrát vyjadrili, že nemajú námietky proti tomu, aby si Rómovia kúpili nehnuteľnosti v nerómskej časti obce (napríklad v takomto duchu sa vyjadrili poslanci V. M., R. K. či M. K.) avšak ich reálne konanie vedie k tomu, aby sa status quo aj naďalej udržiaval a Rómovia túto možnosť nemali. Po tom, čo sa poslanec V. M. v osobnom rozhovore vyjadril o možnosti pomôcť Rómom odkúpiť alebo inak legálne získať voľné pozemky alebo neobývané domy v obci, jeho kolega z obecného zastupiteľstva M. K. sa na stretnutí zástupcov obce Svinia s predstaviteľmi Projektu Svinia a americkej nadácie Habitat for Humanity International dňa 19. 12. 2002, vyjadril úplne jasne: *Ešte raz musím povedať, že o tomto návrhu sme nikdy nerokovali ani sme o tom nehovorili, ale môžem povedať, že takého riešenie je vo Svinej na 98 % nepriechné.*⁴⁵

Záujem o odkúpenie si nehnuteľnosti mimo rómskej osady prejavili v tejto komunite takmer všetci Rómovia. Najviac o takúto možnosť usiluje rodina S. R., P. K., I. Č., a iných. Pováčšine prvotným problémom takmer všetkých rodín je nedostatok finančných prostriedkov. Avšak ani tento problém by v prípade niektorých rodín

---

⁴⁵ Archív KCpRO, zápis zo stretnutia zástupcov Projektu Svinia – Habitat for Humanity International a predstaviteľov Obecného zastupiteľstva z 19. decembra 2002.

nemusel byť zásadným⁴⁶. Ako zásadný problém sa skutočne javí neochota majiteľov odpredať Rómom akúkoľvek nehnuteľnosť.

Forma odkúpenia si pozemku a následného postavenia si nového domu, je okrem už spomínanej neochoty zo strany neRómov ešte viac zložitejšia a menej priechodná, pretože takmer nik z miestnej rómskej komunity nie je schopný prekonať všetky administratívne prekážky nevyhnutné pre realizáciu legálnej stavby – stavebné povolenie, architektonický projekt, vyjadrenie susedov, obecného úradu a pod.

Prenájom nehnuteľnosti v nerómskej časti obce Rómami.

Podobná situácia je aj pri získavaní nehnuteľnosti do prenájmu. V obci je iba niekoľko domov, ktoré majitelia prenajímajú. Po tom, čo sa jeden z domov uvoľnil (predošlí prenajímatelia sa odsťahovali do Prešova), skontaktovala sa s majiteľku tohto domu (ktorá medzi iným už nebýva v obci Svinia, ale má trvalý pobyt v Prešove) terénna sociálna pracovníčka M. D., ktorá už niekoľko rokov pôsobí v rómskej komunite (najskôr ako pracovníčka Projektu Svinia, neskôr ako zamestnankyňa obecného úradu v rámci programu terénnych sociálnych pracovníkov, ktorý koordinuje Úrad splnomocnenkyne vlády pre rómske komunity a v súčasnosti ako asistentka v miestnej Základnej škole) aby jej tlmočila požiadavku mladej rómskej rodiny S. R., ktorá mala záujem prenajať si tento dom na bývanie. M. D. sa jej snažila vysvetliť detaily tejto žiadosti, oslovená majiteľka tejto nehnuteľnosti však túto možnosť radikálne odmietla s tým, že to vôbec neprichádza do úvahy. Podmienky prenájmu v tomto kontexte boli úplne irelevantné – etnicita potenciálnych záujemcov bola dostatočným dôvodom na zamietnutie.

---

⁴⁶ V krajnom prípade pre rodiny miestnych úžerníkov dať dohromady sumu okolo 200-300 tisíc korún, čo predstavuje tržnú cenu staršieho rodinného domu v obci aj s pozemkom by nebol väčší problém.

Povoľovanie trvalého a prechodného pobytu Rómom v obci

Veľmi akútnym problémom miestnej rómskej komunity je získavanie trvalého alebo prechodného pobytu v obci. Tieto obštrukcie sa dejú v obci Svinia kontinuálne už niekoľko rokov (resp. desaťročí). Dá sa povedať, že tento stav trvá v akútnej podobe minimálne od roku 1989, kedy došlo k obmedzeniu vplyvu štátu na výkon tejto funkcie obce. Získanie povolenia na trvalý alebo prechodný pobyt pre Rómov z iných obcí je vec reálne takmer nemožná. Podobné problémy však majú aj Rómovia, ktorí sa chcú zaregistrovať lebo sa stali manželmi alebo manželkami Rómov zo Svinej alebo ich druhom, či družkou. Aj v takýchto prípadoch predstavitelia obce tento právny akt, ktorý je v zákone č. 253 z roku 1998 jasne definovaný iba ako OHLÁSENIE⁴⁷ a nie ako rozhodnutie, neakceptujú a týchto Rómov na trvalý alebo prechodný pobyt neprihlásia.

V tomto zákone je trvalý pobyt jasne definovaný v § 3 ods. 1: *Trvalý pobyt je pobyt v mieste stáleho bydliska občana. Občan môže mať v tom istom čase iba jeden trvalý pobyt a na jednom mieste.* V tom istom zákone sú aj definované všetky náležitosti, ktoré je nutné splniť

---

⁴⁷ Obecny úrad ako ohlasovňa pobytu občana je podľa § 10 spomínaného zákona povinná vykonať tieto presne vymenované povinnosti:

Povinnosti ohlasovne

Ohlasovňa je pri hlásení pobytu občana povinná

- a) overiť totožnosť osoby, ktorá hlásenie vykonáva,*
- b) overiť úplnosť a správnosť ustanovených údajov a platnosť dokladov potrebných na hlásenie pobytu,*
- c) urobiť záznam o hlásení pobytu v evidencii pobytu občanov, ak sú splnené podmienky podľa § 3 ods. 3 alebo § 5 ods. 1, prípadne podľa § 8 ods. 3,*
- d) oznámiť ohlasovní doterajšieho trvalého pobytu občana skončenie predchádzajúceho trvalého pobytu,*
- e) bezodkladne zaznamenať alebo oznámiť údaje o hlásení pobytu do okresnej evidencie (§ 13),*
- f) vydať občanovi na požiadanie potvrdenie o pobyte.*

Nikde v tomto zákone nie je vymenované, že má preverovať bytovú situáciu žiadateľa, jeho sociálne, rodinné alebo iné pomery. Aj napriek tomu ak by to vykonala, je to aktivita nad rámec povinností, ktorá však nemôže mať vplyv na výkon povinnosti ohlasovne.

pri ohlásení trvalého pobytu. Podľa § 3 ods. 3: *Občan je povinný pri hlásení trvalého pobytu predložiť*

a) občiansky preukaz, ak ho nemá, iný doklad preukazujúci jeho totožnosť a obsahujúci údaje uvedené v § 11 písm. a) až c) a u dieťaťa do 15 rokov rodný list,

b) doklad o oprávnení užívať byt alebo inú obytnú miestnosť alebo písomný súhlas vlastníka bytu alebo nájomcu bytu alebo inej obytnej miestnosti vo vzťahu k iným občanom, ktorých vo svojom byte alebo v inej obytnej miestnosti ubytoval, alebo písomný súhlas prevádzkovateľa ubytovacieho zariadenia vo vzťahu k občanom, ktorých vo svojom ubytovacom zariadení ubytoval.

Predloženie požadovaných dokladov pravdepodobne nikdy nebolo realizované zo strany miestnych Rómov, avšak ani nikdy tieto veci neboli vyžadované zo strany ohlasovne, t. j. obecného úradu. Myslím si, že podobne ako miestni Rómovia, ani Obecný úrad si nie je vedomý povinností, ktoré musí dodržať, avšak na rozdiel od Rómov mu neznalosť, resp. svojvoľný výklad tohto zákona, umožňuje porušovať zákon.

Podľa môjho názoru najhoršia forma týchto obštrukcii sa deje v prípade novonarodených detí, prihlasovanie ktorých sa niekedy stretáva s identickými alebo veľmi podobnými problémami. Nie je ničím výnimočným ak v jednej rodine sú rodičia prihlásení v odlišných obciach a ich deti sú hlásené v druhých obciach aj napriek tomu, že od narodenia bývajú v obci Svinia. Podobne existujú prípady, kedy v obci žijú Rómovia už niekoľko desaťročí a obec ich stále odmieta prihlásiť.

Existuje niekoľko prípadov, kedy obecný úrad v minulosti, ale aj teraz prihlásil miestnych Rómov k trvalému pobytu, ale s týmto inštitútom občianskej spoločnosti sa narába ako s odmenou, ktorou sa „odmeňujú“ tí, ktorí majú alebo by mohli mať nadštandardné vzťahy s vedením obce. Takýmto spôsobom minulé vedenie obce prihlásilo

napríklad tesne pred voľbami niekoľko Rómov (napríklad takto získal trvalý pobyt S. R. alebo L. Č.) aby si zabezpečilo podporu Rómov v obecných voľbách. Na druhej strane terajšie vedenie obce po voľbách prihlásilo iných Rómov ako „odmenu“ za ich podporu súčasnému vedeniu obce v tých istých komunálnych voľbách (napríklad takýmto spôsobom bol prihlásený k trvalému pobytu G. K., ktorý v obci žil už viac ako 20 rokov).

Prípady rodiny P. K.

P. K. sa narodil v obci Svinia kde je aj trvalo prihlásený. Jeho už bývala manželka J. K., sa narodila v Jarovniciach, kde bola počas celého trvania manželstva trvale prihlásená a to aj napriek tomu, že sa niekoľkokrát snažila prihlásiť do obce Svinia, kde spolu s manželom od roku 1993 trvalo bývala. Spolu majú 6 detí, ktoré sú prihlásené v obci Jarovnice. Otec P. K. sa niekoľkokrát snažil prihlásiť tieto deti v obci Svinia, avšak na obecnom úrade mu (podľa jeho vyjadrenia) neustále odmietli poskytnúť trvalý pobyt s odôvodnením, že deti sú zapísané v bydlisku matky a na tomto fakte sa nič meniť nebude. Situácia sa nezmenila ani potom, čo všetky školopovinné deti boli zapísané v miestnej škole, t.j. v Základnej škole obce Svinia a tu navštevovali aj (a niektoré stále navštevujú) materskú škôlku.

Táto situácia mala pre túto rodinu značné negatívne dôsledky, pretože obec Svinia sa nachádza v okrese Prešov, ale obec Jarovnice sa nachádza v okrese Sabinov. To znamená, že všetka oficiálna administratíva spojená so systémom štátnych sociálnych podpôr, evidencie v nezamestnanosti, prídavkov na deti a pod. sa vybavuje v jurisdikcii dvoch okresov. Nehovoriac už o takom fakte, že J. K., aj napriek tomu, že bývala v obci Svinia, sa nemohla reálne zúčastňovať na chode obce (napríklad nemohla tam voliť), pretože formálne mala trvalý pobyt v inej obci.⁴⁸

---

⁴⁸ Všetky informácie som získal z osobného rozhovoru z menovanými P. K. a J. K.

Prípád rodiny I. Č. st. a Ž. P.

I. Č. st. sa narodil v obci Svinia. V súčasnosti patrí v tejto rómskej komunite k jedným z najstarších jej obyvateľov. Spolu so svojou prvou manželkou J. Č. mali spolu 11 detí. Po rozchode s J. Č. si I. Č. priviedol do Svinej novú družku M. P., s ktorou majú 4 deti (dnes už takmer dospelých). Aj napriek faktu, že pani M. P. býva v obci viac ako 20 rokov, obecný úrad ju stále odmieta prihlásiť k trvalému pobytu. O jej pobyte v obci a nechote tento stav akceptovať zo strany obecných štruktúr už v minulosti svedčí aj Uznesenie pléna MNV vo Svinej č. 24/82 z 23. 4. 1982, v ktorom sa v bode b) píše: *Plénum MNV doporučuje cestou OO-VB Chm.N.Ves a komisie pre OVP, znova prešetriť prípad cig. spoluobčanov I. Č. a H. T., Č. si dovedol do spoloč. domácnosti ešte družku s 3 deťmi a nikde nepracuje. H. zase bezdôvodne napadá občanov.*⁴⁹

Dcéra M. P. Ž. P. žije v spoločnej domácnosti v partnerskom vzťahu z miestnym Rómom M. Č.. Podobne ako jej matka, ani ona nemôže získať v obci trvalý pobyt a to aj napriek tomu, že už má dve deti.

Situácia pani M. P. a jej dcéry Ž. P. je dokonca zaznamenaná aj v uznesení obecného úradu. Ako príklad uvediem odpoveď na žiadosť o prechodný pobyt M. P., Z. Č. a Ž. Č., ktorým z obecného úradu prišla strohá odpoveď – výpis z uznesenia obecného zastupiteľstva, v ktorom sa konštatuje:

---

⁴⁹ Štátny ústredný archív Prešov, fond MNV Svinia 236, kartón 1, Zápisnice pléna MNV vo Svinej.

Obec Svinia, Obecný úrad, 082 32,

číslo: 35/2003.

Výpis

z 8. zasadnutia Obecného zastupiteľstva obce Svinia, konaného dňa

25.7.2003

o 19.00 v Kultúrnom dome vo Svinej.

Obecne zastupiteľstvo:

Zamieta:

55/2003: Žiadosti o prechodný pobyt v obci Svinia pre p. Margitu

Peštovú, p. Zitu Červeňákovú a Žanetu Červeňákovú.

Vo Svinej 27.7.2003

Agnesa Uličná

starostka obce

Nasleduje pečiatka obce a vlastnoručný podpis starostky. Žiadne vysvetlenie, žiadne zdôvodnenie.

Prípád sestier Z. a B. Č.

Sestry Z. a B. Č. pochádzajú z neďalekých Hermanoviec, kde majú do dnešného dňa aj trvalý pobyt. Obe sestry sa vydali za svojich súčasných manželov do obci Svinia. Obidve rodiny sa snažia o získanie trvalého pobytu vo Svini od začiatku ich spoločného života. Obidva páry pritom uzavreli riadny sobáš v obci Svinia. B. K a K. Č. 14. 6. 2001 a majú spoločne dve deti a Z. K. s K. Č. uzavreli sobáš 24. 2. 2000 (a majú spolu dve deti).

Vyjadrenie Obecného úradu na žiadosť Z. Č. je uvedené vo vyššie uvedenom Výpise. Manžel Z. K. K. Č. sa po obdržaní tohto rozhodnutia obrátil so žiadosťou o radu do Poradne pre občianske a ľudské práva do Košíc, kde zaslal žiadosť tohto znenia:

Kristián Červeňák, Svinia, ul. Hložská 252/29

Poradňa pre občianske a ľudské práva
Kováčska 28
K o š i c e
040 75 .

Vec: Žiadosť o radu:

Bývam v obci Svinia od svojho narodenia. Uzavrel som na Obecnom úrade vo Svinnej manželstvo so Zitou, rod. Kotlárovou. Spolu máme dve deti. manželka je rodáčka z Hermanoviec ale už 8 rokov býva vo Svinej. 24. 2. 2000 sme uzavreli manželstvo a ja sa pokúšam ju prihlásiť na prechodný alebo trvalý pobyt. Obecné zastupiteľstvo mi poslalo výpis z uznesení, kde moju žiadosť ale i žiadosti iných Rómov zamietlo. neviem či nekonali protiprávne lebo zamietli manželku prihlásiť aj na prechodný pobyt. Nie som si istý či o

tom vôbec obecné zastupiteľstvo má rokovať. Na verejnom zasadnutí, ktoré sa konalo 26. 9. 2003 sme tiež dostali ústnu odpoveď, že nie sú vysporiadané pozemky a preto nikoho neprihlásia. Pani starostka mala už vo svojom programe bod: kontrolovať prísťahovalectvo cudzích Rómov.

Nie je to diskriminačné?

V Svinia 29. 9. 2003

podpis

B. Č. sa na Obecný úrad obrátila so samostatnou žiadosťou.

Božena Červeňáková, nar. 21. 06. 1981, bytom Hermanovce 324

Obecný úrad
k rukám starostky obce
S v i n i a .

vec: žiadosť o prihlásenie k trvalému pobytu

Dolupodpísaná Božena Červeňáková, rodená Kotlárová, týmto láskavo prosím o prihlásenie k trvalému pobytu v obci Svinia na adresu ul. Hložská 250/27. na tejto adrese bývam spolu s manželom pánom Kristiánom Červeňákom, nar. 8. 10. 1979. manželstvo sme uzavreli dňa 14. 06. 2001. Spolu máme dve deti a to dcéru Anastáziu Červeňákovú, nar. 26. 05. 2001 a syna Samuela Červeňáka nar. 26. 04. 2003. Za kladné vybavenie žiadosti vopred ďakujem.

V Svinej, dňa 29. 9. 2003.

podpis

Prosím aby ste mi na moju žiadosť dali písomnú odpoveď.

Na túto žiadosť prišla pani B. Č. o pár týždňov odpoveď tohto znenia:

Obec Svinia, Obecný úrad, 082 32,

číslo: 41/2003.

Výpis

z 9. zasadnutia Obecného zastupiteľstva obce Svinia, konaného dňa 26.9.2003

o 19.00 v Kultúrnom dome vo Svinej.

Obecne zastupiteľstvo:

Zamieta:

58/2003: Žiadosť o trvalý pobyt Boženy Červeňákovéj.

Vo Svinej 6.10.2003

Agnesa Uličná

starostka obce

Opätovne nasleduje pečiatka obce a vlastnoručný podpis starostky. A opätovne žiadne vysvetlenie, žiadne zdôvodnenie.

Dlhodobé neprihlásenie k trvalému pobytu R. T. a Š. M.

V kontexte vyššie uvedeného tieto dva prípady vyznejú už viacmenej neprekvapivo. Š. M., narodený v Starej Lesnej, okres Kežmarok už niekoľko desaťročí býva v obci Svinia spoločne so svojou manželkou A. M. V tejto obci vychovali aj svojich 7 detí. Aj napriek tomu, stále mu nebol zaregistrovaný trvalý pobyt. Podobne aj R. T. je trvalé prihlásený v obci Richnava (okr. Gelnica) a to aj napriek tomu, že v obci Svinia žije už od roku 1993 so svojou družkou A. K., s ktorou spoločne vychovávajú 4 deti. Táto situácia je zvláštna minimálne aj tým, že v oboch prípadoch obecný úrad poskytol obidvom rodinám po povodniach oficiálne bývanie v náhradných unimobunkách, v ktorých ubytoval viac ako 40 rodín, ktoré prišli o svoje príbytky po ničivej povodni v lete 1998. Ani tento fakt však pre miestny obecný úrad nie je dostatočný nato, aby zlegalizoval situáciu, existenciu ktorej sám potvrdil (pridelením náhradného ubytovanie), to znamená fakt, že obidvaja menovaní v obci trvale bývajú.

Obidva prípady sú zvláštnne ešte aj tým, že v prípade Š. M. sa jedná o občana, ktorého trvalý pobyt je asi najďalej zo všetkých. Výsledkom toho je, že pán Š. M. nie je evidovaný na Úrade práce ako nezamestnaný (pravidelne dochádzať do Kežmarku zo Svinej a hlásiť sa na úrade je reálne nemožné) a teda jeho sociálna podpora je evidovaná iba prostredníctvom jeho manželky. V prípade jej úmrtia však pán M. nebude mať nárok na štandardný dôchodok a štandardnú štátnu sociálnu pomoc, práve z dôvodu neevidovania sa na Úrade práce. V prípade pána R. T. sa jedná o prípad, kedy trvalý pobyt je v inom kraji (okres Gelnica patrí do Košického kraja). Problémy pána R. T. sú takmer identické s prípadom pána Š. M.

Takéto konanie Obecného úradu však z určitého uhlu pohľadu neprekvapuje. Ako už bolo konštatované v sťažnosti K. Č., starostka

obce svojim spôsobom sa iba snaží „dodržať“ sľub daný voličom, ktorý deklarovala vo svojom predvolebnom programe, v ktorom sa okrem iného hovorí, že v nasledujúcich rokoch bude *kontrolovať prísťahovalectvo cudzích Rómov*.

Zrušenie výstavby novej obytnej lokality pre Rómov v obci Svinia

Asi najvýstižnejší prípad marginalizácie Rómov, ktorý je však plne právne korektný, je situácia ohľadom výstavby novej lokality pre Rómov v obci Svinia, nazývanej Borový kút. Dejiny tejto kauzy spadajú ešte do roku 1993, kedy túto obec po prvý krát navštívil profesor kanadskej Thmpson Rivers University z mesta Kamloops (Britská Kolumbia v Kanade) Dávid Z. Scheffel. Po zhlíadnutí situácie, v ktorej bývali miestni Rómovia sa rozhodol, že sa pokúsi niečo urobiť pre túto komunitu a po päťročnej príprave začal realizovať komunitný rozvojový Projekt Svinia. Tento projekt od začiatku mal za partnera okrem iného aj americkú mimovládnu organizáciu Habitat for Humanity International (HFHI), ktorá sa orientuje práve na oblasť bývania. Táto organizácia ponúkla obci Svinia možnosť výstavby 20 až 30 rodinných domčekov pre miestnych Rómov. Jedinou podmienkou zo strany HFHI bolo poskytnutie vhodných pozemkov.

Prvotný variant zo strany obce bol, že tento zámer sa bude realizovať v lokalite neďalekého autocampingu, ktorý bol síce v katastri obce Svinia, ale priestorovo bol bližšie k obci Chminianska Nová Ves. Susedná obec okrem toho mala aj polovičný vlastnícky podiel v tejto lokalite. Po počiatkových jednaniach sa obec Svinia rozhodla odkúpiť tento podiel od susednej obce Chminianska Nová Ves. Táto spočiatku súhlasila a bola už aj dohodnutá cena. Potom čo sa však dozvedeli, že do tejto lokality majú byť umiestnené rodinné domy pre Rómov z obce Svinia, od pripravovaného predaja odstúpila s tým, že svoj podiel za žiadnu cenu nepredá. Takýmto spôsobom sa prvotný variant ukázal ako nepriechodný.

Skôr než sa mohlo začať uvažovať s novu alternatívou došlo k známym tragickým povodniam, spôsobeným vyliatím sa malého

potôčika, ktorý sa volá Malá Svinka a ktorý preteká obcou. Táto povodeň v júli 1998 v susedných Jarovniciach usmrtila 50 ľudí (prevažne Rómov). Vo Svinej sa utopilo „iba“ jedno dvojročné dievčatko. Povodeň však takmer úplne zničila pôvodnú rómsku osadu, ktorá sa nachádzala v tesnej blízkosti potoka. Obec bola nútená najskôr riešiť akútny stav s bývaním Rómov. Paradoxne to bola práve povodeň, ktorá prinútila kompetentné orgány zapodievať sa neutešenou situáciou v miestnej rómskej osade. Kompetentné orgány tesne po povodni zabezpečili kompletne vyčistenie osady od komunálneho odpadu, ktorý sa v nej hromadil po dobu niekoľkých rokov, pretože sa nijako nekolekcionoval a teda ani nevyvážal. Následne upravili nevyhovujúci okraj osady bezprostredne pri potoku tým, že sa terén kamennou navážkou zdvihol asi o dva metre a na takto vzniknutý priestor umiestnili 40 unimobuniek, do ktorých „dočasne“ umiestnili povodňou postihnutých Rómov. Pojem dočasne v tomto prípade znamená – do dnešných dní. Projekt Svinia zabezpečil okrem toho ešte z prostriedkov holandskej vlády budovu z 24 unimobuniek, v ktorých býva 11 rodín.

V tejto situácii, obec dostala značné finančné prostriedky na riešenie situácie povodňami postihnutých miestnych Rómov. Okrem iného sa jednalo o prostriedky z humanitárnej pomoci Českej republiky v celkovej výške cca 2.000.000 Sk (cca 45.000 USD). Vtedajšie obecné zastupiteľstvo tieto prostriedky plánovalo použiť (a v značnej miere aj použilo) okrem iného na odkúpenie pozemkov pre novú lokalitu, v ktorej sa mala realizovať výstavba bytov alebo domčekov pre miestnu rómsku komunitu. Vtedajšie obecné zastupiteľstvo sa však nedokázalo jednoznačne rozhodnúť, v ktorej lokalite by sa mala táto výstavba realizovať a preto urobilo 23.10.1998 obecný prieskum, v rámci ktorého bolo rozdistribuovaných 207 anketových lístkov (jeden lístok do každej domácnosti, to je do každého domu, ktorý mal číslo

popisné; takýmto spôsobom sa podarilo reálne znemožniť miestnym Rómom zúčastniť sa na tomto hlasovaní, lebo oficiálne v obci sú legálne iba spomínané 4 bytovky, to je 32 bytov – Rómovia, ktorí majú v obci miernu väčšinu takto mali iba 32 hlasov na rozdiel od neRómov, ktorí mali spoločne 175 hlasov.

Výsledky ankety boli nasledovné. Na otázku, či sú za výstavbu v novej lokalite nazývanej *Za mlynom* (neskôr premenovanej na Borový kút) hlasovalo 159 hlasov (t. j. 80% opýtaných), za výstavbu v lokalite súčasnej osady hlasovali iba traja (t. j. 1.5% opýtaných), proti výstavbe bolo 14 hlasov (t. j. 7% opýtaných) a 23 hlasov nebolo odovzdaných, t. j. hlasovania sa nezúčastnilo (t. j. 11.5% opýtaných). Na základe tohto hlasovania bola vybraná lokalita. Následne sa začal veľmi zdĺhavý proces prípravy tejto lokality na výstavbu. Najskôr bolo nutné zistiť majetkovo-právne vzťahy týchto pozemkov. Po tom, čo bol konečne ukončený zjednodušený register vlastníkov pôdy v katastrálnom území obce Svinia sa zistilo, komu vlastne potrebné pozemky patria a začal sa proces vyjednávania, výmeny a odkupovania pozemkov v celkovej výmere 13 hektárov. Paralelne s týmto procesom sa zistilo, že ponuka HFHI postaviť 20-30 domov je síce veľmi zaujímavá, avšak situáciu Rómov v obci, kde je viac ako 110 rodín, to v zásadnom význame nerieši. Obec sa preto obrátila na štát o pomoc pri výstavbe ešte väčšieho počtu bytových jednotiek. Plánovala pritom postaviť z prostriedkov štátu približne 70 rodinných domčekov. Práve v tejto dobe Ministerstvo výstavby a verejných prác zverejnilo ponuku obciam, požiadať si zo špeciálneho fondu, ktorý zriadilo toto ministerstvo, o dotáciu na výstavbu tzv. sociálnych bytov. Táto dotácia mohla dosahovať až 80% potrebných nákladov s tým, že zostávajúcich 20% musí spolufinancovať obec. Ako forma spolufinancovania bola akceptovaná aj práca vykonaná tretími osobami na výstavbe týchto bytov, resp. domčekov. V tomto prípade to znamenalo, že ak si

Rómovia postavili sami tieto nájomné domčeky, obec splní požadovanú 20% spoluúčasť a teda z obecného rozpočtu nebolo potrebné vyčleniť na tento účel žiadne finančné prostriedky.

Ministerstvo výstavby a verejných prác SR však vyžadovalo okrem splnenia technických limitov (maximálna zastavaná plocha, maximálny počet miestností, maximálna výška obstarávacích nákladov na meter štvorcový, úprava stien, podlahy, zavedenie vody a pod.) aj stavebné povolenie. Stavebné povolenie však vydáva Odbor životného prostredia príslušného okresného úradu, ktorý požaduje na vydanie tohto povolenia splnenie niekoľkých podmienok: preukázanie vlastníckeho vzťahu k stavebným pozemkom, dostupnosť alebo riešenie inžinierskych sietí a projektovú dokumentáciu k stavbe. Práve to bol najväčší problém obce Svinia. Pozemky, na ktorých sa plánovala výstavba, patrili poväčšine miestnym neRómom, od ktorých ich bolo nutné odkúpiť, pozemky boli lokalizované mimo intravilán obce a boli registrované ako poľnohospodárska pôda a nemali možnosť sa napojiť na inžinierske siete. Práve v tejto dobe prišla ponuka zo strany Európskej únie, ktorá v rámci predvstupového fondu Phare schválila projekt *SK Phare 2001 – Infraštruktúra do rómskych osád*, ktorý plánoval financovať infaštruktúrne aktivity v 30 rómskych komunitách. Do tohto programu sa Projektu Svinia podarilo po veľmi zložitých jednaniach zapojiť aj obec Sviniu. Táto z celkového rozpočtu projektu 16.7 milióna EUR plánovala využiť 1.5 milióna EUR. Vďaka týmto dotáciám obec Svinia mohla postaviť kompletnú infraštruktúru nielen do novej lokality pre Rómov, ale postavila by vodovod a kanalizáciu takmer pre celú obec. Vyššie spomínané finančné prostriedky v rámci popovodňovej pomoci obec použila čiastočne na elektrifikáciu osady, ale hlavnú časť použila na výkup pozemkov od miestnych neRómov. V čase kedy je v tomto regióne poľnohospodárska pôda nepredajná ani za bonitnú cenu (ktorá v prípade pozemkov v lokalite Borový kút bola

2.10 Sk/m²) obec Svinia vykupovala tieto pozemky za 15 Sk/m². V prípade, že majitelia nechceli predať túto pôdu, mali možnosť ju s obcou vymeniť za pôdu v inej časti obce a to v pomere 1:2, t. j. za jeden meter štvorcový v pôvodnej lokalite by v novej lokalite dostali 2 metre štvorcové. V prípade, že pôda patrila neznámym vlastníkom bola podľa zákona v správe Slovenského pozemkového fondu, ktorý ju mohol obci prenajať na 50 rokov. Po rôznych peripetiách sa nakoniec obci podarilo získať do vlastníctva, zabezpečiť si zmluvami o budúcej zmluve (výmena) alebo prenájmom viac ako 12 hektárov z požadovaných 13 hektárov. Iba asi 0.8 hektára v tejto lokalite patrilo konkrétnym vlastníkom, ktorí deklarovali, že svoje pozemky alebo podiely nepredajú. Na to, aby obec mohla tieto pozemky, registrované ako poľnohospodárska pôda, využiť ako stavebné bolo nutné zmeniť územný plán obce formou dodatku k územnému plánu, ktorý by novú lokalitu definoval ako satelit intravilánu obce. Na tento účel obec požiadala architektonický ateliér Ing. Ligusa o vypracovanie územného plánu pre novú osadu, ktorý bol vypracovaný a daný na verejnú diskusiu. Nespokojní poslanci vtedajšieho zastupiteľstva však iniciovali miestne referendum o tom, či sa má vôbec pokračovať v pripravovanej výstavbe. Referendum prebehlo v obci 4. 8. 2001 a zo 776 oprávnených voličov odovzdalo referendumové lístky 433 ľudí, z ktorých 431 bolo platných. Z platných hlasovacích lístkov 308 (t. j. 71.5%) hlasovali za pokračovanie výstavby a 119 (t. j. 28%) bolo proti výstavbe. Prípravné práce na výstavbe pokračovali aj napriek veľmi búrlivým verejným schôdzam, výsostne antirómskym vyjadreniam mnohých neRómov a pod.

V tejto atmosfére sa v decembri 2001 konali na Slovensku voľby do obecných zastupiteľstiev, v ktorých si obyvatelia obce Svinia zvolili nové obecné zastupiteľstvo a novú starostku. Toto nové zastupiteľstvo bolo kompletne zástancami nepokračovania vo výstavbe. Prejavilo sa

to ihneď po prevzatí moci v obci, kedy nové zastupiteľstvo na svojom 2. zasadnutí zrušilo uznesením č. 10/2003 pôvodne uznesenie č. 145/98, ktorým sa určovala lokalita „Za mlynom“ (Borový kút) na výstavbu rómskej osady s občianskou vybavenosťou a komplexnou infraštruktúrou a zároveň uznesením č. 11/2003 schválila výstavbu infraštruktúry v novej osade. Tento akt sa uskutočnil aj napriek tomu, že obecné zastupiteľstvo vedelo, že týmto spôsobom nespĺnia podmienky dané projektom Phare 2001 a teda budú z tohto programu vylúčení a že získanie dotácie mimo tohto projektu priamo zo strany štátu je nereálne a je možné o ňom uvažovať iba v hypotetickej, teoretickej rovine. Takto obec Svinia de-facto zastavila výstavbu novej lokality pre miestnych Rómov a znemožnila im tak získať kvalitatívne lepšie a hlavne vyhovujúce bývanie. Okrem toho obec, ktorá má ročný rozpočet približne 4 milióny korún takto prišla o dotáciu v celkovej výške minimálne 150 miliónov korún, vďaka ktorej by sa vyriešil jeden z najpálčivejších problémov obce – kanalizácia, verejný vodovod, spracovanie územného plánu obce, riešenie tzv. rómskej otázky v obci a pod. Obecné zastupiteľstvo jednalo tak iba preto, že tieto prostriedky boli určené prostredníctvom rómskych programov a títo by v konečnom dôsledku mali z nich aj najväčší úžitok. Dovolím si povedať, že v tomto prípade okrem zjavne rasistických pohnútok v prípade časti nerómskeho obyvateľstva Svinej „zaúradovala“ obyčajná ľudská závišť (inak povedané – *Prečo sa má dávať Rómom a nám kto pomôže...*).

V neposlednom rade tu môžeme povedať, že prostriedky použité na vypracovanie územného plánu Borového kúta a na vykúpenie pozemkov neboli použité na účel, na aký boli poskytnuté – t. j. ich použitím sa situácia Rómov v obci vôbec nezlepšila, možno práve naopak.

Odmietnutie spolupráce Obecného zastupiteľstva s mimovládnyimi organizáciami pôsobiacimi v obci.

Určítym vyvrcholením protirómskych aktivít súčasného vedenia obce je uznesenie č. 34/2003 z 28.2.2003, ktoré bolo prijaté na 3. zasadnutí obecného zastupiteľstva a v ktorom sa konštatuje, že obecné zastupiteľstvo *schvaľuje ukončenie činnosti s nadáciami pôsobiacimi v našej obci Habitat a CIDA od 1.4.2003*. Práve aktivity týchto organizácií sa dlhodobo v obci zameriavali na pomoc miestnej rómskej komunite.

Okrem už spomínaných organizácií obecné zastupiteľstvo odmietlo aj spoluprácu s ďalšími mimovládnyimi organizáciami, ktoré ponúkali pomoc obci pri riešení aj rómskeho problému. V poslednom období toto zastupiteľstvo opätovne odmietlo novú ponuku americkej nadácie Habitat for Humanity International, v rámci ktorej ponúkli obci pokračovať v začatých aktivitách smerujúcich k možnosti výstavby niekoľkých rodinných domov pre miestnych Rómov s tým, že obecné zastupiteľstvo môže opätovne samo navrhnuť miesto a spôsob výstavby.

Podobne dopadla aj mimovládna organizácia ETP Slovensko, ktorá ponúkla zapojenie obce Svinia do ich úspešného projektu *Tvoj Spiš*, ktorý ETP realizuje v niekoľkých lokalitách v Spišskom regióne⁵⁰. Na zapojenie Svinej do tohto Projektu sľúbila obci prispieť finančnými prostriedkami aj Kancelária kanadského veľvyslanectva v Bratislave.

---

⁵⁰ Bližšie informácie o tomto projekte je možné nájsť na internetovej stránke www.etp.sk

Ignorovanie situácie v bytových domoch v rómskej osade zo strany OcÚ Svinia

Ďalším príkladom marginalizácie Rómov z obce Svinia v oblasti bývania je situácia so štyrmi bytovkami, ktoré sú umiestnené priamo v rómskej osade. Na konci 80. rokov minulého storočia, boli v tzv. Dolnej osade postavené štyri dvojposchodové bytovky (v každej je 8 nízkoštandardných bytov). Do tejto doby boli v obci dve osady - tzv. Horná osada a Dolná osada. Postavením bytoviek v Dolnej osade došlo k zrušeniu Hornej osady. To, že sa tak dialo mimo aktívnej participácie a súhlasu miestnych Rómov, nie je potrebné zvlášť zdôrazňovať. Tieto bytovky aj napriek tomu, že ich Rómovia využívajú iba niekoľko rokov sú značne zdevastované. Chýba v nich už vodovodná a kanalizačná infraštruktúra, elektrické rozvody sú v značne nevyhovujúcom stave, okná a dvere sú na tom podobne. Tento stav sa zo strany miestnych neRómov interpretuje ako jasný dôkaz neschopnosti miestnych Rómov žiť podľa štandardov majoritnej spoločnosti. V skutočnosti problém je niekde uprostred. Nechcem v tejto správe idealizovať miestnych Rómov, mnohí skutočne nevedia v dostatočnej miere používať tieto byty podľa štandardov majoritnej spoločnosti, avšak ani nerómska časť v tomto smere nie je bez viny. To, že nikto z miestnych (kompetentných) neRómov nenavštevuje osadu a „nepomáha“ Rómom zapojiť sa do života obce nechávam bokom. Nemôžem však ignorovať fakt, že bytovky boli postavené značne neodborne, ba priam fušersky. Uvediem iba niekoľko príkladov. Bytovky boli napojené na miestnu vodovodnú infraštruktúru a čerpali vodu z dvoch studní, špeciálne pre tento účel vyhlíbených v ich blízkosti. Bohužiaľ, lokalita kde stoja bytovky je na močaristých pôdach, ktoré sami o sebe nie sú predpokladom kvalitného vodného zdroja. Okrem toho, nad osadou sa nachádza poľnohospodárske pole, na

ktoré miestne Jednotné roľnícke družstvo pravidelne vyvážalo hnoj a močovku zo svojich kravínov ako aj na ňom v hojnej miere používalo priemyselné hnojivá. Všetky tieto chemické a biologické látky sa takmer okamžite dostali do spodných vôd a následne do studní. Sám som bol prítomný keď v roku 1993, v čase, keď ešte fungovala vodovodná infraštruktúra, mi Rómovia otvorili studňu, z ktorej sa mala čerpať pitná voda. Táto však pripomínala skôr kanalizačnú stoku ako zdroj pitnej vody.

Podobne to bolo aj s veľkokapacitnými žumpami, na ktoré boli napojené bytovky. Tieto boli postavené tak, že ich horný okraj prevyšoval okolitý terén a k tomu ešte boli postavené neprofesionálne, tak, že neboli utesnené. Vzhľadom na vysokú hladinu spodnej vody sa veľmi rýchlo zaplnili a prestali plniť svoju úlohu. K tomu všetkému v čase veľkých dažďov dochádzalo k situácii, kedy spodná voda spoločne s dažďovou vyplavili obsah žumpy na miestne priestranstvo. Po povodniach, v rámci upratovania osady, sme nechali vyčistiť aj žumpy. Fekálne vozy z nich vyťahali viac ako 50 metrov kubických fekálií. Bohužiaľ, ani nie za týždeň, žumpy boli opäť plné – spodnej vody. Na dôvažok k tomu, keď sme pri tejto príležitosti otvorili kanalizačné potrubie z jednej bytovky, k veľkému údivu sme zistili, že toto nie je postavené tak aby malo primeraný spád do žumpy, toto malo dokonca stúpanie. Podobným spôsobom boli veľmi neprofesionálne postavené kanalizačné zberače na dažďovú vodu v okolí bytoviek.

Obec aj napriek tomu, že je oficiálnym vlastníkom týchto bytoviek, sa o nich od ich dostavby takmer vôbec nestará a žiadne investície do ich údržby alebo renovácií viac nevložila. Ak však neberieme do úvahy výmenu dverí po povodniach v roku 1998 a následné vydezinfikovanie a vymaľovanie týchto priestorov. Je však nutné upozorniť, že sa tak dialo v rámci likvidácie povodňových škôd a bolo to financované z

mimoobecných zdrojov (t.j. zo zdrojov určených práve na likvidáciu týchto škôd).

Veľmi zaujímavým spôsobom takto vzniknutú situáciu nakoniec riešila samotná obec. V polovici 90. rokov minulého storočia obec zmenila dovtedy platné nájomné zmluvy za nové, v ktorých poskytuje spomínané obecné byty miestnym Rómom bez platenia nájomného. Tento, na prvý pohľad výsostne humanitárny a ústretový krok, však mal za následok fakt, že obec na základe tejto situácie tvrdí, že týmto spôsobom nemusí udržiavať a opravovať tieto bytovky, pretože Rómovia sa na ich prevádzke finančne vôbec nepodieľajú.

Podobne absurdne vyznie aj na prvý pohľad logické zdôvodnenie faktu, prečo obec investuje z obecného rozpočtu tak málo (alebo vôbec žiadne financie) do Rómskej osady. Pri neoficiálnych rozhovoroch s miestnymi neRómami (hlavne s bývalými alebo súčasnými členmi obecného zastupiteľstva) najčastejším argumentom je to, že Rómovia sa nepodieľajú na príjmoch obce, lebo neplatia dane za nehnuteľnosti. Podľa mojich predbežných archívnych výskumov v Štátnom okresnom archíve v Prešove však obec Rómom minimálne v povojnovom období nikdy dane za nehnuteľnosti nevyrúbala a to aj napriek tomu, že tieto nehnuteľnosti mali čísla popisné.

Historické doklady potvrdzujúce majetkovo-právny nárok Rómov na pozemky v nerómskej časti obce.

Pri výskume v Štátnom ústrednom archíve v Prešove som narazil ešte na veľmi zaujímavý historický dokument, ktorý má priamy dopad na bývanie Rómov v obci Svinia. V povojnových rokoch, hlavne však po komunistickom prevrate v roku 1948 došlo k zabaveniu a znárodneniu majetku kolaborantov, Nemcov, Maďarov, veľkostatkárov a pod. K podobnému procesu došlo aj vo Svinej, kde došlo k znárodneniu majetku miestneho maďarského veľkostatkára Sinaiho. V následných rokoch časť jeho pozemkov (hlavne bývalý ovocný sad) bola poskytnutá miestnym ľuďom ako stavebné pozemky. V roku 1959 bolo takýmto spôsobom pridelených aj 5 pozemkov miestnym Rómom, každý s výmerou 480 m². Všetky tieto pozemky sa nachádzajú v blízkosti bývalej tzv. Hornej osady. V kontexte situácie v akej sa nachádzajú Rómovia v obci ani neprekvapuje fakt, že tieto pozemky nie sú nikde v oficiálnych dokumentoch v súčasnosti zaznamenané a vlastnícke právo na nich je Rómom upierané.

Rekonštrukcia budovy tzv. *Starej fary* pre potreby aktivít miestnej rómskej komunity

Určítym okrajovým problémom v tejto komunite (minimálne v rovine predošlých hlavných problémových okruhov) sa javí aj oprava miestnej nehnuteľnosti nazývanej *Stará fara* z prostriedkov z mimovládnych organizácií, ktoré boli poskytnuté obci iba pod podmienkou, že táto budova bude slúžiť na aktivity spojené s riešením neutešenej situácie miestnych Rómov. Budova, aj napriek faktu, že je už zrekonštruovaná, do dnešného dňa nie je nijako využívaná. Predpoklad, že v dohľadnej dobe využívaná bude alebo že bude využívaná pre potreby Rómov je minimálna (viac v teoretickej rovine). Na rekonštrukciu tohto objektu poskytla financie hlavne Karpatská nadácia.

Mesto Prešov

Stručný popis mesta a situácie Rómov

Mesto Prešov je tretím najväčším mestom na Slovensku. Prvá zachovaná písomná zmienka o Prešove je v listine kráľa Belu IV. z roku 1247. V roku 1299 udelil Prešovu kráľ Ondrej III. mestské výsady. Mesto leží približne v strede regiónu východného Slovenska, obkolesené Košickou kotlinou, Slanskými vrchmi a Šarišskou vrchovinou. Nadmorská výška historického centra, ktoré je vyhlásené za národnú kultúrnu pamiatku, je 252 metrov nad morom.

Prešov má rozlohu 73,14 km² a je metropolou najväčšieho kraja na Slovensku, ktorý pozostáva z 13 okresov. Plní funkciu významného administratívneho centra. Mesto dnes tvoria štyri katastrálne územia: Prešov, Solivar, Nižná Šebastová a Šalgovík. Žije tu cca 93 000 obyvateľov. V národnostnej štruktúre výrazne dominujú Slováci, ktorí tvoria 94,7% celkového počtu obyvateľov. Z národnostných a etnických menšín sú zastúpení: Ukrajinci 1,4%, Rómovia 1,2%, Česi 1%, Maďari 0,2% a ostatní 0,5%.

V náboženskej štruktúre najväčší podiel majú rímskokatolíci 57,8%, ďalej nasledujú gréckokatolíci 7,1%, evanjelici a. v. 4,1%, pravoslávni 1,1% a vyznávači ostatných vierovyznaní 0,8%. Bez vyznania je 11,2% a nezistených 17,9% obyvateľov Prešova.

V oblasti kultúry má Prešov dve stále divadelné scény - Divadlo Jonáša Záborského a Divadlo Alexandra Duchnoviča. V meste sú tri kiná, amfiteáter, Park kultúry a oddychu a Odborový dom kultúry. Najvýznamnejšími knižnicami v Prešove sú Štátna vedecká knižnica, Univerzitná knižnica a Knižnica P. O. Hviezdoslava. Zaujímavé múzejné zbierky zhromažďuje a vystavuje vo viacerých expozíciách Krajské múzeum. Unikátna je stála expozícia Bárkányovej zbierky

judaík v Židovskej ortodoxnej synagóge. Pozoruhodné výstavy výtvarného umenia pripravuje Šarišská galéria. Sieť kultúrnych zariadení dopĺňa Hvezdáreň a planetárium, Šarišské osvetové stredisko.

Prešov má dlhoročné tradície v oblasti vzdelávania. Základné vzdelanie poskytuje 22 základných škôl, ktoré navštevuje 13 355 žiakov. Popri štátnych školách sú tu aj alternatívne školy - cirkevné a súkromné. Rozvinuté je stredné školstvo. Zastúpené je 37 školami. Mesto Prešov je vysokoškolským centrom. Sídli tu Prešovská univerzita s Filozofickou fakultou, Fakultou humanitných a prírodných vied, Fakultou manažmentu, Pedagogickou fakultou, Fakultou zdravotníctva a opatrovatelstva, Gréckokatolíckou bohosloveckou fakultou a Pravoslávnu bohosloveckou fakultou. Technické vzdelanie poskytuje Fakulta výrobných technológií Technickej univerzity v Košiciach so sídlom v Prešove. Na týchto vysokých školách študuje v rozličných formách štúdia vyše 5 000 poslucháčov.

Odvetvová štruktúra priemyslu umiestneného v Prešove je výrazne diverzifikovaná. Najvýznamnejším je strojársky, kovospracujúci a konfekčný priemysel. Nachádza sa tu aj drevospracujúci priemysel, ktorý zastupujú dva veľké podniky a už tradične polygrafický priemysel. Rozsiahly je potravinársky priemysel. Reprezentuje ho 7 väčších podnikov. Unikátnym podnikom je Solivary a. s., jediný závod na ťažbu a spracovanie soli na Slovensku. Priemyselnú štruktúru dopĺňa celý rad menších podnikov a výrobných družstiev.⁵¹

Rómovia v tomto meste žijú v niekoľkých lokalitách. Presný počet Rómov v meste sa nedá určiť, ale odhaduje sa, že všetkých Rómov v meste býva asi 5,000. Najväčšie koncentrácie Rómov sú v lokalite

---

⁵¹ Informačná časť o Meste Prešov je spracovaná so zdrojov www.presov.sk

Stará tehelná, na ulici Tarasa Ševčenku a v mestskej časti Solivar v lokalite Pod Hrádkom. Veľká časť Rómov býva však rozptýlená v jednotlivých mestských častiach Prešova.

Vývoj situácie v tzv. kauze Stará tehelňa

V kontexte môjho výskumu ma bude zaujímať iba situácia v lokalite *Stará tehelňa*, kde sa nachádza najväčšia koncentrácia Rómov v meste. Problémy Rómov v tomto meste sú značné a nie sú o nič menšie ako v ostatných okolitých rómskych komunitách. Vzhľadom na urbanistický charakter tejto lokality, vyskytujú sa tu aj špecifické prípady alebo skôr varianty problémov. Asi najväčšie problémy, ktoré sa týkajú fenoménu bývania majú Rómovia v lokalite *Stará tehelňa*, kde sa vďaka aktivitám Mestského úradu nasťahovali tzv. neplatiči z bývalých tzv. rómskych ulíc Sabinovská a Majakovského.

Tzv. kauza *Stará tehelňa* má relatívne hlboké korene a siaha až do druhej polovice 90. rokov minulého storočia. Túto problematiku miestne médiá neustále sledovali a tak máme možnosť spätne rekonštruovať celý jej vývoj. Veľmi dobré informácie mi poskytol aj Ing. architekt Debnár, v súčasnosti zamestnanec útvaru hlavného architekta mesta Prešov, ktorý v minulosti zastával v Prešove post hlavného architekta mesta Prešova. Práve počas jeho funkčného obdobia sa celá výstavba v Starej tehelni realizovala.

Situácia Rómov v lokalite Prešova na uliciach Sabinovská a Majakovského bola už dlhšiu dobu predmetom záujmu verejnosti. Miesto, ktoré bolo takmer v centre mesta bolo značne zdevastované, pôsobilo veľmi negatívne na obyvateľov mesta, ktorí sa stále častejšie domáhali vyriešenia tejto situácie. Práve na spomínaných uliciach (ulice Sabinovská a Majakovského) sa nachádzalo niekoľko bytoviek z 50. rokov, do ktorých sa postupom času nasťahovali sociálne slabšie vrstvy obyvateľstva, značná časť z nich boli práve Rómovia. Takýmto spôsobom došlo k tomu, že v týchto bytovkách vznikla asi najväčšia koncentrácia Rómov v celom meste. Postupne, ako bytový fond v týchto bytovkách chátral, stávali sa tieto byty stále menej zaujímavými

pre ostatné obyvateľstvo (resp. pre ostatných žiadateľov o pridelenie mestského bytu) a preto mesto (ktoré bolo vlastníkom všetkých týchto bytov) bolo nútené prideľovať tieto byty stále menej náročnejším žiadateľom. Je len logické, že väčšina z týchto žiadateľov patrila do skupiny tzv. malo prispôsobivých rodín, alebo do skupiny tiež nazývaných problémové rodiny. Koncom 90. rokov minulého storočia došla situácia v tejto lokalite do kritického bodu, kedy ďalšie zotrvanie rodín v týchto bytovkách sa stávalo viac a viac problematickým a hlavne životu nebezpečným. V týchto bytovkách, v ktorých sa rok od roku zvyšovala hustota zaľudnenia, už takmer nefungovala infraštruktúra, v niektorých boli zdevastované spoločné priestory, v ktorých sa hromadili odpadky, začínala sa narúšať statika striech a pod. Značná časť nájomníkov sa z rôznych príčin stala neplatičmi, čo postupne viedlo k tomu, že správca týchto bytov, mestský podnik SPRAVBYT a.s., postupne vypájal jednotlivé byty od privodu vody, Východoslovenské elektrárne zase od elektrickej energie a pod.

Veľmi zaujímavý spôsob akým sa niektoré rodiny dostali do sféry neplatičov mi popísal pracovník Belgického Červeného kríža, pán František Jeleň, ktorý už niekoľko rokov pôsobí ako komunitný pracovník v lokalite Stará tehelňa. Mnohé rodiny fakt odpojenia od inžinierskych sietí (hlavne elektrických) ignorovali a napájali sa nelegálne na existujúce inžinierske siete, hlavne v spoločných priestoroch. To viedlo automaticky k zvýšenej spotrebe v týchto spoločných priestoroch, ktorú úplne logicky a legálne správca týchto bytoviek rozpočítal medzi zostávajúcich platičov. Títo odmietli platiť takéto nelegálne odbery, fakticky odmietali platiť spotrebovanú energiu za niekoho úplne cudzieho, čím sa sami stávali neplatičmi. **Napriek tomu niekoľko rodín si tieto účtované nedoplatky splatilo a fakticky nikdy neboli neplatičmi.**

V roku 1996 sa útvár hlavného architekta mesta Prešov obrátil na Stavebný úrad aby sa vyjadril k existujúcemu stavu bytových domov na ulici Sabinovská a Majakovského. Stavebný úrad vydal rozhodnutie, podľa ktorého počas kontroly, ktorú jeho pracovníci vykonali na mieste zistili, že bytové domy nevyhovujú slovenským štátnym normám a teda nie sú vhodné na bývanie. Ich stav zhodnotili ako havarijný aj z hygienického hľadiska. Skonštatovali havarijný stav inžinierskych sietí, poškodené krovky niektorých striech, u ktorých bola narušená ich statika, poškodenie okien, dverí a pod. Stavebný úrad vo svojom rozhodnutí označil tieto bytovky za neobývatel'né a nariadil ich majiteľovi, t.j. mestu Prešov, riešiť situáciu ľudí, ktorí bývali v týchto domoch ako nájomníci. Stanovisko stavebného úradu bolo publikované aj v médiách a vedúci odboru životného prostredia OÚ Prešov Stanislav Harčarík v ňom jasne konštatoval:

"Ešte v apríli nás požiadal Spravbyť, a. s. Prešov o výkon štátneho stavebného dohľadu nad bytovými domami na týchto uliciach. Obhliadku sme vykonali za účasti kompetentných orgánov, vrátane hygienikov a požiarnikov. Mesto si vyžiadalo aj nezávislý znalecký posudok technického stavu," uviedol včera pre náš denník vedúci odboru životného prostredia na OÚ Marián Harčarík. Dodal, že na základe záverov z výkonu štátneho stavebného dohľadu uložili mestu Prešov, ako vlastníčkovi nehnuteľností, vykonať nevyhnutné opravy a zároveň doložiť projektovú dokumentáciu. Mesto musí teraz zvážiť, či bude opravy robiť za plnej prevádzky, alebo nájomníkov presťahuje do iných bytov.

[...]

"Na uliciach Majakovského a Sabinovskej znalec konštatoval, že sú už za prahom životnosti, ďalej je nutná oprava komínov, podláh, rekonštrukcia rozvodov a elektroinštalácie, kanalizácie a vodovodu. Pri zamakajúcich omietkach by bola potrebná oprava strešných

konštrukcií, ale aj vnútorných zariadení. Okresný hygienik konštatoval, že z hľadiska zdravia sú byty nevhodné na obývanie. Faktom je, že ani z hľadiska stavebno-technického sú nevyhovujúce," konštatoval Harčarič. Netajil, že neprimerané opotrebovanie objektov spôsobilo aj bezohľadné zaobchádzanie terajšími nájomníkmi a systematické znečisťovanie.⁵²

Mestské zastupiteľstvo poverilo Útvar hlavného architekta aby sa začal zaoberať vzniknutou situáciou a spracoval návrh na jej riešenie. Už od samého začiatku bolo jasné, že jediným reálnym riešením je výstavba nového komplexu nájomných bytov. Otáznym ostávala jeho lokácia. Do úvahy prichádzalo niekoľko lokalít na pozemkoch, ktoré v tom čase patrili mestu Prešov. Najpravdepodobnejšími sa ukazovali dva varianty. Pozemok na okraji mesta smerom na Košice za areálom podniku ZVL a druhou bola lokalita kynologického klubu na okraji mesta v mestskej časti Solivar smerom na obce Ruská Nová Ves. Až neskôr k týmto návrhom bola začlenená aj lokalita bývalej tehelne, ktorá sa však nachádzala na pozemkoch, ktoré nepatrili mestu. Obe prvé lokality sa nachádzali na okraji mesta, značne vzdialené od centra, štátnych a obecných úradov, obchodov, služieb a pod. Predpokladalo sa, že takéto umiestnenie nového komplexu vzhľadom na charakter predpokladaných užívateľov bude mať za následok väčšie nároky na mesto, napríklad na mestskú hromadnú dopravu (s rizikom podstatného nárastu čiernych pasažierov), zvýšia sa nároky na udržiavanie verejného poriadku v meste ako celku, pretože potencionálni nájomníci budú nútení sa presúvať cez celé mesto ku všetkým službám a pod. Jedine lokalita Stará tehelňa sa ukazovala v tomto smere ako vyhovujúca, lebo bola umiestnená neďaleko od

---

⁵² Anna Košúthová: *Stavebný úrad potvrdil, že byty, v ktorých žijú neprispôsobiví občania, sú za hranicou životnosti.* In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 10. 7. 2001.

inkriminovaných ulíc Sabinovská a Majakovského a teda dostupnosť do centra, k službám, obchodom a pod. by bola identická, ak nie bližšia. Tieto informácie sa objavili aj v predkladacej štúdii, ktorá zhodnocovala vhodnosť jednotlivých lokalít. V mestskom zastupiteľstve v tom čase vznikla veľmi živá diskusia nielen o lokalite, ale aj o samotnom opodstatnení výstavby ako takej. Výsledkom týchto diskusií a argumentácií, ktorým (podľa slov Ing. Debnára) chýbal charakter odbornosti a vecnosti a niesli sa iba v rovine politických kalkulácií, bolo prijatie uznesenia, podľa ktorého má mesto riešiť problém neplatičov podľa kľúča, že neplatiči sa majú riešiť v tej mestskej časti, v ktorej títo neplatiči bývajú. Takýmto spôsobom oba prvotné varianty umiestnenia nového komplexu sa stali bezpredmetnými, pretože sa nachádzali v iných mestských častiach než boli ulice Majakovského a Sabinovská. Jediným vhodným riešením bolo odkúpenie pozemkov v lokalite Stará tehelná a realizácia výstavby bytového komplexu tam. Po odkúpení pozemkov a výberovom konaní sa pristúpilo v roku 2000 k začatiu výstavby spomínaného komplexu.

Od samého začiatku sa oficiálne jednalo o výstavbu štandardných malometrážnych nájomných bytov. Pojem *byt pre neplatičov* alebo dokonca *sociálny byt* podľa slov Ing. Debnára v architektúre neexistuje. Pojem sociálny byt pozná iba sociálny systém, ktorý takto označuje byt (bez ohľadu na jeho kvalitu alebo kategorizáciu), v rámci ktorého sa štát spolupodieľa na nákladoch na jeho prevádzku. V rámci výstavby tohto bytového komplexu sa realizovala výstavba 176 dostupných nájomných bytov s celkovými nákladmi 143 miliónov korún. Podľa Mariána Karabinoša malo ísť o dvojizbové byty so základným štandardom v priemernej rozlohe 46 metrov štvorcových na byt.⁵³

Na druhej strane však bolo jasné a takto to bolo prezentované aj v médiách, že sa jedná o byty pre neplatičov. Svedčí o tom aj správa v

---

⁵³ Michal Frank: *Prvé byty na Starej Tehelni by mali byť skolaudované na budúci rok v lete*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 8. 9. 2000.

denníku Východoslovenské noviny – Korzár zo 17. 5. 2000, kde sa jasne konštatuje:

Výstavba nájomných bytov v lokalite Stará tehelňa, ktorú kritizovali opoziční poslanci, by sa mala začať už v júni. Aj keď sú byty v tejto výstavbe charakterizované ako nájomné, v skutočnosti má ísť o byty pre neplatičov a sociálne neprispôsobivých občanov. [Pozn. zvýraznenie autora.] Aj preto sa stala terčom kritiky. "Projektová dokumentácia a stavebné povolenie sú zabezpečené," uvádza správa a pokračuje: "V hodnotenom období sme spracovali žiadosť o poskytnutie príspevku na výstavbu technickej infraštruktúry a nájomných bytov cestou Krajského úradu Prešov na Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR." Pre rok 2000 požaduje mesto príspevok vo výške päť miliónov na technickú infraštruktúru a 19 miliónov na byty. Na dodávateľa stavebných prác na Starej tehelni už bola vypísaná verejná súťaž, ktorú vyhrala prešovská spoločnosť Unistav.⁵⁴

Aj takáto interpretácia však nebola plne akceptovaná a stále tu rezonoval problém, kto a ako bude užívať tieto byty.

Najväčším problémom výstavby je ten, pre koho je vlastne určená, keďže už dávnejšie sa hovorilo, že ide o byty pre neplatičov a sociálne neprispôsobivých občanov. "V smernici je presne uvedené, komu môže byť takýto byt pridelený. Jedným z kritérií je napríklad fakt, že mesačný príjem občana nesmie prekročiť dvojnásobok životného minima," uviedol M. Karabinoš.⁵⁵

V podstate aj v ďalších verejných vystúpeniach predstavitelia mesta úplne jasne deklarovali, že v prvej etape kolaudácie, budú do

⁵⁴ Michal Frank: *Byty na Tehelni sa začnú stavať o mesiac.* In.: Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov, 17. 5. 2000.

⁵⁵ Michal Frank: *Prvé byty na Starej Tehelni by mali byť skolaudované na budúci rok v lete.* In.: Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov, 8. 9. 2000.

novopostavených bytov nast'ahovaní neplatiči, ktorí už dostali súdne rozhodnutie o privolení výpovede z nájmu. Týmto neplatičom podľa Občianskeho zákonníka však musí súčasný prenajímateľ (v tomto prípade mesto) poskytnúť náhradné ubytovanie. Úplne jasne tento prístup deklarovala vedúca odboru sociálneho, bytového a zdravotníctva MsÚ Prešov JUDr. Anna Hrustičová:

[...] ...ktorá nám hneď na úvod bližšie vysvetlila základné kritérium, ktoré musí občan splniť, aby získal strechu nad hlavou na Starej tehelni:

- Základné kritérium? Mesačný príjem nájomcu a osôb s ním bývajúcich neprevýši trojnásobok životného minima. [...]

- Poskytnúť nájomný byt ďalej môžeme [...] na základe právoplatných rozsudkov súdu vo veci privolenia výpovede z nájmu. Chápe sa tým to, že sú to rozsudky voči tzv. neplatičom, ktorí neuhradili nájomné a ani neplatili za služby spojené s bývaním, pričom na základe rozsudku súdu sme povinní, ako vlastníci poskytnúť bytovú náhradu. [...]

Takže budme konkrétni, kto pôjde vlastne bývať do nových bytov v lokalite Stará tehelňa?

- Ako som už povedala, do bytov v lokalite Stará tehelňa pôjdu aj tí, ktorým súd zrušil nájom z dôvodu dlhodobého neplatenia nájomného. [...]⁵⁶

Tento spor neutíchal ani tesne pred kolaudáciou bytov. Na pôde mestského zastupiteľstva sa (aj vďaka predvolebnej atmosfére) veľmi živo diskutovalo o využití týchto bytov. Vtedajšia opozícia navrhovala

---

⁵⁶ Vincent Sabo: *Na byty presne stanovené kritéria*. In: Internetový časopis mesta Prešova www.pis.sk, článok zo dňa 17. 8. 2001. O tejto problematike v tom istom duchu informoval aj článok Anny Košúthovej: *Nové byty na Starej tehelni dostanú v prvej etape neplatiči na základe právoplatných rozsudkov*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 4. 9. 2001. ako aj iné články.

využitie týchto bytov pre iné účely ako riešenie situácie ulíc Majakovského a Sabinovskej.

*Na druhej strane obyvatelia bytov na Majakovského ulici sa ani nechcú odsťahovať, radšej by si byty opravili. Ponúka sa tu aj otázka, či sa vôbec majú nájomné byty prideľovať tým, ktorí už strechu nad hlavou majú a stovky ďalších mladých rodín bez prístrešia čaká na šancu. Podľa poslanca Jozefa Bujňáka (SDL) záujem o byty na Starej tehelni prejavili i policajti, vojaci, ale aj pracovníci prokuratúry a s takouto skladbou obyvateľstva by mohla v lokalite panovať iná atmosféra. Člen mestskej rady Mikuláš Bodnár (SDKÚ) však tieto informácie vyvrátil. Ako uviedol, záujem zo strany policajtov, či vojakov je o byty, ktoré sa uvoľnia na uliciach Majakovského, Čapajevovej a Sabinovskej, nie na tehelni. Okrem toho Bodnár poznamenal, že bezpečnosť v okolí Starej tehelne by mala ísť aj neďaleká policajná jednotka rýchleho nasadenia.*⁵⁷

V rámci kontextu tohto výskumu je dôležitá aj otázka využitia starých (uvoľnených) bytov na ulici Majakovského a Sabinovská. Už v čase pred kolaudáciou sa konštatovalo na tlačovej konferencii primátora mesta Prešov Ing. Juraja Kopčáka že: *...uvoľnené byty by sa mali zrekonštruovať a za určitých podmienok dať do užívania novým nájomcom...*⁵⁸. V súčasnosti sú tieto byty na náklady mesta kompletne zrekonštruované. Vymenila sa kompletne inžinierska infraštruktúra, zaviedol sa do týchto priestorov plyn, na už existujúce bytovky sa pristavalo 1-2 ďalších podlaží, vymenili sa kompletne strechy, okná,

---

⁵⁷ Anna Košúthová a Michal Frank: *Mesto mieni po dokončení Starej tehelne prideľovať uvoľnené byty, ľavičiari spustili kritiku*. In.: Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov, 22. 6. 2001.

⁵⁸ (frk): *Vystúpenia opozičných poslancov k bytom považuje primátor za ojedinelé*. In.: Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov, 31. 7. 2001. alebo článok Anny Košuthovej: *Radnica sa rozhodla prestavať staticky narušené byty na Majakovského a Sabinovskej ulici*. In.: Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov, 2. 11. 2001

dvere a pod. Takto po rekonštrukcii vzniklo pre potreby mesta ďalších 199 nájomných bytov. Väčšinou ide o 1-2 izbové byty. Podľa vyjadrenia Ing. Debnára iba asi 6 bytov je trojizbových. Celá rekonštrukcia bola podľa neho naplánovaná tak, aby po jej ukončení došlo k stavu, že táto lokalita stratí všeobecne zaužívanú stereotypnú nálepku rómskej (cigánskej) štvrte.

Autorom víťazného návrhu bol prešovský architekt Irakli Eristavi, ktorý o svojom návrhu v médiách povedal nasledovné:

*"Môj projekt hovorí o tom, že by to malo byť súdobé, fungujúce a kvalitné architektonické dielo, ktoré okrem odborných kritérií bude zodpovedať ekonomickým možnostiam mesta a poskytne pekné a moderné bývanie zhruba 180 rodinám," tvrdí Irakli Eristavi, ktorý pri projekte vychádzal z postavenia lokality. Jej dominantou je blízkosť futbalového štadiónu.*⁵⁹

2. októbra 2001 bola slávnostne odovzdaná do užívania prvá časť bytov v lokalite Stará tehelná. Od tohto dátumu môžeme hovoriť o samostatných dejinách tohto dnes už jasne definovaného prešovského rómskeho sídliska (či getha?). Na odovzdaní týchto bytov sa zúčastnili aj veľvyslanec Európskej komisie na Slovensku Walter Rochel a splnomocnenkyňa vlády pre riešenie rómskej problematiky Klára Orgovánová. Podľa vyjadrenia práve Waltera Rochela *prešovská samospráva ukázala schopnosť riešiť životné podmienky rómskej komunity.*⁶⁰ Primátor mesta Ing. Juraj Kopčák k tomu poznamenal: *Nedá sa povedať, že ide výlučne o rómskych obyvateľov. Dnes vám neviem povedať čísla, koľkí z tých neplatičov nie sú Rómovia, ale určite sú tam aj „neRómovia“. Rovnako v tejto lokalite (spomínané schátrané byty na Majakovského a Sabinovskej - pozn. red.) nežijú len Rómovia.*

⁵⁹ Michal Frank: *Ako bude vyzerat' Majakovského ulica.* In.: Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov, 28. 1. 2002.

⁶⁰ Michal Frank: *V starej Tehelni otvorili slávnostne byty pre Rómov.* In.: Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov, 3. 10. 2001.

Takže nejde výlučne o rómske byty,⁶¹ a reagoval tak na otázku novinárov, či nové byty budú užívať aj neRómovia. Podľa vyjadrenia Ing. Debnára nová lokalita je čisto z architektonického hľadiska výhodnejšia ako pôvodná. Vzdušnou čiarou je bližšie k centru ako ulice Majakovského a Sabinovská, je urbanisticky riešená lepšie (modernejšie, bytovky sú postavené tak, že vytvárajú uprostred uzavretý priestor, ktorý je kontrolovateľný z jednotlivých bytov, čím sa zabezpečuje väčšia bezpečnosť detí, ktoré sa môžu hrať v tomto priestore), je tam viac priestorov pre detské ihriska, byty v zásade nie sú menšie ako pôvodné (aj keď v niektorých prípadoch to nemusí platiť), urbanistická zahustenosť nie je väčšia ako v pôvodnej lokalite, byty sú nové, plne vybavené, so samostatným centrálnym plynovým vykurovaním, je tam zavedený plyn a pod.

Práve prítomnosť Waltera Rochela a Kláry Orgovánovej posunula celú problematiku Starej tehelne, podľa vyjadrenia Ing. Debnára do úplne inej roviny. Mesto vo všetkých dokumentoch prezentovalo túto výstavbu ako riešenie problémov neplatičov a nie ako riešenie bývania Rómov, aj keď títo tvoria v konečnom dôsledku hlavnú časť cieľovej skupiny. Myslím, si, že pre potreby môjho výskumu je veľmi dôležité pridržiavať sa práve oficiálnej definície mesta, t.j. že ide o byty pre neplatičov.

Najlepšie vyjadruje vzťah obyvateľov mesta k tejto lokalite článok v denníku Východoslovenské noviny – Korzár, kde boli opublikované ich názory. Tento článok uvádzam v plnom znení.

Čo si myslia Prešovčania o bytoch na tehelni?

Michal FRANK

Prešov - Dnes bude v lokalite Stará tehelňa slávnostne prestrihnutá páska od komplexu 88 nájomných bytov. Slávnosti sa zúčastní primátor mesta Prešov Juraj Kopčák, veľvyslanec Európskej

---

⁶¹ Tamtiež.

komisie na Slovensku Walter Rochel, minister výstavby István Harna i splnomocnenkyňa vlády pre riešenie rómskej problematiky Klára Orgovánová. Hostia si prídu obhliadnuť nielen nové byty, ale aj obytné domy na uliciach Majakovského a Sabinovskej, ktoré sú zničené a ich obyvatelia sa sťahujú na tehelňu. Sondovali sme, aký je názor Prešovčanov na otvorenie časti bytového komplexu na Starej tehelni.

Radoslava Ringerová, Prešov

„Bývame neďaleko. Počula som o tom, neviem ale ako tie byty vyzerajú. Myslím však, že ak tí ľudia, ktorí neplatia, majú ísť do nových bytov, nie je to v poriadku. Keď príde k bytu nový človek, musí doň vraziť nejaké prostriedky, tento postup mi však pripadá nespravodlivý. Neviem ako byty vyzerajú, na akej sú úrovni a či si ich noví nájomcovia zaslúžia, ale myslím, že mohli nájsť radšej nejaký iný spôsob. Neplatia za byty, zdevastujú ich a v takom prípade by podľa mňa - a určite nie som jediná - nemali dostať nové byty. Tie peniaze mohlo mesto lepšie využiť.“

Ludmila Porembová, Prešov

„Bývame kúsok od Starej tehelne. Záleží na tom, akí ľudia budú v tých bytoch bývať. Ak by tam ísť neplatiči a neprispôsobiví občania, tak to viete, pokiaľ sa budú pohybovať až tam ku nám, tak z toho nebudeme mať radosť. Dúfajme, že nie.“

Michal Benko, Prešov

„Myslím si, že by nemali mať nárok na žiadny byt. V žiadnom prípade s tým nesúhlasím. Keby to boli normálni ľudia, tak si určite nejakú robotu nájdú. Hocijakú. Ale títo, Rómovia, ktorí majú ísť na Starú tehelňu, tí by nemali dostať žiadne náhradné ubytovanie. Keď si má napríklad pri rozvode nájsť jeden z manželov náhradné bývanie alebo prístrešok, môže ostať na nejakom podnájme alebo ubytovni. Zákon na to nehladá - stačí jeden stôl, stolička a už je to prístrešie.“

Sylvia Kločková, Prešov

„Počula som, že tam majú byť Rómovia. Vraj majú tie byty pekne vybavené - dlažby, kúpeľne, batérie... Tí ostatní sa pritom nezmôžu na nič.“

Martin Balog, Prešov

„Mesto nemalo uprednostniť neplatičov, ale tých, ktorí to skutočne potrebujú. Neplatičom mali postaviť unimobunky alebo nejakú radovú výstavbu. Mladé rodiny nemajú kde bývať, žijú u rodičov, sedem ľudí v dvojizbovom byte. Takýchto ľudí si skôr mali vytypovať. Najprv mladí, až potom neplatiči. Veľa ľudí by bolo šťastných, keby prišlo k bytu, je to i môj problém, bývam u rodičov. Podľa mňa si mladý človek nemá šancu našetriť na byt. Šesťstotisíc na dvoj-, trojizbový byt našetrí tak možno za sto rokov.“

Emil Dugas, Prešov

„Vyzerá to tak, že tí Cigáni budú pomaly zákonom chránení. Oni byty zničili, tak ich vystaňovali, byty upravili a prišli naspäť. Potom ich znovu zdevastovali, tak ich zase idú vystaňovať. Nie je to dobrá politika. Ani nové byty im nevydržia, veď v zime pálili ešte aj drevené stropy na povale. S nimi človek ťažko vyjde. A každý sa ich bojí...“⁶²

---

⁶² In: Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov, 2. 10. 2001.

Marginalizácia Rómov v lokalite Stará tehelňa

Situácia v lokalite Stará tehelňa sa však nakoniec vyvinula v niektorých konkrétnych prípadoch trochu odlišne od zámerov mesta. V zásade môžeme povedať, že tu došlo k niekoľkým porušeniam deklarovaných zámerov. Skôr, ako budem prezentovať niektoré konkrétne porušenia práv alebo noriem, uvediem iba základné štatistické čísla, ktoré sami o sebe sú už dosť alarmujúce.

V lokalite Stará tehelňa je k dnešnému dňu 176 bytových jednotiek, v ktorých býva oficiálne 1648 obyvateľov. Z toho vychádza, že na jeden byt v priemere pripadá viac ako 9 ľudí. Do tejto lokality boli nasťahovaní takmer výlučne Rómovia. Podľa vyjadrenia samotných obyvateľov ako aj komunitných pracovníkov (ktorí v tejto lokalite v minulosti pracovali v rámci projektu belgického Červeného kríža a v súčasnosti v rámci projektu terénnych sociálnych pracovníkov, ktorý realizuje aj v tejto lokalite mesto Prešov) v celej lokalite je iba 4-5 nerómskych rodín, ktoré sú však značne problémové (pováčšine neplatiči) a boli de-fracto na Starú tehelňu vyst'ahovaní „za trest“. Podľa vyjadrení komunitných pracovníkov je v súčasnosti iba niečo cez 30 rodín ubytovaných na Starej tehelni platičmi. Väčšina sa stala aj v nových bytoch neplatičmi. Len napríklad nedoplatok pána L. K. predstavuje k dnešnému dňu 31.440 Sk.⁶³ Touto problematikou sa zaoberali už aj predstavitelia mesta. Podľa vyjadrenia Anny Hrustičovej, vedúcej odboru sociálneho, bytového a zdravotníctva mesta Prešov:

V súčasnej sociálnej situácii problém začína nadobúdať hrozivé rozmery. Ako nás informovala, na území mesta Prešov je 1 854 nájomných bytov a polovica nájomníkov za ne neplatí. Presnejšie 901. "Na Starej tehelni už platia výpovede z nájmu pre 27 užívateľov a

---

⁶³ Informáciu som získal od pani Moniky Kiňovej.

na okresný súd bolo podaných 17 žalôb na vypratanie bytu," uviedla údaj aktuálny k decembru 2002. Je teda možné, že sa tento počet ešte zvýši, keďže Občiansky zákonník hovorí, že k takýmto opatreniam môže pristúpiť správca už po troch mesiacoch neplatenia, ale zvyčajne to trvá omnoho dlhšie.⁶⁴

Situácia je zaujímavá aj v tej rovine, že podľa oficiálneho vyjadrenia predstaviteľov mesta, ktoré sa uskutočnilo počas on-line diskusie na stránke www.pis.sk, ktorej sa zúčastnil aj viceprimátor mesta Prešov, Štefan Kužma, na otázky: *A aký bude nájom v bytoch na tehelni? A čo s tými, čo ho nebudú platiť? Ako mesto prinúti neplatičov, aby po presťahovaní platili?* odpovedal: *Nájom na Tehelni bude vyšší ako doteraz. Zmluvy sú na dobu určitú. [...] Keď nebudú platiť, pôjdu z tých bytov preč. Energie sa dajú z každého bytu individuálne odpojiť. **Mimochodom - najväčší neplatiči v Prešove nie sú Rómovia.*** [zvýraznenie autora]

Podľa už spomínaného uznesenia mestského zastupiteľstva sa má riešiť bývanie neplatičov v tej mestskej časti, v ktorej neplatiči bývali. Inak povedané v kontexte Starej tehelne by sa sem nemali dostať neplatiči z iných mestských častí. To sa však dodržiava iba v jednom smere. Na Starej tehelni je ubytovaných aj niekoľko rodín neplatičov z iných mestských častí.

Podľa môjho názoru však najväčším problémom tejto lokality je fakt, že sem boli nasťahovaní nielen neplatiči, ale aj platiči, čím došlo minimálne k porušeniu pravidiel stanovených mestským úradom. Práve tieto rodiny tvoria konkrétne prípady zdokumentované v tejto štúdii. Všetky rodiny, s ktorými som sa rozprával mi potvrdili, že nemajú záujem bývať v lokalite Stará tehelňa a chcú sa vrátiť späť do svojich pôvodných bytov na ulici Sabinovskej a Majakovského, alebo do bytov v iných lokalitách mesta. Jedným z hlavných dôvodov je práve fakt, že

⁶⁴ Anna Košúthová: *Polovicu užívateľov v mestských nájomných bytoch tvoria neplatiči.* In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 15. 2. 2003.

Stará tehelňa je lokalitou, ktorá je prezentovaná a v skutočnosti je to aj objektívny fakt, ako lokalita, kde mesto sústreďuje neplatičov. Tento fakt ich značne znevýhodňuje v bežnom spoločenskom a rodinnom živote. Pri hľadaní si zamestnania, na úradoch, v rodinných vzťahoch, vždy, keď povedia kde bývajú, sú označovaní za neplatičov. Aj v prípade, že upozornia, že v ich prípade to nie je pravda, len málokedy im okolie verí a stále ich vníma ako neplatičov. Je len logické, že deklarovanie svojej pravdy oficiálnym potvrdením nie je riešenie.

Nižšie uvádzam niektoré konkrétne prípady, ktoré opisujem iba v základných bodoch. V podstate sú si všetky dosť podobné, avšak v každom prípade uvediem inú (špecifickú) formu porušenia ich práv, ktorú sa mi podarilo v tej-ktorej rodine zdokumentovať. Predpokladám však, že všetky tieto prípady sa vyskytujú aj v ostatných rodinách, tam sa mi ich však nepodarilo zdokumentovať. V osobnom rozhovore mi však všetci opýtaní potvrdili vyššie spomínaný predpoklad.

Rodina A. H.

Prípád pána A. H. je asi najtypickejším prípadom v sledovanej problematike. A. H. býva v súčasnosti v lokalite Stará tehelná a pôvodne býval na ulici Sabinovská. Počas celého života spolu s manželkou a deťmi sa riadne staral o byt, ktorý mal v nájme, nikdy nebol neplatičom a nie je ním ani dnes. V pôvodnom byte sústavne investoval do zveľaďovania bytu a iba do stavebných úprav investoval viac ako 150 tisíc korún. Až do dôchodku pracoval v Technických službách mesta Prešov (ako robotník na cintoríne) a podobne aj manželka pracovala ako upratovačka v nemocnici. O tom, že voči podniku SPRAVBYT a.s. má uhradené všetky pohľadávky svedčí aj potvrdenie, ktoré mu vydala spomínaná firma a v ktorom sa jasne hovorí:

V Prešove 13.5.2002

Vec: potvrdenie

Týmto potvrdzujeme, že nájomca p. Arpád Horváth nemá u nás pohľadávku na nájom za rok 2001. Ide o byt nachádzajúci sa v Prešove na ul. Sabinovská 47, kde menovaný svojho času býval.

Potvrdenie sa vydáva na vlastnú žiadosť menovaného.

Ján Miščík

vedúci PD 1

Svoje želanie vrátiť sa späť do pôvodného bytu pán A. H. deklaroval aj samostatnou žiadosťou na Bytový podnik zo dňa 13.11.2002. Svoju žiadosť zdôvodnil faktom, že spoločne s manželkou majú zdravotné problémy (majú problémy s nohami a pohybujú sa veľmi ťažko, okrem toho pán. A. H. je diabetik a musí pravidelne prijímať inzulín). V súčasnosti býva na najvyššom, treťom poschodí

spomínanej bytovky bez výťahu a pritom zo Starej tehelni je značne ďaleko k najbližšej zastávke MHD. V prípade návštevy lekára, hlavne v zimnom období je preňho, práve z tohto dôvodu veľmi obtiažné dostať sa do nemocnice. Problémy má aj s tým, ak si chce privolať napríklad taxík, pretože často sa stáva, že taxikári odmietajú ísť do tejto lokality.

Pritom pán H. sa aj v tejto lokalite vzorne stará o svoj byt, ktorý je nadštandardne zariadený, na vlastné náklady si urobil v tomto byte úpravy (plávajúce podlahy, vlastnú kuchynskú linku a pod.).

Stavbyt mu žiadosť vrátil späť s odôvodnením, že nie je v jeho kompetencii vyjadrovať sa k tejto veci. Uviedol doslova: *SPRAVBYT a.s. zabezpečuje správu a údržbu bytov na ul. K starej tehelni. Byty sú vo vlastníctve mesta Prešov. Z tohto dôvodu pridelovanie bytov, príp. výmeny bytov, sú v kompetencii vlastníka bytov, t.j. Mesta Prešov. Že to nie je celkom pravda, svedčí aj vyjadrenie Spravbytu v prípade pani Š. P., o ktorom budem hovoriť neskôr.*

S obdobnou žiadosťou sa pán H. obrátil následne na Mestský úrad odkiaľ mu poskytli nasledujúcu odpoveď z 19. 11. 2002: *Na základe rozhodnutia Okresného úradu životného prostredia a Smernice Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR č. 8/1999 a 1/2001 Vám bol pridelený 2-izbový nájomný byt K Starej tehelni 8, poschodie III., číslo bytu 154 z dôvodu uvoľnenia bytu na ulici Sabinovskej 47. Byt na ul. K Starej tehelni vám nebol poskytnutý ako sociálny byt počas rekonštrukcie bytov na ul. Sabinovskej a Majakovského ako v žiadosti uvádzate, ale ani s tým, že po výstavbe bytov sa presťahujete späť do pôvodných bytov. Podľa vyjadrenia pána H. práve v tomto bode Mestský úrad neuvádza úplnú pravdu. Je pravdou, že svoj pôvodný byt odstúpil, avšak až po tom, čo bol veľmi jemne, ale o to jasnejšie upozornený, že v starom byte ostať nemôže a že ak sa nevysťahuje tak ho z bytu deložujú, ale nový mu nepridelia. S týmto rozhodnutím súhlasil aj preto, že mu bolo prisľúbené, že po rekonštrukcii pôvodných*

bytov sa tam bude môcť opätovne vrátiť. Minimálne to v tom čase takto chápal. Takto to však chápali i ďalšie rodiny.

Rodina M. K.

Veľmi podobná situácia je aj v prípade pani M. K. Táto pani v súčasnosti taktiež býva na Starej tehelni. Pôvodne bývala na ulici Sabinovská. Počas celej doby nikdy nebola neplatičom, o čom, podobne ako u pána H., svedčí potvrdenie z bytového podniku. Dokonca podľa tohto potvrdenia mala pani K. preplatok 1629,- korún.

Podobne ako pán H., ani pani M. K. nechce ostať bývať v tejto lokalite. Žiadala preto mesto o výmenu bytu v inej lokalite. Na jej opakované žiadosti mesto odpovedalo veľmi zaujímavým spôsobom. Najprv listom z 17. 8. 2001 skonštatovalo, že s výmenou bytu na ulici Sabinovskej za byt na ulici Majakovského dňa 18. 7. 2001 súhlasila dobrovoľne avšak vzápätí dodávajú: *Poznamenávame, že celá táto záležitosť je ešte v štádiu riešenia. V prípade, že Vám nebude vyhovovať bývanie v uvedenej lokalite, máte možnosť nájsť si vhodného protikandidáta na výmenu bytu.* Podpísaná JUDr. A. H., vedúca odboru SBaZ.

V skutočnosti to znamená, že pani M. K. mala iba pár možností. Nájsť niekoho, kto si s ňou byt porovnateľnej kvality vymení bez náhrady (čo bola možnosť iba rýdzo teoretická), vymeniť si svoj byt za byt horšej kvality a takto kompenzovať nevýhodnú lokáciu, alebo ten najhorší variant, že si nájde nejakého neplatiča, s ktorým si byt vymení, avšak v takomto prípade bude musieť najskôr za neho vyrovnať jeho dlh. Vyššie spomínaný *dobrovoľný* súhlas asi najlepšie dokumentuje žiadosť, ktorú obratom adresovala M. K. Mestskému úradu dňa 20. 7. 2001. V nej doslova píše:

Vec: Žiadosť o pridelenie bytu

Bývam na Sabinovskej ulici číslo 41 z dôvodov rekonštrukcie sa musím vysťahovať z tohto bytu. Nesúhlasím s tým, že mi bude pridelený byt na Starej tehelni. Nakoľko tieto izby sú veľmi malé, nedávno som si splatila novomanželskú pôžičku a do týchto malých

izieb sa mi vôbec nábytok nezmestí. Manžel pracuje v technických službách a ja mám tiež stále zamestnanie v HB-clube. Náš mesačný príjem do rodiny je 12,674 SK. Nájomné si platím a nemám žiadne nedoplatky. Prosím Vás o pridelenie dvojizbového bytu na ul. Tarasa Ševčenka alebo aj inde po neplatičovi, aj keby bol tento byt v dezolátnom stave na vlastné náklady by som ho dala opraviť a aj by som ho odkúpila do vlastníctva. Ak nie je možné mojej žiadosti vyhovieť prijmem aj byt na Starej Tehelni, ale len trojizbový. Sme päťčlenná rodina o deti sa riadne starám a snažím sa vychovávať ich tak, aby sa mohli uplatniť v tejto spoločnosti.

Myslím si, že tieto slová nepotrebujú žiadny komentár.

Pani K. nepomohla ani žiadosť adresovaná priamo primátorovi mesta Ing. J. K., ktorý jej 28. 8. 2001 odpísal v podstate v tom istom duchu ako JUDr. H.. Stručne povedané, súhlas s presťahovaním ste podpísali dobrovoľne, ak Vám táto situácia nevyhovuje nájdite si niekoho, kto sa s Vami vymení.

Po komunálnych voľbách, kedy došlo k výmene na poste primátora mesta sa pani M. K. obrátila opätovne 29. 5. 2003 na Mestský úrad s podobnou žiadosťou. Odpoveď bola datovaná dňom 2. 6. 2003 a v podstate zopakovala už predošlé konštatovanie, avšak s jednou dosť podstatnou zmenou. V odpovedi sa doslova uvádza: *Vo Vašom prípade je potrebné nájsť si vhodného protikandidáta na výmenu bytu v lokalite K Starej tehelni, ktorý bude ochotný výmenu bytu zrealizovať. Dňa 18. 9. 2002 sociálna a bytová komisia mestského zastupiteľstva prerokovala a **odporučila uskutočniť výmenu bytu K Starej tehelni len za byt K Starej tehelni.*** [Zvýraznenie autora]

Mestský úrad v podstate „uväznil“ takýmto spôsobom riadnych platičov v lokalite Stará tehelňa a nedal im už ani teoretickú možnosť zmeniť svoju bytovú a spoločenskú situáciu. Podľa môjho názoru je to očividné porušenie minimálne etických noriem.

Rodina M. K.

Prípád rodiny M. K. je zase takmer totožný s predošlými dvoma prípadmi. Trochu iná je snáď iba história bývania tejto rodiny ako takej. Pôvodne bývala priamo v centre mesta Prešov na Hlavnej ulici (vtedy ešte to bola ulica Slovenskej republiky rád). V roku 1989, iba niekoľko mesiacov pre revolučnými udalosťami, však mesto zrušilo nájom rodine K. v tomto byte z dôvodu nevyhnutnosti rekonštrukcie týchto bytových priestorov. Ako náhradné ubytovanie im bol pridelený jednoizbový byt v bytovke v mestskej časti Solivar na ulici Pod Hrádkom, kde bývajú tamojší Rómovia. Nie je nutné zvlášť pripomínať, že tieto bytové priestory boli absolútne nevyhovujúce. Sťažnosti a námietky rodiny K. neboli vzaté do úvahy alebo boli zamietnuté ako neopodstatnené. V roku 1992 sa podarilo pánovi K. nájsť byt na ulici Sabinovskej a 28. 4. 1992 vtedajší primátor mesta Ing. V. S. udelil súhlas s uzatvorením nájomnej zmluvy na byt na ulici Sabinovská.

V roku 2001 v rámci sťahovania nájomníkov z ulíc Sabinovská a Majakovského bola presťahovaná do nového bytu na ulici K Starej tehelni aj rodina K. Podobne ako v prípade rodiny pani M. K., námietky a sťažnosti neboli akceptované.

V prípade tejto rodiny by som však chcel upozorniť na skutočnosť, o ktorej som sa okrajovo zmieňoval v predošlých častiach. Jedná sa o nelegálne odbery vody a energie, ktoré boli následne správcovským bytovým podnikom rozpočítané na ostatných platiacich nájomcov. V tomto prípade sa jedná o nadmernú spotrebu vody, ktorá podľa slov pani M. K. a jej manžela B., vznikla tým, že po opustení bytoviek na ulici Sabinovskej došlo k poškodeniu vodovodného potrubia (podľa ich slov miestni bezdomovci vymontovali takmer všetky vodovodné a elektrické rozvody, aby ich následne odniesli do výkupní kovového odpadu) a voda niekoľko týždňov voľne vytekala do suterénu bytovky a následne do miestnej kanalizácie.

Celkom jasne sa to dá zdokumentovať na výške platieb, ktoré si SPRAVBYT a. s. za jednotlivé roky vyúčtoval. Chcem upozorniť, že počet členov rodiny sa nemenil a bol stále 6 osôb. Spravbyť účtoval stále spotrebu vody iba podľa počtu osôb pretože v týchto bytoch nikdy neboli namontované individuálne merače spotreby vody.

V roku 1994 zaplatila rodina K. za vodné a stočné spolu	2980,- Sk
V roku 1995 zaplatila spolu	2743,- Sk
V roku 1996 zaplatila spolu	3995,- Sk
V roku 1997 zaplatila spolu	3510,- Sk
V roku 1998 zaplatila spolu	5717,- Sk
V roku 1999 zaplatila spolu	5611,- Sk
V roku 2000 zaplatila spolu	7604,- Sk
V roku 2001 zaplatila spolu	14232,- Sk
V roku 2002 zaplatila spolu	4203,- Sk

Z vyššie uvedenej tabuľky je jasné, že v roku 2001, t.j. v roku kedy opustili byt na ulici Sabinovskej sa náklady zvýšili oproti predchádzajúcemu roku o takmer 100%. V roku 2002, keď už bývali v novom byte na Starej tehelni a mali už v byte namontovaný merač spotrebovanej vody sa naopak náklady znížili o takmer 45% oproti roku 2000.

Vznesená námietka nebola akceptovaná a rodina K. bola nútená výsledný nedoplatok, ktorý bol bytovým podnikom v roku 2001 vyčíslený sumou 11.196,- Sk uhradiť.

Prípady Š. P. a jej rodiny

Prípady pani Š. P. je od všetkých prezentovaných prípadov trochu odlišný. Pani P. bývala pôvodne na ulici Sabinovská v byte, ktorý neoficiálne odkúpila od legitímneho nájomcu F. B., ktorý sa aj s rodinou odsťahoval do Belgicka (v rámci tzv. azylovej migrácie Rómov zo Slovenska do západnej Európy v 90. rokoch minulého storočia). Do tohto bytu sa nasťahovala aj so svojou dcérou M. P. a jej deťmi. Jedným z nich bol aj R. P., ktorý je hlásený na tejto adrese do dnešného dňa k trvalému pobytu. Na dôvažok menovaný R. P. je zdravotne ťažko postihnutý občan (má problémy so zrakom a nemá jednu nohu, o ktorú prišiel pri úraze – spadol pod vlak). O tejto transakcii vedeli neoficiálne aj zástupcovia bytového podniku SPRAVBYT a.s., pretože práve títo na dotaz pani P. ako si môže legalizovať svoj pobyt na uvedenej adrese a zároveň legalizovať užívanie bytu, jej poradili, aby v prvom rade vyplatila viac než desaťtisícový nedoplatok, ktorý mal u bytového podniku pôvodný nájomca pán B.

Dcéra pani P. spomínaná M. P. celý dlh vyplatila, o čom má menovaná aj oficiálne potvrdenia, z bytového podniku, na ktorých je uvedené, že ide o splátku nedoplatku za byt pána B., ktorú spláca pani P. Iba v roku 2001 takéto splátky činili sumár 13,000 korún.

V roku 2001, kedy boli postupne presťahovaní všetci nájomníci z ulíc Majakovského a Sabinovská do Starej tehelni, mesto jednoducho tejto rodine byt v novej lokalite nepridelilo. Odôvodnilo to tým, že ani pani Š. P., ani jej dcéra nikdy nemali nájomnú zmluvu. V tomto prípade sa striktne držali kritérií na pridelovanie bytov, podľa ktorých sa byty pridelovali formou byt za byt. Nepomohol ani fakt, že vnuk pani P., R. P. má na pôvodnej adrese trvalý pobyt, že o pridelenie bytu, respektíve o uzatvorenie nájomnej zmluvy namiesto pána F. B. sa oficiálne neúspešne pokúšali, že vyplatili všetky pozdĺžnosti a pod.

Situácia pani Š. P. je v súčasnosti značne zúfala. Sama so svojim vnukom R. P., o ktorého sa stará od jeho narodenia, prespávajú u svojich príbuzných, detí a známych, ktorí bývajú na Starej tehelni, jej dcéra sa odsťahovala do Čiech, pretože v Prešove nemala kde bývať.

Komunitní pracovníci sa túto situáciu už snažia riešiť, avšak zatiaľ bez výraznejších úspechov.

Mesto Veľký Šariš

Stručný popis mesta a situácie Rómov

Mesto **Veľký Šariš** je vzdialené iba 5 km severne od Prešova. Ide o administratívne centrum bývalého Šarišského kraja a rozprestiera sa pod Šarišským hradom. Jeho história je úzko spätá s históriou Šarišského hradu. Prvá písomná zmienka datuje vznik hradu ku koncu 13. storočia. Archeologické nálezy však potvrdzujú, že hrad existoval už začiatkom 12. storočia. Začiatkom 19. storočia sa v kraji rozvíja mlynárstvo (1857) a v roku 1967 bol v meste postavený známy pivovar Šariš. V maličkom meste žil a tvoril básnik Jozef Tomašik-Dumin. Hrad nad mestom v roku 1687 vyhorel. V 16. storočí bol jeho kapitánom Juraj Werhner, autor novín „O zázraku Maďarských vôd“. Rímsko-katolícky chrám sv. Jakuba bol postavený v druhej polovici 13. storočia. Gotická kaplnka pochádza zo začiatku prvej polovice 14. storočia. Mesto Šariš spolu s hradom tvoria prírodnú chránenú oblasť.

Miestna rómska komunita sa preslávila hlavne tým, že z nej pochádza najvýznamnejšia rómska spisovateľka, už nebohá Elena Lacková. Svoje spomienky na túto osadu brilantným spôsobom opísala v knihe *Narodila som sa pod šťastnou hviezdou*. V tomto meste žijú Rómovia v dvoch lokalitách. Časť Rómov žije integrovaným spôsobom a rozptýlene medzi majoritným obyvateľstvom a druhá časť Rómov obýva rómsku osadu na konci dediny pod horou Bikoš. Celkový počet Rómov v tomto mestečku sa odhaduje na 400.

Práve pre Rómov v lokalite Pod Bikošom sa mestské zastupiteľstvo rozhodlo postaviť 20 rodinných domčekov, ktoré boli financované vďaka dotácii z Ministerstva výstavby a verejných prác z fondu podpory tzv. sociálnych bytov. Mesto získalo z tohto fondu 80% obstarávacích nákladov na výstavbu spomínaných domčekov, ktoré si

miestni Rómovia svojpomocne postavili. Bohužiaľ, v procese realizácie tohto zámeru došlo k zmene hygienických noriem pre minimálny štandard bývania. Podľa pôvodnej normy štát poskytnuté dotácie podmieňoval okrem iného tým, že v takto postavenom byte bude stačiť zavedenie iba studenej vody, toalety môžu byť riešené mimo bytovú jednotku a môže sa jednať o suché záchody (latríny) a podlaha v byte môže byť tzv. prašná avšak minimálne betónová. Podľa nových hygienických nariadení však v takýchto bytoch musí byť zavedená aj teplá voda, toalety musia byť splachovacie priamo v bytovej jednotke a podlaha musí byť bezprašná, t.j. minimálne pokrytá linoleom. Z technického hľadiska najproblematickejším bodom sa javí zavedenie splachovacích toaliet, ktoré si vyžadujú špeciálnu kanalizáciu, s ktorou sa pôvodne nepočítalo.

Vznikol tu takto paradox, kedy sa vzájomne vylučujú resp. sú v rozpore nariadenia dvoch štátnych orgánov. Dotácia štátu je viazaná na dodržanie maximálnej výšky obstarávacích nákladov, ale hlavne na skolaudovanie stavby do určitej doby od poskytnutia dotácie. Na skolaudovanie stavby však je potrebný súhlas hygienika, ktorý z dôvodu vyššie uvedeného takýto súhlas nemôže vystaviť. Podľa informácie riaditeľky Komunitnej nadácie Veľký Šariš, pani Štefánii Lencovej, sa mesto nakoniec rozhodlo riešiť túto situáciu tým, že po dohode s nájomcami týchto domčekov, ktorí si na vlastné náklady tieto zariadenia sami dobudujú, avšak mesto im spätne odpustí po dobu niekoľkých mesiacov platenie nájomného. Táto situácia však ešte stále nie je plne vyriešená a je iba v štádiu jednania.

Záver

Vo svojej práci som sa snažil poukázať, na vybrané formy a mechanizmy marginalizácie Rómov v Prešovskom kraji. V prvom rade ide o **priestorovú marginalizáciu** tejto komunity, ktorá je (s väčšími alebo menšími odchýlkami viditeľná v rámci celého regiónu).

Už v prvej časti som poukázal, že v Prešovskom kraji sú badateľné veľmi výrazne disproporcie v zastúpení rómskych komunít v jednotlivých okresoch. Ako v absolútnych číslach, tak aj v percentuálnom zastúpení je zjavné, že v severovýchodnej časti kraja (napríklad okresy Stropkov, Snina, Humenné) sú Rómovia zastúpení minimálne, zatiaľ čo v centrálnej a západnej časti kraja ich počet stúpa a to až do takej miery, že napríklad v okrese Kežmarok Rómovia tvoria viac ako pätinu celkového počtu obyvateľov.

Celkovo v Prešovskom kraji bolo identifikovaných minimálne 85 304 osôb, ktoré sú majoritou vnímané ako Rómovia (v mestách 25 988 osôb, v dedinách 59 316). Celkovo teda môžeme povedať, že v tomto kraji žije približne štvrtina všetkých osôb, ktoré sú na celom Slovensku vnímané ako Rómovia (pri odhadoch minimálne 320 tisíc osôb na celom Slovensku).

V kontexte sledovanej problematiky je v obecnej rovine ďaleko relevantnejšie sledovanie typológie priestorovej marginalizácie jednotlivých rómskych komunít v príslušných obciach kraja a počet Rómov v nich žijúcich.

Takmer 60 % Rómov, ktorí bývajú v mestách, býva v osídleniach, ktoré by sme mohli nazvať ako marginalizované. Z celkového počtu 25 988 Rómov žijúcich v mestskom prostredí, marginalizovane býva približne 15 181. Integrované, t.j. rozptýlene medzi majoritným obyvateľstvom v meste žije 10 807 Rómov. Diametrálne odlišná situácia je v dedinskom prostredí. V dedinách Prešovského kraja, v ktorých boli identifikované viac ako 50-členné rómske komunity, žije

celkovo približne 59 316 osôb, ktoré sú okolitou majoritou vnímané ako Rómovia. Z tohto počtu až 48 756 (82,20 %) býva v koncentráciách, ktoré môžeme vnímať ako marginalizované – t.j. bývajú mimo obce, na jej okraji alebo v obci, ale koncentrovane. Iba 10 560 (17,80 %) Rómov býva v týchto obciach rozptýlene medzi majoritou.

Ak sa pozrieme na tieto údaje v rovine počtu dedín, zistíme, že z celkového počtu 181 dedín, v ktorých boli identifikované viac ako 50-členné rómske komunity je až 136 takých, v ktorých všetci alebo väčšina Rómov (viac ako 80 %) býva v obci marginalizovane. Na druhej strane počet dedín, v ktorých býva celá alebo väčšina Rómov integrovane, t.j. v rozptyle je iba 26.

Marginalizácia príslušníkov rómskych komunit sa však deje vo výraznej miere (ak nie hlavne) na miestnej úrovni. Práve na lokálnej úrovni môže identifikovať niektoré spôsoby práve vyššie uvádzanej priestorovej marginalizácie. Vo všeobecnosti ich môžeme rozdeliť do dvoch kategórie, ktoré sa dajú nazvať **neformálne a formálne (právne)**. K neformálnym mechanizmom jednoznačne môžeme priradiť situáciu, ktorú som popísal v prípade obce Svinia, kedy neRómovia, ako fakticky jediní majitelia nehnuteľnosti v obci využívajú túto pozíciu na sociálnu kontrolu a udržiavanie marginalizácie Rómov. Ide napríklad o neochotu predať alebo prenajať nehnuteľnosti miestnym Rómom. Medzi formálne (právne) mechanizmy jednoznačne neprihlasovanie Rómov k trvalému pobytu ktoré som popísal v prípade obce Svinia (prípadové štúdium), alebo zneužívanie právnej negramotnosti Rómami zo strany mesta alebo jej firiem pri „riešení“ neplatičstva v lokalita Stará Tehelňa v meste Prešov.

Prezentované mechanizmy úplne jasne poukazujú na skutočnosť, že neRómovia ako fakticky jediní užívatelia „formálnej moci“ na lokálnej úrovni, túto skutočnosť veľmi často využívajú práve na marginalizáciu Rómov a ich udržiavanie v nej. Popísané príklady

zamietnutia výstavby novej lokality pre Rómov v obci Svinia, neochota vysporiadať pozemky pod už existujúcimi rómskymi koncentraciami, neprihlasovanie k trvalému pobytu, separovanie alebo segregovanie rómskych žiakov do samostatných tried v rámci už existujúcich školských priestorov alebo vytváranie samostatných priestorov priamo v rómskych koncentraciách (Svinia), zost'ahovávanie všetkých Rómov (bez ohľadu na to či sú platičmi alebo nie sú) na jednu lokalitu (mesto Prešov) a pod. sú toho jasným dôkazom. Takýmto spôsobom sa Rómovia veľmi často dostávajú do pozícia pasívnych akceptátorov rozhodnutí lokálnych (miestnych) mocenských štruktúr, na ktoré majú minimálny vplyv.

Zároveň práve na príklade obce Svinia a mesta Prešov, je aj jasne viditeľný rozdiel medzi mestskou a dedinskou koncentraciou. Prejavuje sa to okrem iného aj v tom, že napríklad v prípade mesta Prešov takmer absentuje fenomén neprihlasovania Rómov k trvalému pobytu alebo nájomno-právne vzťahy k bytovým jednotkám, kedy v obci (Svinia) tieto boli založené na všeobecnej „etickej“ alebo „morálnej“ norme vychádzajúcej z predpokladu, že nájomca, ktorý neplatí žiadny nájom (a to aj v prípade že tento nie je od neho vyžadovaný), nemá „morálne“ právo vyžadovať od majiteľa nehnuteľnosti investície do jeho údržby. Tento fakt je právne neudržateľný ale v prípade obce plne funkčný, zatiaľ čo na úrovni mesta je jeho použitie nepredstaviteľné.

Vyššie spomínané mechanizmy sú zdrojom situácie, kedy Rómovia ako spoluobčania a susedia sú neakceptovateľní medzi neRómami pretože žijú v zlých („nekompaktabilných“ z pohľadu neRómov) podmienkach rómskych koncentracii. Únik z týchto koncentracii je možný iba v prípade súhlasného stanoviska (kultúrneho či právneho) neRómov, ktorí to však neurobia. Dôvody tohto stavu sú témom na ďalšie výskumy a získane údaje mi neumožňujú poskytnúť

odpoveď na túto otázku. V zásade však môžeme povedať, že tu dochádza k určitému zacikleniusa problému.

Tuto nie veľmi pozitívnu bilanciu, sa na Slovensku pokúšalo zmeniť niekoľko celoštátnych programov, ktoré v konečnom dôsledku mali integrovať alebo minimálne naštartovať proces integrácie Rómov do majoritnej spoločnosti. Zo štyroch programov a projektov, ktoré boli realizované aj na území Prešovského kraja (program výstavby nájomných bytov odlišného štandardu, program asistentov učiteľov v základných (resp. špeciálnych) školách, projekt rómskych komunitných centier a projekt infraštruktúry pre rómskej osady), aj napriek faktu, že všetky spomínané (resp. analyzované) aktivity deklarovali priame integračné ambície alebo minimálne ambície začať procesy vedúce k integrácii, ktoré sú explicitne segregačné alebo také, ktoré nemajú reálnu (a často ani teoretickú šancu) začať očakávané procesy. Inak povedané tieto aktivity iba konzervujú alebo dokonca zvyšujú segregované postavenie rómskej komunity v konkrétnej obci alebo regióne.

Všetky tieto mechanizmy a formy marginalizácie, vytvárajú tlak na rómske komunity, výsledkom ktorého je zotrvanie alebo prehĺbovanie ich marginalizovaného postavenia na Slovensku. Očakávania pozitívnych zmien za takýchto podmienok, zo strany majoritnej spoločnosti sú nielenže iluzórne, ale priam farizejské.

Zoznam použitej literatúry

- Džambazovič Roman: *Priestorové súvislosti chudoby*. str. 41-60. In: Gerbery Daniel, Lesay Ivan, Škobla Daniel (ed.) *Kniha o chudobe*, Bratislava 2007, 144 str.
- Frank Michal: *Byty na Tehelni sa začnú stavať o mesiac*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 17. 5. 2000.
- Frank Michal: *Prvé byty na Starej Tehelni by mali byť skolaudované na budúci rok v lete*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 8. 9. 2000.
- Frank Michal: *"Mimochodom - najväčší neplatiči v Prešove nie sú Rómovia," vraví viceprimátor Štefan Kužma*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 5. 9. 2001.
- Frank Michal: *V starej Tehelni otvorili slávnostne byty pre Rómov*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 3. 10. 2001.
- Frank Michal: *Ako bude vyzerať Majakovského ulica*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 28. 1. 2002.
- (frk): *Vystúpenia opozičných poslancov k bytom považuje primátor za ojedinelé*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár*, Prešov, 31. 7. 2001.
- Gál Fedor (ed.) Mesežnikov, Grigorij (ed.) Kollár, Miroslav (ed.): *Vízia vývoja Slovenskej republiky do roku 2020*. Bratislava 2003.
- Havrľová Denisa: *Dva dni so splnomocnenkyňou vlády SR pre rómske komunity PhDr. Klárou Orgovánovou...* In: *Romano nevo ľil*, Prešov, č. 620-621, 13.ročník, 24.11.-7.12.2003
<http://www.rnl.sk/modules.php?name=News&file=article&sid=422>
[cit. 3.11.2008].
- Hriczko Ivan a Magdolenová Kristína: *Hazardné hry s chudobou*. In: *Rómskych listov* 9. 12. 2003.
<http://www.rpa.sk/?id=social&lang=slovak&show=1151> [cit. 3.11.2008]
- Integrácia Rómov je dlhodobý proces. Špecifickým problémom sú nevyhovujúce životné podmienky v rómskych osadách* In: *Verejná správa*, r. 2002, č. 13, str. 14-15.
<http://www.civil.gov.sk/archiv/casopis/2002/1314zc.htm> [cit. 3.11.2008].
- Jurásková Martina (ed.), Kriglerová Elena (ed.), Rybová Jana (ed.): *Atlas rómskych komunít na Slovensku*. Bratislava 2004, 191 str.
- Jurová Anna: *Historický vývoj rómskych osád na Slovensku a problematika vlastníckych vzťahov k pôde („nelegálne osady“)*. In: internetový časopis *Človek a spoločnosť*, Košice 2002, č. 4, roč. 5
<http://www.saske.sk/cas/4-2002/jurova-st.html> [cit. 3.11.2008] (kl): *Byty pre čabinských Rómov v budove Lesostavu*. In: *Korzár*, Košice 13.2.2001
<http://www.cassovia.sk/korzar/archiv/clanok.php3?sub=13.2.2001/>

- [19Z&title=Byty%20pre%20%E8abinsk%FDch%20R%F3mov%20v%20budove%20Lesostavu%0D%0A](#) [cit. 3.11.2008]
- Korec Pavol, Lauko Viliam, Tolmáči Ladislav, Zubriczký Gabriel, Mičetová Eva: *Kraje a okresy Slovenska. Nové administratívne členenie*. Bratislava, Q111, 1997, 392 str.
- Košúthová Anna a Frank Michal: *Mesto mieni po dokončení Starej tehelne pridelovať uvoľnené byty, ľavičiari spustili kritiku*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov*, 22. 6. 2001.
- Košúthová Anna: *Stavebný úrad potvrdil, že byty, v ktorých žijú neprispôsobiví občania, sú za hranicou životnosti*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov*, 10. 7. 2001.
- Košúthová Anna: *Nové byty na Starej tehelni dostanú v prvej etape neplatiči na základe právoplatných rozsudkov*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov*, 4. 9. 2001. ako aj iné články.
- Košúthová Anna: *Radnica sa rozhodla prestavať staticky narušené byty na Majakovského a Sabinovskej ulici*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov*, 2. 11. 2001
- Košúthová Anna: *Polovicu užívateľov v mestských nájomných bytoch tvoria neplatiči*. In.: *Východoslovenské noviny – Korzár, Prešov*, 15. 2. 2003.
- Kotvanová Alena, Szép Attila, Šebesta Michal: *Vládna politika a Rómovia 1948-2002*. Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, Bratislava 2003, 124 str.
- Luby Štefan: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. 2. vydanie. Bratislava: Iura Edittion, 2002, 628 str.
- Radičová Iveta: *Hic Sunt Romales*. Bratislava, 2001, 319 str.
- Rómski asistenti učiteľov v školách* In: *Učiteľské noviny*, Bratislava, č. 30/2000, str. 8
http://www.mia.sk/DE_TL/SKOL/DT_200010/04_10_13.htm [cit. 3.11.2008].
- Sabo Vincent: *Na byty presne stanovené kritéria*. In: *Internetový časopis mesta Prešova www.pis.sk*, článok zo dňa 17. 8. 2001.
<http://www.pis.sk/portal/?c=12&id=652> [cit. 3.11.2008].
- (SITA): *Starú tehelňu budú monitorovať kamery a strážiť policajti*
<http://www.rpa.sk/?id=social&lang=slovak&show=3846> [cit. 3.11.2008].
- (TASR): *Múr proti Rómom sa v Prešove budovať nebude*. SME 25.7.2005 www.sme.sk/clanok.asp?cl=2313341 [cit. 3.11.2008].
- Únikom zo sociálnej pasce je práca*. In: *Verejná správa, Bratislava*, r. 2003, č. 4, str. 12-13.
<http://www.civil.gov.sk/archiv/casopis/2003/4/0412zc.htm> [cit. 3.11.2008].

Internetové zdroje

- www.mensiny.vlada.gov.sk
- www.etp.sk
- www.vlada.gov.sk/mensiny
- www.presov.sk
- www.rokovania.sk
- www.rom.sk
- www.statistics.sk
- www.minedu.sk

Archívne zdroje

Štátny ústredný archív Prešov, fond MNV Svinia 236, kartón 1,
Zápisnice pléna MNV vo Svinej.

Dodatky

221/1999 Z. z.
NARIADENIE VLÁDY
Slovenskej republiky

z 25. augusta 1999,
ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva

Vláda Slovenskej republiky podľa § 2 ods. 2 zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín nariaďuje:

§ 1

Zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria podľa posledného sčítania obyvateľov najmenej 20 % obyvateľstva, je uvedený v prílohe k tomuto nariadeniu.

§ 2

Toto nariadenie nadobúda účinnosť 1. septembra 1999.
Mikuláš Dzurinda v. r.

Príloha k nariadeniu vlády č. 221/1999 Z. z.

ZOZNAM obcí, 1) v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k rómskej národnostnej menšine tvoria najmenej 20% obyvateľstva

KRAJ BANSKOBYSTRICKÝ

OKRES Brezno

1. Telgárt

OKRES Krupina

2. Medovarce

OKRES Rimavská Sobota

3. Čakov

4. Dulovo

5. Rakytník

KRAJ PREŠOVSKÝ

OKRES Bardejov

6. Cigeľka

7. Hrabské

8. Lenartov

9. Zborov

OKRES Kežmarok

10. Huncovce

11. Malý Slavkov

12. Stará Lesná

13. Stráne pod Tatrami

14. Toporec

- OKRES Medzilaborce**
15. Palota
- OKRES Poprad**
16. Jánovce
17. Spišský Štiavnik
- OKRES Prešov**
18. Červenica
19. Chmiňany
20. Chminianske Jakubovany
21. Lesíček
22. Malý Slivník
23. Mirkovce
24. Rokycany
25. Svinia
26. Šarišská Poruba
27. Varhaňovce
- OKRES Sabinov**
28. Jarovnice
29. Ostrovany
- OKRES Stará Ľubovňa**
30. Lomnička
- OKRES Svidník**
31. Nižný Komárnik
- OKRES Vranov nad Topľou**
32. Čičava
33. Hlinné
34. Ruská Voľa
35. Skrabské
- KRAJ KOŠICKÝ**
- OKRES Gelnica**
36. Švedlár
- OKRES Košice-okolie**
37. Čakanovce
38. Ďurkov
39. Hačava
40. Kecerovce
41. Rankovce
42. Veľká Ida
- OKRES Michalovce**
43. Drahňov
44. Kačanov
45. Žbince
- OKRES Rožňava**
46. Brdárka
47. Hanková

48. Markuška
OKRES Sobrance
49. Blatné Remety
OKRES Spišská Nová Ves
50. Arnútoyce
51. Bystrany
52. Letanovce
53. Markušovce
54. Rudňany
55. Žehra

**Dotazník používaný v rámci
Sociografického výskumu rómskych komunit na Slovensku**

Nazov obce

Názvy všetkých osídlení/koncentrácií v obci

1	Kraj	
2	Okres	
3	Počet obyv. obce	
4	Meno anketára	
5	Kód anketára	
6	Kód obce	
7	Meno starostu	
	Kontakt	
	ktoré vol. obdobie	
8	Mená a kontakty iných kontaktných osôb	
	Typ integrácie	1a) integrovaní - rozptýlení v obci 1b) integrovaní - koncentrovaní na jednom mieste obce (ulica, štvrť) 2. separovaní 3. segregovaní
9	Podiel Rómov v obci	1. 0 - 20 % 2. 21 - 40 % 3. 41 - 60 % 4. 61 - 80 % 5. 81 - 100 %
10	Lokalizácia osídlenia	1. osídlenie patrí do intravilánu obce 2. osídlenie patrí do extravilánu obce
11	Poloha osídlenia	1. v obci
12		2. na okraji-obec plyn. prech. do osíd.
13		3. osídlenie je od okraja obce
14		a) vzdialené .....m
15		b) oddelené od okraja obce bariérou
16	Vlastník pôdy, na	obci
17	ktorej leží osídlenie	samotným Rómom
18		neznámym vlastníkom
19		miestnym Nerómom
20		cirkvi
21		armáde
22		iný vlastník, napíš aký .....
23	Infraštruk. vybavenie	zdroj pitnej vody
24		vodovod zavedený v domácnosti
25		spoločný vod. vyvedený v osídlení
26		vodovod, ale bez prípojok

27		studňa
28		potok
29		iný zdroj
30		kanalizácia
31		žumpa (spoločná alebo samostatná)
32		elektrina
33		plynofikácia
34		verejné osvetlenie
35		koľko lúčok verejného osvetlenia
36		zdroj tepla
37		plyn
38		elektrina
39		ústredné kúrenie
40		drevo
41		uhlie
42		iné (aké.....)
43		žiadne
44		odvoz odpadu
45		frekvencia odvozu odpadu (? /mes)
47		typ odpadových nádob
48		kuka nádoby
49		kontajnery typu bobor
50		veľkokapacitné kontajnery
51	Typ prístupovej cesty	
52		asfaltová
53		štrková
54		spevnená poľná (betónove kvádre)
55		poľná
56		iná
57		žiadna
58	Počet obydľí, ktoré majú zavedený	vodovod v domácnosti
59		kanalizáciu
60		žumpu
61		elektrinu - legálne
62		elektrinu - nelegálne
63		plyn
64	Typy, počet obydľí a ich legalita	bytových domov
65		bytov
66		murovaných rodinných domov legálnych
67		mur. rodinných domov nelegál.
68		nebytových obývaných budov
69		dreveníc legálnych
70		dreveníc nelegálnych
71		chatrčí (hlin., drevená, plechová)
72		unimobuniiek

73		iných obýv. obj. (maring., atd)
74	Počet obyvateľov a ich štruktúra v tom bývajúcich v	počet obyvateľov osídlenia spolu
75		bytových domoch
76		murovaných rodinných domoch
77		v nebytových budovách
78		drevených rodinných domoch
79		chatrčiach
80		unimobunkách
81		v iných objektoch
82	podľa prihlásenia sa k trvalému pobytu	počet obyv. s trvalým pobytom
83		počet reálne bývajúcich obyvateľov
84		počet obyv. bez trvalého pobytu
85	podľa pohlavia	dospelí muži
86		dospelé ženy
87		deti do 16 rokov (vrátane)
88	prírastok	ročný prírastok detí v obci
89		ročný prírastok detí v osídlení
90	Počet detí, ktoré navštevujú	materskú školu
91		základnú školu
92		špeciálnu školu
93		nenavštevujú školu
94	Miera nezamestnanosti	v obci
95		v osídleniach
96	Dostupnosť služieb a kult. a spoločenských zariadení	materská škola
97		základná škola - 1. 4.
98		základná škola - 5. 9.
99		základná škola - 1. 9.
100		špeciálna škola
101		zastávka SAD
102		zdravot. zariadenie - pediater
103		zdravot. zariadenie- všeob.lek.
104		dom smútku
105		cintorín
106		kostol
107		kultúrny dom
108		kino
109	krčma	
110		
111	Občianska a polit. participácia	počet poslancov OcÚ
112		počet rómskych poslancov
113		starosta
114	Zastúpenie Rómov v iných obecných štruktúrach	rómska samospráva
115		rómska politická strana
116		nerómska politická strana
117		komisia na riešenie R problematiky

118		iná komisia (napíš aká)
119		družstvo
120		škola
121		zdravotnícke zariadenie
122	Lokálne rómske a nerómske združenia	mimovládna organizácia
123		folklórny krúžok
124		hudobné združenie
125		komunitné centrum
126		občianske hliadky
127		športový klub
128		iné
129	Ekonomické aktivity	podnikateľské aktivity
130		možnosti zamestnania sa
131		rómski podnikatelia
132		pestovanie zeleniny a iných plodín
133		chov domácich zvierat
134	Aktivity mimovládnych organizácií	ktoré MVO fungujú v osídlení a aké aktivity vyvíjajú (zhodnotiť aj na základe videného v osídlení)
135		priemerná cena 3-izbového bytu
136		priemerná cena 3-izbového domu
137		priem. cena 1 m ² staveb. Pozemku
138	Opis osídlenia	fyzická deskripcia osídlenia (náčrt)
139	Ďalšie poznámky	

Abstrakt

Alexander Mušinka: Formy a mechanizmy marginalizácie Rómov na východnom Slovensku

Vo svojej práci sa orientujem na spôsoby a mechanizmy marginalizácie Rómov, a to hlavne vo sfére bývania. Teritoriálne práca vychádza z údajov v rámci Prešovského kraja Slovenskej republiky.

Táto práca sleduje problematiku v troch rovinách. **Prvou rovinou** je rovina všeobecná, v rámci ktorej prezentujem situáciu Rómov v Prešovskom kraji z teritoriálneho hľadiska. Poukazujem na teritoriálne a priestorové rozmiestnenie rómskych komunít v kraji. Prioritným záujmom je sledovanie miery a variability marginalizácie, t. z. kde sa rómske komunity v kraji nachádzajú a či ide o komunity integrované, separované alebo segregované. **Druhou rovinou**, je sledovanie snáh o integráciu rómskej komunity do majoritnej spoločnosti formou analýzy štyroch celoštátnych programov, a poukazujem na mieru ich (ne)úspešnosti. **Tretou rovinou**, je prezentácia vybraných foriem a mechanizmov, ktorými majoritná spoločnosť marginalizuje Rómov v oblasti bývania. Toto sledujem vo vybraných lokalitách okresu Prešov formou prípadových štúdií.

Prvá časť práce je napísaná na základe údajov, získaných počas realizácie prehľadu rómskych komunít prešovského kraja, ktorý sa následne dopĺňal a aktualizoval v rámci Sociografického mapovania rómskych komunít na Slovensku v roku 2004-5. Údaje pre ďalšie časti práce som získal na základe dlhodobých terénnych výskumov, ktoré som od roku 1998 realizoval v rómskej osade v obci Svinia pri Prešove. Materiál do druhej časti práce som okrem iného získal z verejne dostupných oficiálnych dokumentov.

V prvej časti som poukázal, že v Prešovskom kraji sú badateľné výrazne disproporcie v zastúpení komunít v jednotlivých okresoch. Je zjavné, že v severovýchodnej časti sú Rómovia zastúpení minimálne, zatiaľ čo v centrálnej a západnej časti kraja ich počet stúpa a to až do takej miery, že v okrese Kežmarok Rómovia tvoria viac ako pätinu celkového počtu obyvateľov. Obecne môžeme povedať, že v kraji žije približne štvrtina

Rómov Slovenska (85 304 osôb pri odhadoch minimálne 320 tisíc osôb na celom Slovensku).

Takmer 60 % Rómov, ktorí bývajú v mestách, býva v marginalizovaných osídleniach. Z celkového počtu 25 988 Rómov žijúcich v mestách, marginalizovane býva 15 181. Integrované žije 10 807 Rómov. V dedinách kraja, žije celkovo približne 59 316 osôb. Z tohto počtu až 48 756 (82,20 %) býva v marginalizovaných koncentráciách – t.j. bývajú mimo obce, na jej okraji alebo v obci, ale koncentrovane. Iba 10 560 (17,80 %) Rómov býva v týchto obciach rozptýlene. V rovine počtu dedín zo 181 dedín je až 136 takých, v ktorých všetci alebo väčšina Rómov (viac ako 80 %) býva v marginalizovane. Na druhej strane počet dedín, v ktorých býva celá alebo väčšina Rómov integrovane je iba 26.

Marginalizácia sa však deje vo výraznej miere na miestnej úrovni. Môžeme ju rozdeliť do dvoch kategórií – neformálne a formálne. K neformálnym patrí napríklad neochotá predať alebo prenajať nehnuteľnosti miestnym Rómom. Medzi formálne (právne) mechanizmy jednoznačne neprihlasovanie Rómov k trvalému pobytu, alebo zneužívanie právnej negramotnosti Rómami zo strany mesta pri „riešení“ neplatičstva. Prezentované mechanizmy jasne poukazujú na skutočnosť, že neRómovia ako fakticky jediní užívatelia „formálnej moci“ na lokálnej úrovni, túto často využívajú na marginalizáciu Rómov.

Toto sa na Slovensku pokúšalo zmeniť niekoľko celoštátnych aktivít. Zo štyroch sledovaných programov, aj napriek faktu, že všetky deklarovali priame integračné ambície, všetky sú segregáčne alebo také, ktoré nemajú reálnu možnosť začať očakávané procesy.

Abstract

Alexander Mušinka: Forms and Mechanisms of Romas Community Marginalisation in the East Slovak Republic

In my work I focus on the ways and mechanisms of marginalisation of Romas, especially from the viewpoint of habitation. From the territorial viewpoint, the work is based on data from the Prešov Region in the Slovak Republic.

This work monitors the issue at three levels. **The first level** is a general level, where I present the conditions of Romas in the Prešov Region from the territorial viewpoint. I point out at territorial and spatial distribution of Roma communities in the region. The prior goal is to monitor the extent and variabilites of the marginalisation, i.e. where are Roma communities located in the region and whether they are integrated, separated or segregated communities. **The second level** is monitoring efforts for integration of the Roma community to the majority society, in the form of analyses of four national programmes where I indicated their levels of success/failure. **The third level** is a presentation of selected forms and mechanisms applied by the majority society to marginalise Romas in the field of habitation. I have performed monitoring of this aspect in selected locations of the Prešov District, in the form of case studies.

The first part of the work has been compiled on the basis of data obtained during performance of the overview of Roma communities in the Prešov Region, which was subsequently completed and updated by the Sociographic Mapping of Roma Communities in Slovakia held in 2004-5. I acquired data for further research from long-term field surveys that I held in the municipality of Svinia near to Prešov since 1998. The material for the second part was obtained from publicly available official documents.

In the first part I stressed that there are significant disproportions in how communities are represented in particular districts in the Prešov region. It is obvious that in the share of Romas in the north-eastern part is minimum, whereby in the central and western part of the region their numbers rise up to such levels, that in the Kežmarok District Romas make up more than one-fifth

of the total population. In general we can conclude that around one-quarter of the total number of Romas living in Slovakia live in the region (85 304 persons with estimated number of at least 320 thousand persons in the whole of Slovakia).

Almost 60 % of Romas who live in cities live in marginalised settlements. Out of the total number of 25,988 Romas living in cities there are 15,181 of them living in marginalised conditions. There are 10,807 integrated Romas. In villages there are around 59,316 persons living there. Out of that figure, as many as 48,756 (82.20 %) live in marginalised concentrations – i.e. they live outside villages, on their peripheries or in villages, but concentrated. Only 10,560 (17.80 %) Romas live integrated in villages. Out of 181 there are as many as 136 where all or most of Romas (more than 80 %) live in a marginalised way. On the other hand, the number of villages where all or majority of Romas live integrated is only 26.

However, marginalisation occurs extensively at the local level. We can distinguish two categories – informal and formal one. Informal one includes unwillingness to sell or rent real property to local Romas. Among formal (legal) mechanisms of marginalisation clearly belongs non-registration of the permanent address of Romas or misuse of legal literacy of Romas in “settlement” of debts. Presented mechanisms clearly indicate the fact that non-Romas as the de-facto sole users of “formal power” at the local level often misuse it to marginalise Romas.

There have been several nation-wide activities aimed at changing the situation. Out of the four monitored programmes, even despite the fact that all declared direct integration ambitions, all of them are segregate in their nature or do not have real possibility to commence expected processes.